

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Centrum školského managementu

Bc. Eva Bezoušková

Vzdělávací potřeby učitelů v průběhu jejich profesní dráhy

Teachers educational needs during their career

Závěrečná diplomová práce

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Management vzdělávání

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Irena Lhotková, Ph. D.

2013

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a citovala všechny použité prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Kamenných Žehrovicích, 22. 03. 2013

.....
Bc. Eva Bezoušková

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí mé závěrečné diplomové práce *Mgr. Ireně Lhotkové, Ph. D.* za cenné rady a trpělivost při vedení mé práce. Rovněž bych chtěla poděkovat za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

.....

Bc. Eva Bezoušková

ABSTRAKT:

Závěrečná diplomová práce se zabývá vzdělávacími potřebami učitelů základních škol v konkrétních formách a oblastech dalšího vzdělávání v určitých etapách jejich profesní dráhy.

První část je postupně věnována teoretickým poznatkům o dalším vzdělávání učitelů, jeho formách a oblastech, profesní dráze učitelů. Závěr této části je věnován dalšímu vzdělávání učitelů v zahraničí a úloze vedení školy v řízení dalšího vzdělávání.

Cílem druhé, tedy výzkumné části práce, bylo získání podkladů pro určení vzdělávacích potřeb učitelů základních škol během jejich profesní dráhy. K tomu byl využit dotazník a jako doplňující metoda interview pro okomentování výsledků výzkumného šetření.

Závěr shrnuje výsledky výzkumné části, uvádí preference učitelů u forem a oblastí dalšího vzdělávání v určitých etapách profesní dráhy učitele.

KLÍČOVÁ SLOVA:

personální činnosti, rozvoj pracovníků, další vzdělávání učitelů, formy dalšího vzdělávání učitelů, oblasti dalšího vzdělávání učitelů, učitel, profesní dráha učitele, etapy profesní dráhy učitele

ABSTRACT:

This diploma thesis deals with the educational needs of primary school teachers in concrete forms and areas of further education in specific stages of their careers.

The first part is gradually devoted to theoretical knowledge about further education of teachers, its forms and areas and careers of teachers. The ending of this part is dedicated to further education of teachers abroad and the role school management has in the management of further education.

The aim of the second part of the thesis, which is the research part, was to obtain the data necessary to determine the educational needs of primary school teachers throughout their careers. A questionnaire was used for this with an interview serving as a complementary method.

The conclusion summarizes the results of the research and it presents teachers' preferences in forms and areas of further education in certain stages of their careers.

KEYWORDS:

further education of teachers, forms of further education of teachers, areas of further education of teachers, careers teacher

MOTTO

„Každý, kdo se přestane učit, je starý, ať je mu 20 nebo 80. Každý, kdo se stále učí, zůstává mladý. Je nejlepší v životě zůstat mladý.“

Henry Ford

OBSAH:

Úvod	9
1 Teoretická část.....	10
1. 1 Personální činnosti	10
1. 1. 2 Rozvoj pracovníků.....	11
1. 2 Další vzdělávání učitelů	12
1. 2. 1 Pojem vzdělávání učitelů a jeho legislativní rámec.....	13
1. 2. 2 Cíle a úkoly dalšího vzdělávání učitelů.....	16
1. 2. 3 Formy dalšího vzdělávání učitelů.....	17
1. 2. 4 Oblasti dalšího vzdělávání učitelů.....	20
1. 3 Učitel v kontextu dalšího vzdělávání učitelů.....	22
1. 3. 1 Učitel základní školy	23
1. 3. 2 Profesní dráha učitele	25
1. 3. 2. 1 Etapy profesní dráhy učitele.....	26
1. 3. 3 Vzdělávací potřeby učitelů	29
1. 3. 4 Postoje a motivace učitelů k jejich dalšímu vzdělávání	30
1. 4 Další vzdělávání učitelů v zahraničí.....	32
1. 4. 1 Příklady a zkušenosti z vybraných zemí.....	36
1. 5 Úloha vedení školy v řízení dalšího vzdělávání učitelů	40
2 Výzkumná část	44
2. 1 Cíl výzkumu	44
2. 2 Vlastní výzkum.....	44
2. 2. 1 Výzkumný nástroj	45
2. 2. 2 Výzkumný soubor	45
2. 2. 3 Tvorba dotazníku.....	46
2. 2. 4 Pilotážní průzkum.....	47
2. 2. 5 Sběr údajů.....	47
2. 3 Výsledky výzkumu.....	48
2. 3. 1 Zpracování dat.....	48
2. 3. 2 Analýza získaných údajů.....	65

2. 3. 3 Interview	75
2. 3. 4 Interpretace zjištěných výsledků	77
Závěr.....	84
Seznam použité literatury a informačních zdrojů.....	87
Seznam grafů, obrázků a tabulek.....	90
Přílohy	92

Úvod

Tématem závěrečné diplomové práce jsou vzdělávací potřeby učitelů v průběhu jejich profesní dráhy. Toto téma patří do personální činnosti řídicího pracovníka a je jednou ze základních manažerských funkcí. Konkrétně se týká oblasti vzdělávání pracovníků, což je jedním z nejdůležitějších úkolů personální činnosti, protože úspěšnost školy závisí i mimo jiné také na připravenosti na změny. Tudíž je zapotřebí vzdělávání učitelů věnovat dostatečnou pozornost.

Protože se jedná o problematiku poměrně širokou, která by přesahovala možnosti diplomové práce, je hlavním cílem práce určit vzdělávací potřeby učitelů základních škol v konkrétních formách a oblastech dalšího vzdělávání v určitých etapách jejich profesní dráhy.

Aby byl naplněn stanovený cíl diplomové práce, je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. Teoretická část, kterou se zabývá první kapitola, je postupně věnována personálním činnostem, teoretickým poznatkům o dalším vzdělávání učitelů, jeho formách a oblastech, profesní dráze učitelů a jejích etapách. Závěr této části je věnován dalšímu vzdělávání učitelů v zahraničí a úloze vedení školy v řízení dalšího vzdělávání.

Pro výzkumnou část diplomové práce byly zvoleny konkrétní etapy profesní dráhy učitelů a konkrétní formy a oblasti dalšího vzdělávání, na jejichž základě byl vytvořen dotazník pro výzkumné šetření. Výzkumného šetření se zúčastnili učitelé základních škol. Po ukončení výzkumného šetření byla získaná data zpracována a provedena jejich analýza. Na základě analýzy výsledků získaných údajů byly zjištěné výsledky interpretovány. Poté byly identifikovány vzdělávací potřeby v konkrétních oblastech a formách dalšího vzdělávání v daných etapách profesní dráhy učitele.

V závěrečné části diplomové práce byly ze zjištěných výsledků vyvozeny výzkumné závěry a stanovena doporučení a návrhy pro řídicí pracovníky ve školství.

1 Teoretická část

Tato část diplomové práce vychází obecně z personálních činností a specifikuje rozvoj pracovníků a zmiňuje také rozvoj pedagogů.

Poté se věnuje dalšímu vzdělávání učitelů, jeho legislativnímu rámci, cílům a úkolům. Popisuje formy a oblasti dalšího vzdělávání učitelů.

Další kapitola této části se zabývá učitelem, jeho profesní dráhou a jednotlivými etapami profesní dráhy učitele.

Poslední dvě kapitoly jsou věnovány dalšímu vzdělávání učitelů v zahraničí s příklady z vybraných zemí a úloze vedení školy v řízení dalšího vzdělávání.

1. 1 Personální činnosti

Personální činnosti jsou jednou z nejdynamičtější se rozvíjejících oblastí řízení. V současné době již nikdo nepochybuje, že lidé rozhodují o úspěšnosti organizace a že jejich vedení rozhoduje o tom, zda organizace uspěje.

Koubek uvádí, že: *„Personální práce tvoří tu část řízení organizace, která se zaměřuje na vše, co se týká člověka v souvislosti s pracovním procesem, tj. jeho získávání, formování, fungování, využívání, jeho organizování a propojování jeho činností, výsledků jeho práce, jeho pracovních schopností a pracovního chování, vztahu k vykonávané práci, organizaci, spolupracovníkům a dalším osobám, s nimiž se v souvislosti se svou prací stýká, a rovněž jeho osobního uspokojení z vykonávané práce, jeho personálního a sociálního rozvoje.“*¹

Aby mohla být personální práce vykonávána kvalitně, je potřeba si uvědomit a respektovat hlavní oblasti personálního managementu, do nichž patří:

- **Analýza pracovních míst a personální plánování** – usiluje o to, aby organizace měla nejen v současnosti, ale zejména i v budoucnosti, k dispozici pracovní síly v potřebném množství, s potřebnou kvalifikací, žádoucími osobnostními charakteristikami, optimálně motivované, flexibilní a připravené ke změně apod.

¹ KOUBEK, J., Řízení lidských zdrojů, s. 13

- **Získávání a výběr pracovníků** – zajišťuje přípravu a zveřejňování informací o volných pracovních místech. Při výběru pracovníků pak vybrat jednotlivce s nejlepšími předpoklady pro vykonávání práce.
- **Přijímání a orientace pracovníků** – jde o řadu procedur, které následují po výběru vhodného uchazeče. Nejdůležitější administrativní náležitostí je vypracování a podepsání pracovní smlouvy. Pro proces seznamování pracovníka s organizací je zapotřebí mít vytvořen funkční systém péče o začínající pracovníky.
- **Hodnocení pracovníků** – je velmi důležitou personální činností. Úkolem i cílem je zjistit, jak pracovník vykonává svou práci, jaký je jeho rozvojový potenciál.
- **Odměňování pracovníků** – jedna z nejstarších a nejzávažnějších personálních činností, která ovlivňuje pracovní výkon a motivaci pracovníků.
- **Péče o pracovníky** – je nezbytnou součástí moderní personální práce. Péče o pracovníky zahrnuje např. přívětivé pracovní prostředí, bezpečnost práce a ochranu zdraví, služby na pracovišti, služby poskytované pracovníkům a jejich rodinám.
- **Optimalizace počtu pracovníků** – jedná se o přijímání nových pracovníků nebo o snižování počtu pracovníků. Obojí by mělo probíhat tak, aby neohrozilo optimální fungování organizace.
- **Pracovní vztahy** – kvalitní a harmonické mezilidské vztahy vytvářejí produktivní klima, které má pozitivní vliv na individuální i kolektivní pracovní výkon.
- **Rozvoj pracovníků** – je jedním z nejdůležitějších úkolů personálního řízení.

1. 1. 2 Rozvoj pracovníků

Rozvoj pracovníků zahrnuje vzdělávací a rozvojové aktivity zaměřené na osobní rozvoj. Zaměřuje se na jednotlivé pracovníky a formování jejich pracovních schopností i osobnosti tak, aby svou práci vykonávali efektivně a byli tak pro organizaci přínosem. Úspěšnost jakékoliv organizace je v připravenosti na změny, proto je potřeba věnovat vzdělávání a rozvoji pracovníků dostatečnou pozornost. Systematické vzdělávání pracovníků zahrnuje analýzu potřeb vzdělávání, plánování, realizaci a hodnocení výsledků vzdělávání.

Každá organizace čelí mnoha vnějším vlivům, proto lidé v organizacích musí přizpůsobovat své schopnosti měnícím se podmínkám na svých pracovních místech, rozvoj jejich schopností

je předpokladem jejich flexibility a perspektivy v organizaci. Vzdělávání a rozvoj pracovníků by měl být součástí celkové strategie a politiky organizace.²

Proto i rozvoj učitelů je důležitou součástí běhu školy, nutností a potřebnou samozřejmostí. Právě učitelská profese má již ve své podstatě dáno, že se učitelé budou dále vzdělávat, kultivovat, pracovat na sobě a zdokonalovat tím podmínky pro optimální průběh edukačního procesu. Důležitou roli v tomto procesu má ředitel školy, který může rozvoj učitelů podporovat, vytvářet pro něho optimální podmínky nebo jej naopak brzdit či přímo zablokovat. Ředitel školy debatuje s učiteli o jejich rozvoji, pomáhá jim svojí zpětnou vazbou najít slabá místa a oblasti, v nichž by bylo nutno se dále vzdělávat a rozvíjet. Ředitel vytváří přímo podmínky (konkrétní pravidla školy pro další vzdělávání, úpravu rozvrhu hodin, vzájemné zastupování při návštěvě vzdělávacích aktivit) k dalšímu vzdělávání. Rozvoj pedagogů je ovšem mnohem širší termín než další vzdělávání. Jedná se o osobnostní rozvoj, o celostní kultivaci pedagogického pracovníka v nejrůznějších oblastech.³

Trojan uvádí, že: *“Rozvoj učitelů i celý proces jejich dalšího vzdělávání je nezbytnou součástí práce kvalitní školy. Je na řediteli, aby dokázal nastavit optimální pravidla, využít stávající zdroje a přesvědčit svoje učitele, že v žádné oblasti nelze stát na místě.”*⁴

1. 2 Další vzdělávání učitelů

Vzdělávání je proces, který člověka provází celý jeho život. Pro učitelskou profesi je celoživotní vzdělávání naprosto nezbytné. Je nutné, aby si učitel soustavně prohluboval odborné znalosti a zkušenosti a zvyšoval kvalitu své práce. Jinak by nemohl systém vzdělávání efektivně fungovat.

Celoživotní učení zahrnuje veškeré učební aktivity v průběhu života člověka, které mají za cíl rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí a umožňují osobnostní růst, občanské, sociální a profesní uplatnění. Celoživotní vzdělávání a učení je cílem a koncepcí dnešní vzdělávací politiky a politiky rozvoje lidských zdrojů.⁵

Učitelé mají nezastupitelnou roli jak ve zkvalitňování vyučování, tak i v rozvoji celého systému školství. Jejich přípravné a další vzdělávání, profesionální působení ve školách,

² KOCIÁNOVÁ, R., Personální činnosti a metody personální práce, s. 169

³ TROJAN, V., Ředitel školy – rozhodující činitel v procesu rozvoje učitelů, s. 90-91, 93

⁴ TROJAN, V., Ředitel školy – rozhodující činitel v procesu rozvoje učitelů, s.94

⁵ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 29

profesní dráha a pracovní podmínky jsou považovány za aktuální témata vzdělávací politiky v mnoha zemích. ⁶

Další vzdělávání probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, tedy poté, kdy učitel začíná sám vzdělávat žáky. Dalším vzděláváním již nezískáváme určitý stupeň vzdělání, ale rozvíjí se postoje, znalosti, schopnosti, vědomosti, dovednosti.

Další vzdělávání učitelů je významnou součástí učitelského vzdělávání, neboť souvisí nejen s rozvojem profesní dráhy učitele, ale i s rozvojem školy, školské politiky a se sociálním rozvojem obecně. ⁷

Při akceleračním vývoji změn, které nastávají ve společnosti a ve školství, je potřeba mít učitele na tyto změny nejen včas připravené, ale i k jejich přijímání motivované. Např. nová úprava rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dopravní výchova, finanční gramotnost, sexuální a rodinná výchova), nové metody ve výuce, nové pomůcky, rozvoj informačních a komunikačních technologií, integrace apod. logicky vyžadují připravenost učitelů.

A jaké jsou představy učitelů o jejich dalším vzdělávání? Často jsou tedy spojeny s:“

- *nabýváním dovedností*
- *získáním informací*
- *s inovacemi výuky*
- *s inspiracemi*
- *se zvyšováním profesionalismu“* ⁸

1. 2. 1 Pojem vzdělávání učitelů a jeho legislativní rámec

Tato kapitola je zaměřena na vymezení základních pojmů potřebných k výzkumu jako relevantnímu podkladu diplomové práce.

Důležitým pojmem je nepochybně termín „další vzdělávání“, a to jak v obecné rovině, tak poté u učitelů. Pojem další vzdělávání má široký význam a zahrnuje různé formy vzdělávání a profesní přípravy osob, které již prošly nějakým stupněm formálního školního vzdělávání. ⁹

⁶ Problémy učitelské profese ve světě, s. 55

⁷ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 7

⁸ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 17

⁹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, s. 43

Široké vymezení tohoto pojmu umožňuje pohled z různých perspektiv, jak je uvedeno v Pedagogickém slovníku: „*Další vzdělávání je široce diferencované vzhledem ke skupinám subjektů, poskytovatelů, obsahu a metod, financování aj.*“¹⁰

Další vzdělávání učitelů je v Pedagogickém slovníku popsáno jako: „*Vzdělávání učitelů v průběhu jejich profesní dráhy.*“ Můžeme na něj nahlížet jako na: „*Povinnost učitelů vzdělávat se po dobu výkonu pedagogické činnosti za účelem obnovení, upevňování a doplňování kvalifikace,*“ nebo také o dalším vzdělávání učitelů můžeme hovořit jako o „*Možnosti zvyšování kvalifikace.*“¹¹

Učitelské vzdělávání má dvě samostatné fáze. První fází je profesní příprava (studium učitelství na vysoké škole). Ve druhé fázi procházejí učitelé různými formami dalšího vzdělávání. V širším významu je možné charakterizovat další vzdělávání učitelů jako:¹²

- *celoživotní rozvíjení profesních kompetencí, které navazuje na přípravné vzdělávání,*
- *všechny aktivity, které v návaznosti na dosaženou kvalifikaci učitele slouží k udržení a zvýšení jeho profesní zdatnosti,*
- *vzdělávací aktivity, do nichž se učitelé zapojují, aby rozšířili a zdokonalili své znalosti, dovednosti a rozvíjeli své profesní postoje*“¹³

Další vzdělávání učitelů může být také označováno jako profesní rozvoj, který lze rozčlenit takto:

- zdokonalování vlastní učitelskou praxí
- samostudium
- další vzdělávání učitelů¹⁴

Na konferenci „Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém“, která byla věnována učitelům, jejich vzdělávání a profesnímu rozvoji, zazněl i příspěvek věnovaný některým problémovým rovinám otázek dalšího vzdělávání učitelů:

- Efektivita a rentabilita – další vzdělávání by mělo být pro učitele přitažlivé a rentabilní. Úsilí spojené se studiem by mělo mít rychlou návratnost.

¹⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, s. 43

¹¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, s. 44

¹² PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 413

¹³ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 413

¹⁴ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 413

- Dobrovolnost, či povinnost dalšího vzdělávání – další vzdělávání by nemělo být pouhou povinností, kterou je nutno splnit pro výkon povolání. Učitelé by sami měli cítit potřebu se dále vzdělávat.
- Obsah dalšího vzdělávání učitelů – obsah by měl být pro učitele potřebný a užitečný s jistou perspektivou pro budoucnost.¹⁵

„Pojem další vzdělávání učitelů není v české školské legislativě zakotven. Zákon č. 561/2004 Sb., zákon č. 563/2004 Sb. a vyhláška č. 317/2005 Sb. užívají pojem další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP).“¹⁶

Vzhledem k tomu, že je učitel pedagogický pracovník,¹⁷ vztahují se ustanovení o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků i na učitele.

Zákon¹⁸ stanovuje učitelům povinnost dalšího vzdělávání po dobu výkonu své pedagogické činnosti. Vzděláváním si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci. Mohou si dalším vzděláváním i kvalifikaci získat nebo rozšířit. Další vzdělávání organizuje ředitel školy podle plánu dalšího vzdělávání. Při sestavování plánu přihlíží ke studijním zájmům učitele, potřebám a rozpočtu školy. Další vzdělávání učitelů se uskutečňuje:

- na vysokých školách a ve vzdělávacích institucích, které mají udělenou akreditaci ministerstvem
- samostudiem

K dalšímu vzdělávání přísluší učitelům volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce, dobu čerpání volna určuje ředitel školy. Druhy a podmínky dalšího vzdělávání učitelů stanovuje ministerstvo školství.

Ve vyhlášce¹⁹ jsou stanoveny druhy dalšího vzdělávání, které jsou stanoveny jako:

¹⁵ Učitelé jako profesní skupina, s. 218-221

¹⁶ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 413

¹⁷ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

¹⁸ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

¹⁹ Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

- Studium ke splnění kvalifikačních předpokladů (studium delšího časového rozsahu, uskutečňuje se většinou na vysokých školách např. studium v oblasti pedagogických věd, studium pedagogiky, studium k rozšíření odborné kvalifikace).
- Studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů (převážně studium v rozsahu 250 hodin. Např. studium pro výchovné poradce, studium k výkonu specializovaných činností – koordinace ICT, prevence sociálně patologických jevů, oblast environmentální výchovy).
- Studium k prohlubování odborné kvalifikace – průběžné vzdělávání (délka vzdělávacího programu je v rozsahu nejméně 4 hodin, probíhá např. formou seminářů, kurzů. Vzdělávání je zaměřeno např. na aktuální otázky související s výchovou a vzděláváním – obecná a oborová didaktika, nové poznatky z pedagogiky a školní psychologie, bezpečnost ochrany zdraví).

1. 2. 2 Cíle a úkoly dalšího vzdělávání učitelů

Cíle a úkoly dalšího vzdělávání učitelů vycházejí z mnohých potřeb a požadavků učitelů, školy, vzdělávací politiky. Měly by vycházet z nových poznatků pedagogických výzkumů a věd, reflektovat rozvoj ostatních věd, nových technologií, dále by měly zahrnovat potřeby školní praxe, aktuální celospolečenské nebo regionální potřeby.²⁰

Za hlavní úkol dalšího vzdělávání učitelů je často považováno zavádění inovací a změna vzdělávacích obsahů a metod. Dalším významným úkolem je udržování a rozvoj stávajícího školského systému a stávající úrovně vzdělávání.²¹

Jak ukazuje výzkum „Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich práce“, důležitost dalšího vzdělávání si uvědomuje devět z deseti učitelů. Za rozhodně důležité jej považuje téměř polovina učitelů (47%), pouhých 10% jej za důležité nepovažuje (8% spíše ne, 2% rozhodně ne).²²

Nejčastěji bývá uváděno pět cílů dalšího vzdělávání učitelů:“

- *zdokonalování profesních dovedností učitelů*
- *vnitřní rozvoj školy*

²⁰ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 413

²¹ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 414

²² Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce, s. 57, 58

- *zdokonalování vyučovacího a učebního procesu*
- *zavádění inovací a změn ve vzdělávání*
- *osobnostní vývoj učitelů“*²³

Mezi konkrétnější cíle zaměřené na profesní zdokonalování učitelů a rozvoj jejich kompetencí patří např. zlepšení vlastní kompetence a kvalifikace, zapojování do změn a dění v instituci, práce s legitimitou moci (umění vyjednávat), účast na reflexi praxe v organizaci.²⁴

Kromě profesního zdokonalování učitelů je další vzdělávání učitelů chápáno jako:“

- *základní komunikační prostředek pro celonárodní vzdělávací politiku*
- *strategický nástroj inovace kurikula*
- *prostředek aktualizace znalostí a prevence zaostávání školního vzdělávání za ekonomickými a sociálními změnami“*²⁵

1. 2. 3 Formy dalšího vzdělávání učitelů

Formy dalšího vzdělávání učitelů jsou určeny především druhem dalšího vzdělávání. Další vzdělávání učitelů je možné rozdělit na dvě základní skupiny:

- a) Kvalifikační další vzdělávání, kterým se získává nebo doplňuje požadovaná kvalifikace. Studium se uskutečňuje v pověřených institucích, většinou na vysokých školách. Absolvování studia je potvrzeno kvalifikačním certifikátem.
- b) Průběžné další vzdělávání, které se zaměřuje na aktuální teoretické i praktické otázky výchovy a vzdělávání. Vzdělávání se uskutečňuje na vlastní škole, v pověřených vzdělávacích institucích. Po absolvování vzdělávací aktivity obdrží učitel většinou osvědčení o účasti.

Forem vzdělávacích aktivit existuje velké množství a je realizováno v mnoha různých podobách. Vzhledem k tématu a cíli práce, budou popsány podrobněji formy většinově popsané pouze v průběžném vzdělávání.

Průběžné vzdělání může probíhat:

- a) v prostředí vlastní školy

²³ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 414

²⁴ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 15

²⁵ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 414

- b) mimo školu
- c) samostudiem

Formy se liší i právě podle toho jak a kde je průběžné vzdělávání realizováno.

a) v prostředí vlastní školy

Škola může na tyto vzdělávací aktivity využít externí školitele, ale může využít i bezplatné vzdělávání na pracovišti. Mezi nejčastější formy vzdělávacích aktivit v prostředí školy patří:

- vzdělávání s externím lektorem (např. z pedagogicko-psychologické poradny, občanských sdružení, krajského vzdělávacího institutu)
- návštěva v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy
- ukázkové hodiny na škole (např. po absolvování vzdělávací aktivity – předání nových poznatků, vědomostí, dovedností)
- týmové vzdělávání ve škole (např. práce na projektu, výzkumu)
- vzdělávání spojené se setkáváním s kolegy jiných škol (např. práce na společném projektu, výměna zkušeností, exkurze, společné akce, mezinárodní pobyty)

b) mimo školu

V českém školství je pojem další vzdělávání učitelů právě nejčastěji spojován s mimoškolními vzdělávacími akcemi ve formě školení, kurzů, přednášek apod. Zmíněné formy nebývají v odborné literatuře jednotně vymezovány, i když mají svá specifika. Vymezení hlavních znaků vzdělávacích aktivit a jejich charakteristika pro využití v praxi:²⁶

- Přednáška, školení - krátkodobé, obvykle jednorázové předání informací, rozšíření vědomostí (nové postupy, předpisy - bezpečnost práce, poznatky – životní prostředí ve městech), aktivita na straně přednášejícího s kreativitou a aktivitou účastníka se spíše nepočítá. Obvykle nejsou zaměřeny na učitelské dovednosti.
- Seminář – krátkodobá nebo střednědobá, jednorázová i navazující aktivita, rozšíření znalostí, získání informací a zkušeností prostřednictvím diskuse a reflexe (oblast didaktiky, pedagogicko-psychologických otázek), krátká přednáška lektora, diskuse, výměna zkušeností, aktivita a kreativita účastníka.
- Kurz – krátkodobá, střednědobá, dlouhodobá jednorázová i navazující aktivita, rozšíření schopností, získání nové konkrétní dovednosti (jazyky, počítače, sportovní

²⁶ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 20

dovednosti, úzce vymezené dovednosti- asertivita, aktivita střídavě na straně lektora i účastníka, kreativita účastníka je nízká. Jde o získávání konkrétních dovedností.

- Výcvik – dlouhodobá, opakovaná aktivita s návaznostmi, získání určité dovednosti, spojené s rozvojem osobnosti (psychoterapie, osobnostní rozvoj, sebereflexe), aktivita na straně účastníka, animace, prožitková cvičení, samostatnost a kreativita účastníka je vysoká. Především bývá zaměřen na osobnostní rozvoj.
- Dílna – krátkodobá, obvykle jednorázová aktivita, získání nové dovednosti, naučení se didaktického postupu s ukázkami konkrétní praxe (didaktika vyučovaného předmětu, práce s fimo hmotou), aktivita je na straně účastníka.²⁷

c) samostudium

Specifickou formou průběžného vzdělávání je samostudium, které „*probíhá bez přímé interakce s učitelem, lektorem, instruktorem, konzultantem. Řídícím činitelem je sám učící se subjekt (dospělý člověk), který při studiu používá různé metody a pomůcky. Samostudium je komplexní edukační proces, který má za cíl osvojit si a upevnit soustavu trvalých vědomostí, dovedností či návyků.*“²⁸

Samostudium je individuální záležitostí každého učitele. Vzhledem k častým změnám a objemově velkému množství novinek (předmětové, společenské, věda, rozvoj technologií), je učitel, pokud nechce zaostávat ve svém oboru, nucen neustále se průběžně vzdělávat. Zde se prioritně nabízí právě možnost samostudia, kdy může využít:

- Internet nabízí pro další vzdělávání obrovské množství možností – internetové portály zaměřené na vzdělávání či přímo výuku poskytují zdroje informací ve všech oborech, odborné články, diskuse k aktuálním tématům, novinky v oborech, internetové kurzy. Nabídka často i úzce specializovaných webových stránek se rychle rozšiřuje. Samozřejmě je nutné při výběru stránek a portálů provádět kritiku jejich hodnověrnosti. Oficiální stránky institucí by však neměly z podstaty věci obsahovat zavádějící informace, měly by být informačně bezpečné.
- CD, DVD – existuje velké množství výukových materiálů, metodických návodů, pracovních listů pro jednotlivé předměty. Nabídka se v tomto segmentu neustále zvyšuje, rozšiřuje se okruh firem, které materiály na těchto nosičích nabízejí. Není výjimkou, že materiály jsou zpracovány jako výstup z různých grantů, OP VK a

²⁷ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 21-22

²⁸ ANDROMEDIA, Andragogický slovník, samostudium

dalších projektů financovaných z prostředků EU. V posledních letech je patrný vliv konkurenčního podnikatelského prostředí. Znatelně se poslední dobou stírají i kdysi silně patrné rozdíly v kvalitě nabízených produktů.

- Odbornou literaturu, odborné časopisy a články v denním tisku.
- Odborné pořady v TV – přírodovědné, historické, zaměřené na vědu a techniku. Ve značné míře však ve skutečnosti jde jen o pořady populárně naučné.
- Výstavy, návštěvy muzeí i dalších institucí (IQ park, Techmania).

Každý učitel si sám může vybrat, z jakého zdroje bude čerpat své poznatky. Významnou praktickou výhodou samostudia, zvláště pedagogů ceněnou, je možnost vzdělávat se bez ohledu na čas a místo.

Jmenované formy dalšího vzdělávání učitelů se od sebe liší především svým zaměřením a metodami. Nabídka forem vzdělávacích aktivit je velmi rozsáhlá.

1. 2. 4 Oblasti dalšího vzdělávání učitelů

Oblasti dalšího vzdělávání učitelů jsou závislé na obsahu průběžného vzdělávání, který je stanoven vyhláškou, kde je uvedeno, že: *“Obsahem průběžného vzdělávání jsou zejména nové poznatky z obecné pedagogiky, pedagogické a školní psychologie, teorie výchovy, obecné didaktiky, vědních, technických a uměleckých oborů a jejich oborových didaktik, prevence sociálně patologických jevů a bezpečnosti a ochrany zdraví. Průběžné vzdělávání může zahrnovat i jazykové vzdělávání pedagogických pracovníků.”*²⁹

Konkrétní oblasti si pak vytváří poskytovatelé a realizátoři dalšího vzdělávání. Realizátory vzdělávání mohou být např. vysoké školy, státní instituce, krajské instituce, soukromé instituce, občanská sdružení. V jednotlivých oblastech by se měly odrážet i požadavky škol, krajů, státní vzdělávací politiky, měly by připravovat na změny současné i budoucí.

Nejrozsáhlejší nabídku poskytuje Národní institut pro další vzdělávání, který je organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s celostátní garancí dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Dlouhodobě a systémově zabezpečuje profesní rozvoj pedagogických pracovníků v celé České republice. Ve své nabídce vzdělávacích programů NIDV zohledňuje specifikace státních priorit v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, reaguje na vzdělávací potřeby pedagogických pracovníků. Propojuje praxi škol se

²⁹ Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

záměry MŠMT, dlouhodobými prioritami státní vzdělávací politiky a výsledky pedagogického výzkumu.³⁰

NIDV uceleně nabízí pět tematických okruhů dalšího vzdělávání, ve kterých se mohou učitelé vzdělávat na seminářích, školeních, v kurzech apod. Prvním okruhem, kde se mohou učitelé vzdělávat, jsou **záměry vzdělávání na národní úrovni a vzdělávací politika**. Jsou zde zařazena tato témata:

- dlouhodobé záměry, resortní úkoly a priority
- národní program reform
- mezinárodní srovnávací výsledky ve vzdělávání

Dalším okruhem pro vzdělávání učitelů je **management**, který obsahuje tato témata:

- legislativa
- ekonomika, marketing a provoz školy
- řízení vzdělávacího procesu (RVP – ŠVP – implementace, vývoj, inovace, standardy ZV, hodnocení školy – vnitřní hodnocení školy (autoevaluace), vnější hodnocení školy a rozvoj profesních kompetencí managementu – projektové řízení, řízení lidských zdrojů)

Učitelská profese patří do tematického okruhu **profese učitele**. Tento okruh zahrnuje témata, která zahrnují:

- osobnostní kompetence učitele
- pedagogicko-psychologické kompetence učitele, metody rozvoje (tutoring, mentoring, sebeurčení, sebereflexe)

Tematickým okruhem, který nabízí nejvíce vzdělávacích aktivit dalšího vzdělávání, je **vzdělávací proces a didaktika**. I jednotlivá témata v tomto okruhu jsou poměrně obsáhlá:

- obecná didaktika (plánování výuky - od ŠVP k vyučovací jednotce, inovace výuky - metody, formy, styly, alternativní přístupy, rozvoj klíčových kompetencí)
- Oborové didaktiky (výuka odborného předmětu či oboru) zahrnují přírodovědné, společensko-vědní, umělecké předměty, průřezové oblasti vzdělávání, prioritní témata vzdělávání. Všechny tyto okruhy obsahují plánování a průběh výuky, hodnocení výsledků vzdělávání a gramotnosti.

³⁰NIDV, Bulletin, s. 1

- sociální aspekty vzdělávání (pro-sociální výchova, sociálně patologické jevy)
- vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Posledním tematickým okruhem je **pedagogicko-psychologická diagnostika**, kde jsou zařazena tato témata:

- školní zralost
- profesní orientace
- depistáž³¹

1. 3 Učitel v kontextu dalšího vzdělávání učitelů

Učitel je veřejností obecně vnímán jako osoba, která vyučuje ve škole žáka a vede výchovně vzdělávací proces. Často je učitel ze strany zákonných zástupců nezletilých mylně chápán i jako osoba, která za rodiče plně přejímá i komplexní odpovědnost jak za vzdělání, tak za výchovu, a do jisté míry má suplovat i některé činnosti rodičů při formování osobnosti dítěte. S činností pedagoga se ve svém životě setkává každý člověk již od předškolního věku, a to jak v roli žáka, studenta, posluchače VŠ, či později i rodiče, popřípadě i v pozici frekventanta programu celoživotního vzdělávání. Lze říci, že učitel provází člověka po značnou část života. Veřejnosti po formální stránce pojem učitel a pedagog splývá.

V odborném významu nelze pojem učitel takto jednoduše vymezit. Pro rámcové vymezení pojmu učitel lze uvést definici formulovanou experty OECD: „*Učitelé jsou osoby, jejichž profesní aktivita zahrnuje předávání poznatků (transmissio of knowledge), postojů a dovedností, které jsou specifikovány ve formálních kurikulárních programech, žákům a studentům ve vzdělávacích institucích. Kategorie učitel zahrnuje pouze pracovníky, kteří žáky přímo vyučují.*“³²

Učitelé jsou základem vzdělávacích systémů. Při své činnosti ve škole realizují vzdělávací politiku státu. Učitelská profese je tou, která se stále ocitá pod drobnohledem. Učitel je mnohem více než jiné profese zkoumán, pozorován, posuzován, kritizován i podporován.³³

Učitel byl již od dob starověkých civilizací chápán jako nositel vzdělanosti a v oblasti vzdělávání mladé generace nezpochybnitelnou autoritou. Učitelé byli obecně akceptováni jako součást společenské elity, čemuž (kromě výjimek ve zcela konkrétních politických

³¹ NIDV, Výroční zpráva, s. 1

³² PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 396

³³ LAZAROVÁ, B., O práci zkušených učitelů, s. 57

souvislostech) odpovídalo jejich společenské postavení jako členů vyšší střední vrstvy v sociální stratifikaci. S vývojem společnosti a společenských podmínek se logicky mění i společenská objednávka, kterou učitelé plní. Mění se samozřejmě kontexty výchovy a vzdělávání, stejně jako pracovní podmínky a náplň pracovní činnosti profese. Dobově variabilní je tím i společenské postavení učitele, míra souladu proklamované a reálné prestiže učitelského povolání. V současné postmoderní době je učitel považován za klíčový subjekt vzdělávacích systémů a koncepcí vzdělávacího procesu. Díky akceleraci společenského vývoje a změn ve všech oblastech života je nutné, aby se každý učitel v celém průběhu výkonu svého povolání průběžně vzdělával. Učitel musí pružně reagovat na nové poznatky, měnící se pohled na svět a řešení jeho problémů, překotně se rozvíjející didaktickou techniku apod., a implementovat vše do přímé výuky.

Učitel je pedagogickým pracovníkem, ale ne každý pedagogický pracovník je učitel. Pedagogický pracovník je ten, kdo vykonává přímou pedagogickou (vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou, pedagogicko-psychologickou) činnost (učitel, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, pedagog volného času, asistent pedagoga, trenér, vedoucí pedagogický pracovník).³⁴

1. 3. 1 Učitel základní školy

Učitelé jsou velmi diferencovaná skupina. Nejvýraznější je typologie učitelů podle toho, na jakém stupni a druhu školy pracují. Je to podmíněno i druhem jejich profesní přípravy.³⁵

Můžeme specifikovat tyto kategorie učitelů podle typu vzdělávání a odborné kvalifikace:

- učitel mateřské školy
- učitel prvního stupně základní školy
- učitel druhého stupně základní školy
- učitel střední školy
- učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední odborné škole a konzervatoři
- učitel vyšší odborné školy
- učitel jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

³⁴ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

³⁵ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 396

- učitel v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
- učitel náboženství
- učitel odborného výcviku v zařízení sociální péče³⁶

Ve výzkumné části budou dotazováni pouze učitelé základních škol, proto bude tato kategorie popsána podrobněji. V českém regionálním školství je podíl učitelů I. stupně základní školy 20,5%, podíl učitelů II. stupně základní školy je 25 %. Celkově tedy počet učitelů na základních školách tvoří téměř polovinu (45,5%).³⁷ Vyšší počet učitelů působících na II. stupni základních škol je dán především tím, že na tomto stupni v praxi dochází k dělení tříd při výuce např. cizích jazyků, výpočetní techniky apod. a učitel zde často působí jen na část úvazku, popř. funguje jako externista. Na prvním stupni základních škol, především v prvním a druhém ročníku učitel elementarista, zajišťuje zpravidla celý rozsah výuky v dané třídě. Samozřejmě, že výuka na prvním či druhém stupni má svá specifika. Zjednodušeně lze tvrdit, že na prvním stupni jsou na učitele kladeny vyšší nároky především v oblasti jeho empatie, na druhém pak jde o zvýšené nároky v oblasti předávání složitějších informací v procesu výuky a volení vhodné motivace žáků k učení, reakce na chování a jednání žáků prepubertálního a pubertálního věku. Obecně však nelze přijmout tvrzení, že učitelé na prvním stupni mají práci jednodušší a naopak.

Odborná kvalifikace učitelů na základních školách je přesně vymezena v legislativě.

- Učitel prvního stupně základní školy získává především odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy.
- Učitel druhého stupně základní školy získává především odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy.

Učitelé mimo přímé pedagogické činnosti vykonávají i další práce související s přímou pedagogickou činností. Jedná se např. o:

- přípravu na přímou pedagogickou činnost, přípravu učebních pomůcek

³⁶ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

³⁷ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 97

- hodnocení písemných, grafických a jiných prací žáků
- práce, které vyplývají z organizace vzdělávání a výchovy ve školách, jako je dohled nad nezletilými žáky ve škole a při akcích organizovaných školou
- spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky, s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence, s metodikem informačních a komunikačních technologií, spolupráce se zákonnými zástupci žáků
- odbornou péči o kabinety, knihovny a další zařízení sloužící potřebám vzdělávání
- výkon prací spojených s funkcí třídního učitele
- účast na poradách svolaných vedoucím zaměstnancem školy nebo školského zařízení
- studium a účast na dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.³⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že i v pracovním řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí mají učitelé ve své pracovní době zakotvenu též účast na dalším vzdělávání.

1. 3. 2 Profesní dráha učitele

Průběh konkrétně vykonávaných profesních činností člověka označujeme jako profesní dráhu. Její průběh ovlivňuje řada faktorů jako je profesní příprava, vloh, dispozice, schopnost celoživotního vzdělávání.³⁹

Profesní dráhou procházejí všichni jedinci, kteří jsou při průběhu profesní dráhy ovlivňováni mnoha faktory. Mezi základní faktory, které mohou profesní dráhu ovlivňovat, patří především vlivy soukromé (rodina, osobní zájmy, životní zkušenosti), vlivy spojené s organizací (vedení organizace, kolegové), vlivy společnosti (ekonomické, politické, kulturní).⁴⁰

I učitelé procházejí v časovém průběhu svého povolání poměrně rozdílnými etapami profesní dráhy. Proto je potřeba znát, jaké modely chování a jednání jsou pro učitele v určité etapě profesní dráhy charakteristické.

³⁸ Vyhláška č. 263 /2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí

³⁹ ANDROMEDIA, Andragogický slovník, profesní dráha

⁴⁰ LUKAS, J., Vývoj učitele (2. část), s. 4

1. 3. 2. 1 Etapy profesní dráhy učitele

1. Volba učitelské profese

V této etapě profesní dráhy, na pomyslné startovací čáře, se člověk nejprve rozhoduje pro učitelské povolání. Součástí je pak následné studium na pedagogické fakultě – pregraduální (přípravné) vzdělávání.

Zajímavý pohled na motivaci ke studiu učitelství a průběh pregraduálního vzdělávání nám poskytuje „Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitnění jejich práce“.

- Motivace k výkonu povolání učitele – pro své povolání se téměř třetina (30%) učitelů rozhodla v průběhu studia na střední škole a 20% po jeho ukončení. Čtvrtina (23%) dotázaných učitelů se pro tuto profesi rozhodla ještě jako dítě. Mezi nejčastější motivy v rozhodování se pro učitelské povolání patří:
 - zájem o práci s dětmi - 38%
 - potřeba svobody a tvořivosti, která je spojena s učitelskou profesí - 23%
 - „mladé prostředí“ - možnost zůstat duševně mladý - 18% učitelů
 - další důvody pro výběr učitelské profese jsou: potřeba vychovávat, dostatek volného času a touha po neustálém sebevzdělávání
- Hodnocení přípravy na povolání:
 - kvalitní oborová teoretická příprava - 70%
 - plánování výuky - 65%
 - dobrá příprava na učitelské povolání - 53%
 - neumí předcházet kázeňským problémům a zvládat neukázněné žáky - 73%
 - nenaučí se odhadnout rozsah a náročnost látky - 59%
 - nedostatečná a nekvalitní praxe ve školách (praktické zkušenosti začínajícím učitelům schází zejména při zvládání kázeňských problémů, v jednání a práci s rodiči a při práci ve třídě, kde mají děti různé vzdělávací potřeby) - 54% ⁴¹

⁴¹Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce, s. 16-19 a s. 24-30

2. Profesní start a profesní adaptace – začínající učitel

Vstup mladého člověka do výkonu povolání, pro které se připravoval, se odehrává ve všech profesích. Mezi přípravou na povolání a skutečným výkonem povolání v praxi bývají větší či menší rozdíly. Ve většině povolání je začínající pracovník postupně zaučován, začínající učitel má hned při nástupu stejné povinnosti a zodpovědnost jako učitel zkušený. Jde o velmi významnou etapu nejen jeho profesní dráhy, ale i celé jeho životní dráhy.⁴²

První rok práce učitele ve škole je považován za rozhodující období pro utváření jeho profesních dovedností a pro další adaptaci na úkoly a podmínky, v nichž vykonává své povolání. V tomto období nastává nejen u nás, ale i v zahraničí šok z reality (profesní náraz). Učitelé s překvapením zjišťují, že nejsou připraveni na vše, co se od nich považuje, či očekává. K šoku z reality (profesnímu nárazu) dochází z různých příčin:

- nástupní podmínky (nedostatečné materiální vybavení školy, nesystematická pomoc od vedení školy, výuka neaprobovaných předmětů, nadměrné úvazky)
- kultura školy (hodnotové orientace v učitelském sboru, postoj ředitele školy, styl vedení školy)
- problémové situace (práce s neprospívajícími žáky, udržování kázně při vyučování, udržet pozornost žáků)
- běžné činnosti učitelů v nepřímé vyučovací práci (vyplňování třídních výkazů, korespondence s rodiči)⁴³

I u začínajících učitelů dochází k rozporům, které jsou charakteristické pro etapu profesního startu: „

- *rozpor mezi znalostmi a zkušenostmi pracovníka*
- *rozpor mezi osobními aspiracemi pracovníka a zájmy organizace*
- *rozpor mezi aktuálním postavením pracovníka a hodnocením perspektivy, která se před ním otevírá“⁴⁴*

Mezi pět nejčastějších obtíží, které pocítují sami začínající učitelé, patří:

- práce s neprospívajícími žáky – 76,6%
- udržení kázně při vyučování - 75,2%

⁴² PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 207

⁴³ PRŮCHA, J., Učitel: současné poznatky o profesi, s. 26-27

⁴⁴ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 208

- udržení pozornosti žáků – 70,2%
- diagnostika osobnosti žáka – 63,8%
- motivace žáků, individuální jednání s rodiči žáků – 59,6% ⁴⁵

3. Profesní stabilizace – učitel expert

Doba, kdy se ze začínajícího učitele stává učitel expert (zkušený učitel), se různí. U každého jedince se tato doba může lišit. „*Nejsou k dispozici hodnověrné poznatky, jež by umožňovaly přesně vymezit, za jak dlouhou dobu (např. počtu let či měsíců) od vstupu do profese se z učitele-začátečníka stává učitel expert. Avšak většinou se období stabilizace, respektive začátku nabývání vlastností experta, klade do úseku následujícího po pěti letech učitelovy práce.*“ ⁴⁶

Důležitější než časové období profesní dráhy, jsou vlastnosti a schopnosti, které zkušený učitel získává. Co tedy charakterizuje zkušeného učitele, co by měl ovládat? Zřejmě nejvýstižnější jsou složky profesní kompetence učitele:

- kompetence odborně předmětové – vědecké a teoretické poznatky vyučovaných předmětů
- kompetence psycho didaktické – motivovat žáky k poznání, vytvářet příznivé pracovní klima, řídit procesy žákova učení (individualizovat je z hlediska času, tempa, hloubky)
- kompetence komunikativní (k dětem, rodičům, kolegům, nadřízeným a jiným partnerům školy)
- kompetence organizační a řídicí (plánovat a projektovat svou činnost)
- kompetence diagnostická a intervenční (jaké příčiny má určité jednání, myšlení žáka, kde má žák problémy, jak mu pomoci)
- kompetence poradenská a konzultativní (zejména ke vztahu k rodičům)
- kompetence reflexe vlastní činnosti (analyzovat svou činnost, ze zjištěného pak např. pozměňovat své přístupy a metody výuky) ⁴⁷

4. Profesní konzervatismus – vyhasínající učitel

⁴⁵ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 212

⁴⁶ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 217

⁴⁷ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 219

Ve vývoji profesní dráhy učitelů se jedná o poslední etapu učitelova působení. Často bývá uváděno, že tuto závěrečnou fázi profesní dráhy provází syndrom vyhasínání či vyhoření. Je to stav, kdy učitel ztrácí zájem o svou práci, provádí ji rutinně, bez nadšení. Výkon povolání ho unavuje, až vyčerpává. U učitelů se jedná hlavně o únavu z vyučování, nezájem o další vzdělávání, odpor k veškerým pedagogickým inovacím.⁴⁸

Ne u všech učitelů se v této etapě profesní dráhy projevují příznaky syndromu vyhoření nebo konzervativní postoje a rezignace. Tento jev nelze paušalizovat. Někteří učitelé své získané zkušenosti předávají mladším kolegům, mají zájem o nové trendy ve vzdělávání.

Většina učitelů se ovšem v této etapě profesní dráhy vyznačuje těmito charakteristikami, které souvisí se změnou hodnot:

- zájem o výdělek – výše budoucího důchodu
- zájem o pracovní podmínky – hodnota zdraví a životní pohody
- zájem o dobrý pracovní kolektiv a interpersonální vztahy – sociální hodnota práce⁴⁹

Z hlediska pracovního uspokojení jsou pro učitele v závěrečné etapě profesní dráhy shodné některé charakteristiky:

- klesající pocit uspokojení z práce
- klesající chuť být mezi dětmi
- narůstající pocit fyzické únavy a psychického stresu (u učitelů s praxí 1 – 10 let trpí neurotickými obtížemi 8,3% učitelů, u učitelů s praxí 20 let a více je to 31% učitelů)⁵⁰

1. 3. 3 Vzdělávací potřeby učitelů

Na vzdělávací potřeby učitelů je potřeba nahlížet v celém vzdělávacím kontextu. Vzdělávací potřeby učitelů vyplývají z:

- požadavků a očekávání státu
 - potřeby vyplývající z platných norem – požadavky v oblasti BOZP, PO aj.
 - vzdělávací potřeby vyplývající z priorit vzdělávací politiky státu (multikulturní výchova, mediální výchova, environmentální výchova aj.)

⁴⁸ PRŮCHA, J., Učitel: současné poznatky o profesi, s. 28

⁴⁹ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 226

⁵⁰ PRŮCHA, J., Moderní pedagogika, s. 228, 229

- požadavků a očekávání zřizovatele - evaluace výsledků vzdělávání aj.
- ze strategie školy (didaktické inovace, diagnostické dovednosti, různé specializace, osobnostně-sociální rozvoj, aj.)
- vzdělávací potřeby samotných učitelů – potřeba inovovat výuku, potřeba připravit se na nové úkoly, apod. ⁵¹

Vzdělávací potřeby se u učitelů mohou lišit z hlediska:

- druhů vzdělávání (kvalifikační, průběžné)
- forem vzdělávání (školení, semináře, dílny)
- oblastí vzdělávání (plánování výuky, metody a formy výuky, didaktika výuky předmětů, rizikové chování)
- délky pedagogické praxe

Učitelé zcela přirozeně preferují naplňování svých vlastních vzdělávacích potřeb, které jsou velmi individuální a specifické. Vztahují se především k přímé práci ve třídě, didaktice vyučovaných předmětů, kázni žáků ve třídě, spolupráci s rodiči, práci s nadanými žáky. ⁵²

1. 3. 4 Postoje a motivace učitelů k jejich dalšímu vzdělávání

Každou lidskou činnost ovlivňuje nějaká motivace. Také učitelé jsou ke svému dalšímu vzdělávání něčím nebo někým motivováni. Motivaci učitelů k dalšímu vzdělávání je potřeba považovat za nezbytnou podmínku efektivity dalšího vzdělávání učitelů. ⁵³

Při bližším zkoumání motivace učitelů k dalšímu vzdělávání se setkáváme s mnoha pojmy a jevy, které se k motivaci vztahují. Pro příklad lze uvést: vzdělávací potřeby, hodnocení ze strany vedení, certifikáty, nutnost, zábava, únava, věk, osobní problémy, spokojenost či nespokojenost s kvalitou dalšího vzdělávání.

Za hlavní determinanty motivace učitelů k dalšímu vzdělávání mohou být považovány:

- Trvalejší osobnostní rysy – otevřenost k učení a ke změně, sebehodnocení, sebeřízení, charakterové vlastnosti (odpovědnost, píle).

⁵¹ PRÁŠILOVÁ, M., Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky, s. 117

⁵² LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 69

⁵³ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 78

- Věk učitele – v otázce motivace k dalšímu vzdělávání sehraává důležitou roli. Ne vždy ale učitelé na konci kariéry nejsou k dalšímu vzdělávání motivováni, i když jsou zde zřejmá věková rizika, jako je např. vyšší únava, vidina konce kariéry.
- Kariérní postup učitele – možnost dalšího kariérního postupu.
- Pohlaví učitele – muži častěji směřují k vedoucím pozicím.
- Zkušenosti učitelů s dalším vzděláváním – spokojenost či nespokojenost se vzdělávacími programy může ovlivnit učitele v další motivaci, kdy může mnohdy získat pocit, že další vzdělávání je jen „ztrátou času“.
- Osobní a rodinný kontext – rodinná situace, zdravotní stav, problémy s cestováním.⁵⁴

Jednou z možností motivace k dalšímu vzdělávání může být i zavedení kariérního řádu pro učitele. V rámci profesionalizace učitelské profese, by měl být podpořen kariérní růst učitele, kdy by bylo propojeno jeho pregraduální a další vzdělávání v systémovém konceptu. Učitelé v současné době nemají možnost kariérního růstu, který by byl právně zakotven v legislativě.

55

O motivaci k dalšímu vzdělávání vypovídají i výsledky výzkumného šetření⁵⁶, kdy bylo zjišťováno, zda učitelé navštěvují vzdělávací aktivity potřebné pro jejich práci a hlavní důvod, proč tyto aktivity navštěvují.

Dvě třetiny (66%) učitelů navštěvují aktivity dalšího vzdělávání potřebné pro svou práci. Zbývající třetina učitelů (33%) je nenavštěvuje.

Ti, kteří aktivity nenavštěvují, jsou nejčastěji:

- velmi nespokojení ve svém povolání
- učitelé starší 60 ti let
- učitelé, pro které je jejich povolání pouhým zdrojem příjmu

Ti, co aktivity navštěvují, tak činí ze dvou důvodů:

- pro zlepšení odborných vědomostí v předmětu, který učí - 36% učitelů
- pro zkvalitnění výuky a práce s dětmi - 30% učitelů

Hlavní důvody, proč vzdělávací aktivity učitelé navštěvují:

⁵⁴ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, str. 79-80

⁵⁵ KASPER, T., Aktuální koncepty a možnosti dalšího vzdělávání učitelů – interdisciplinární přístupy, s. 6

⁵⁶ Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce, s. 59-61

- zvyšování kvality své práce – 36%
- obecný zájem o obor - 35%
- zvyšování své kvalifikace – 17%
- další vzdělávání je pro ně povinné - 8% nejčastěji ti, kteří učí méně než 5 let a ti, kteří nestudovali na pedagogické fakultě
- setkání s kolegy, vzájemná podpora - 4%

„Okolnosti motivace učitelů k dalšímu vzdělávání jsou jen obtížně sledovatelné. Vždy jde o souhru vnějších a vnitřních faktorů, které motivaci učitelů podporují či naopak tlumí.“⁵⁷

1. 4 Další vzdělávání učitelů v zahraničí

Nejvýraznější rozvoj dalšího vzdělávání učitelů byl ve vyspělých státech v šedesátých a osmdesátých letech, což souviselo s celkovou změnou přístupu zemí ke vzdělávání. Do popředí se dostala otázka celoživotního vzdělávání, profesního rozvoje pracovníků různých oblastí. I ve školství se objevily rozsáhlé programy profesního rozvoje, nabídky další kvalifikace, programy dalšího vzdělávání učitelů.⁵⁸

„Základním východiskem koncipování a hodnocení dalšího vzdělávání učitelů je formulování politických požadavků a následně pak nároků na modernizaci školství. Vychází se samozřejmě ze zohlednění celkového vzdělávacího kontextu každé země a specifických národních podmínek a dalších faktorů s všeobecnější či celosvětovou platností.“⁵⁹ Bývá pak například srovnáváno postavení dalšího vzdělávání učitelů, organizační aspekty, financování.

Také členské státy Evropské unie se zabývají dalším vzděláváním učitelů. Jedná se o různá doporučení, závěry ze zasedání, usnesení a zprávy z Rady Evropské unie. Můžeme uvést např. odstranění překážek mobility učitelů, zlepšování vzdělávání a odborné přípravy učitelů a školitelů, vypracování společných evropských zásad v oblasti kompetencí a kvalifikace potřebných pro učitele, nepřetržitý profesní rozvoj, zvýšit kvalitu a evropský rozměr vzdělávání učitelů. Mezi důležité patří také závěry Rady o zlepšování kvality vzdělávání učitelů. Zástupci vlád členských států EU se shodli, že:

⁵⁷ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 85

⁵⁸ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 42

⁵⁹ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 44

- Vysoce kvalitní výuka je předpokladem vysoce kvalitního vzdělávání a odborné přípravy.
- Pro vznik spravedlivějších vzdělávacích systémů má zásadní význam schopnost učitelů reagovat na potřeby plynoucí ze sociální a kulturní rozmanitosti ve třídě.
- Vzdělávání a odborná příprava učitelů je zásadním prvkem modernizace evropských systémů vzdělávání.

Berou na vědomí že:

- Společenské, kulturní, technologické a hospodářské změny ve společnosti kladou na učitele nové požadavky.
- Důsledkem nových požadavků je potřeba vytvářet nové vzdělávací prostředí, přístupy k výuce, dosáhnout vysokého stupně profesionality.
- Je zapotřebí více pobídek motivujících učitele k obnovování svých dovedností během profesní dráhy.

V rámci svých povinností budou usilovat o zajištění toho, aby učitelé:

- Měli odborné znalosti ve svých předmětech a nezbytné pedagogické dovednosti.
- Na počátku své profesní dráhy měli podporu v tomto období.
- Během své profesní dráhy přezkoumávali vzdělávací potřeby a získávali nové znalosti, dovednosti a kompetence.

Dále budou usilovat o:

- Podporu při vytváření užších vazeb a partnerství mezi školami.
- Podporu během profesního rozvoje učitelů (spolupráce s kolegy, podílet se na rozvoji školy, využívání informačních a komunikačních technologií).
- Poskytování podpory institucím vzdělávající učitele.
- Podporu programů mobility učitelů.⁶⁰

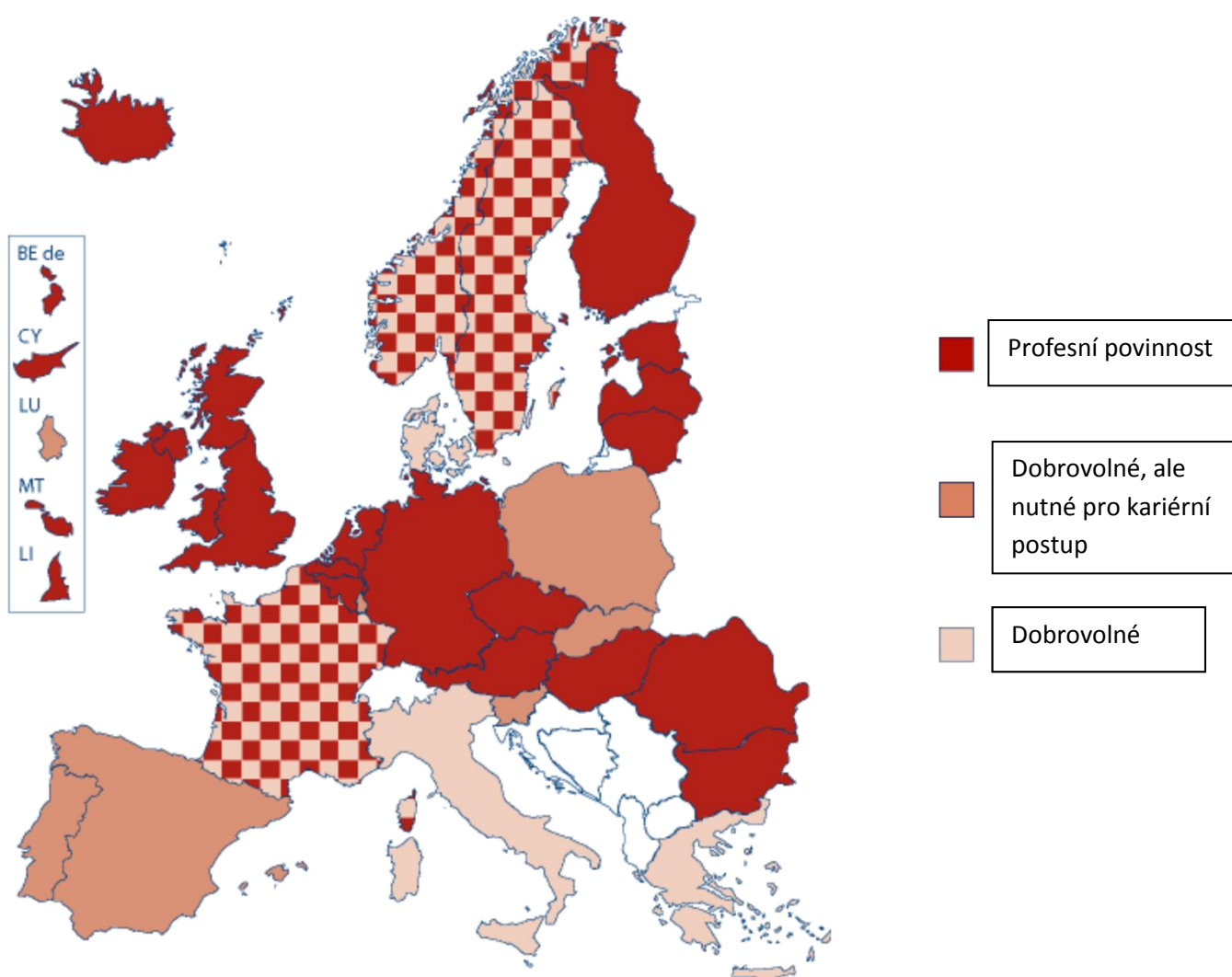
Další vzdělávání učitelů v Evropské unii má v jednotlivých zemích svá specifika. Při porovnávání u jednotlivých zemí se lze zaměřit na postavení dalšího vzdělávání učitelů, požadavky z hlediska času, výběr programů dalšího vzdělávání a omezení učitelů, organizační aspekty, financování, opatření na podporu účasti učitelů v dalším vzdělávání.

I. Postavení dalšího vzdělávání učitelů

⁶⁰ Úřední věstník Evropské unie z 12. 12. 2007, s. 300/6-300/9

Ve více než dvaceti evropských zemích a regionech je další vzdělávání učitelů považováno za profesní povinnost. Ovšem učitelé nejsou výslovně povinni se dalšího vzdělávání účastnit. Ve Španělsku, Slovinsku, Lucembursku, Polsku, Portugalsku a na Slovensku je další vzdělávání učitelů dobrovolné, ale je spojeno s kariérním postupem a zvyšováním platu. V Řecku, Itálii a na Kypru je další vzdělávání učitelů závaznou povinností pro začínající učitele.

Postavení dalšího vzdělávání učitelů v zemích Evropské unie je názorně uvedeno na následující mapě.

Obrázek 1 Postavení DVU 2006/2007 ⁶¹

⁶¹ Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, s. 47

II. Požadavky z hlediska času

V některých zemích, kde je další vzdělávání učitelů profesní povinností, není stanoveno, kolik času mu musí učitelé věnovat. Jde například o Bulharsko, Německo, Českou republiku, Francii, Slovensko. V zemích, kde existují dané ukazatele, se předepsaná doba mezi zeměmi značně liší. Na Kypru je pro učitele předepsáno 50 hodin ročně. V Estonsku, Lotyšsku, Litvě, Norsku a ve Spojeném království je předepsáno minimálně 30 hodin ročně. V dalších zemích je počet hodin nižší než dvacet. V některých zemích je objem času vyjádřen počtem dní v roce (např. Belgie- tři dny nebo šest půldnů, Malta – tři půl dne v roce, Finsko – tři až pět dní v roce po 6 hodinách), nebo počtem dní či hodin během určitého počtu let (např. Maďarsko – každých 7 let 120 hodin, Rumunsko – 95 hodin během pěti let).

III. Výběr programů dalšího vzdělávání a omezení učitelů

Výběr programů dalšího vzdělávání záleží na plánu dalšího vzdělávání, který může být vytvořen na centrální, školní nebo místní úrovni jako součást plánů rozvoje školy. Pokud plán dalšího vzdělávání není, je rozhodnutí o výběru programu vzdělávání na konkrétním učiteli.

Na školní nebo místní úrovni se plány dalšího vzdělávání zpracovávají ve dvanácti zemích (např. Česko, Dánsko, Maďarsko, Švédsko, Norsko). Ve zbývajících zemích se podílí na vzniku plánu vzdělávání centrální i školní nebo místní úroveň. Na Slovensku a v Lichtenštejnsku tyto plány neexistují.

Jako součást plánu rozvoje školy jsou povinny mít plán dalšího vzdělávání svých učitelů školy v Belgii, České republice, Litvě, Spojeném království, na Maltě a Islandu.

IV. Organizační aspekty

Další vzdělávání učitelů probíhá ve většině zemí mimo pracovní dobu. Ovšem mnoho zemí za určitých podmínek umožňuje učitelům účast na dalším vzdělávání i během pracovní doby. Pokud se učitelé chtějí účastnit dalšího vzdělávání během pracovní doby, potřebují obvykle povolení od vedení školy. Ve Francii a Lucembursku musí získat toto povolení od rectorats (pro správu vzdělávacího systému, je území rozděleno do správních obvodů – akademií). Na Maltě uděluje povolení ministerstvo.

V některých zemích mají učitelé nárok na určitou část placené pracovní doby, která může být využita účastí na aktivitách dalšího vzdělávání (např. Česká republika 12 dní. Itálie a Litva 5

dní, ve Finsku 3 až 5 dní). Pokud se učitel účastní dalšího vzdělávání během vyučování, je vedení školy nebo školské úřady povinno zajistit zastupování učitele.

V. Financování

Zvláštní rozpočet, který by byl určen učitelům na účast v dalším vzdělávání, v žádné zemi Evropské unie není stanoven. Pouze Velšské národní shromáždění (Wales-Spojené království) poskytuje učitelům vzdělávací stipendia, která jsou určena na splnění jejich individuálních profesních potřeb. V některých zemích je rozpočet na další vzdělávání spravován nejvyššími školskými úřady (Bulharsko, Německo, Irsko, Španělsko, Francie, Malta, Maďarsko a Portugalsko). V Itálii ministerstvo rozděluje rozpočet školám, v Rumunsku župám, v Estonsku místním úřadům. V České republice a Nizozemsku je rozpočet pro další vzdělávání součástí celkové částky poskytované školám.

Ve většině zemí jsou vzdělávací programy pro učitele, pořádané ministerstvem nebo jiným oficiálním úřadem na regionální úrovni, téměř nebo zcela zdarma.⁶²

1. 4. 1 Příklady a zkušenosti z vybraných zemí

I přes odlišnost pojetí dalšího vzdělávání učitelů v jednotlivých zemích, je hlavním cílem realizace záměrů státní vzdělávací politiky a podpora učitelů v jejich rozvoji během celé jejich profesní dráhy. Pro příklad byly vybrány dvě země Evropské unie a další dvě, které jejími členy nejsou.

Německo

Německý systém dalšího vzdělávání učitelů je realizován na centrální úrovni, kde je jasná státní odpovědnost za stav vzdělávání učitelů. Perspektivou dalšího vzdělávání učitelů se pravidelně zabývá Stálá konference ministrů školství spolkových zemí SRN. Jednotlivé spolkové země mají svá ministerstva školství s vlastním systémem dalšího vzdělávání učitelů, ale je zde významná shoda v institucionální struktuře, způsobu zabezpečení, způsobu realizace a v zásadách vzdělávací politiky. Například bavorský model se člení na čtyři úrovně:

- Ústřední instituce – Akademie pro další vzdělávání učitelů a personální řízení, která je přímo podřízena bavorskému ministerstvu školství. Akademie plánuje, organizuje a koordinuje veškeré další vzdělávání učitelů. Zpracovává také vzdělávací programy na

⁶² Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, s. 47-51

základě požadavků učitelů a škol. Akademie realizuje vzdělávací akce, většina se jich koná v době školního vyučování a učitele jsou na ně uvolňováni.

- Sedm regionů – instituce pro další vzdělávání učitelů v regionech jsou zaměřeny na střední školství a realizaci významných celostátních programů.
- Devadesát šest školských úřadů, tedy pracovišť pro další vzdělávání učitelů na okresní úrovni se stará o vzdělávání primárních škol.
- Školící činnost uvnitř škol.⁶³

Další vzdělávání učitelů je ve Spolkové republice Německo považováno za profesní povinnost učitele, ale není stanoveno, kolik času mu mají učitelé věnovat.

Pro financování dalšího vzdělávání učitelů není zvláštní rozpočet určený učitelům na jejich účast v dalším vzdělávání. V Německu celkový rozpočet na další vzdělávání spravuje nejvyšší školský úřad.⁶⁴

Anglie a Wales

Další vzdělávání učitelů je realizováno na úrovni škol, kdy školy mají svůj plán rozvoje, který se vztahuje na potřeby jednotlivých učitelů a na priority prosazované celostátně. Školy si plánují vlastní vzdělávání od různých dodavatelů. Na další vzdělávání učitelů přiděluje účelově finanční prostředky stát přímo školám.⁶⁵

Další vzdělávání učitelů je považováno za profesní povinnost a učitelé mají stanoveno, že mu musí věnovat minimálně 30 hodin ročně.

Vzdělávací potřeby učitelů, které jsou součástí plánu rozvoje školy, si stanovují učitelé při hodnotících setkáních. Nejčastěji se při těchto hodnoceních zmiňují hlavní cíle (školní, místní, celostátní priority) v plánu rozvoje školy. Pro mnoho učitelů tento pohled vede k pocitu potřeby zaměřovat jak na individuální, tak na školní potřeby.

Specifikum z hlediska členských zemí v Evropské unii má Wales, kde jeho národní shromáždění poskytuje učitelům vzdělávací stipendia na splnění jejich individuálních profesních potřeb.

⁶³ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 51-52

⁶⁴ Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, s. 47-52

⁶⁵ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 57-58

Celkový obraz dalšího vzdělávání učitelů je velmi složitý, neboť odpovědnost a financování jsou přeneseny na školy. Školským zákonem z roku 2005 byla vytvořena Agentura pro vzdělávání a rozvoj škol, která se snaží stimulovat poptávku po dalším vzdělávání učitelů prostřednictvím revidovaných pravidel řízení výkonnosti a nového rámce profesních standardů. Poskytuje vedení a poradenství školám a místním úřadům, zajišťuje ucelenost dalšího vzdělávání učitelů.⁶⁶

Švýcarsko

Švýcarsko nemá jednotný vzdělávací systém vzhledem k tomu, že je rozděleno na tři jazykové oblasti, které jsou dále rozděleny do 26 kantonů, přičemž každý má specifika ve svém vzdělávacím systému.

Koordinační institucí na federální úrovni je „Vzdělávací ofenzíva Švýcarské konfederace pro další vzdělávání učitelů“, která má k dispozici finanční prostředky na vzdělávání pro centra dalšího vzdělávání učitelů, ale i pro kurzy organizované univerzitami.

Organizace zastřešující švýcarské učitele, která se v dalším vzdělávání učitelů velmi angažuje, preferuje zaměření na rozvoj školy, nikoli na individuální rozvoj učitele.

Nejvýznamnější institucí dalšího vzdělávání učitelů je Zentralstelle für Lehrerinnen-und Lehrerfortbildung v Bernu, která vzdělává 80% učitelů, kteří učí ve školách povinné školní docházky. Další významnou institucí je Švýcarský úřad pro další vzdělávání učitelů vyššího stupně sekundárních škol v Lucernu. Dále má Švýcarsko třicet dva kantonálních institucí dalšího vzdělávání učitelů, které realizují programy pro předškolní zařízení, primární školy, nižší stupně sekundárních škol v sedmi největších kantonech i z vyššího sekundárního stupně. Učitelé se dalšímu vzdělávání věnují v době prázdnin, kdy nemají dovolenou.⁶⁷

Japonsko

Systém dalšího vzdělávání učitelů v Japonsku je příkladem centralizovaného a hierarchického systému.

- Ministerstvo školství – určuje vzdělávací politiku v celém vzdělávacím systému, přijímá strategická rozhodnutí.

⁶⁶ Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, s. 47-53

⁶⁷ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 56-57

- Čtyřicet sedm prefektur, patřících pod ministerstvo, každá prefektura má centrum pro další vzdělávání učitelů.
- Dvanáct městských úřadů, které mají pravomoci na úrovni prefektury. Většina úřadů má centrum pro další vzdělávání učitelů.

Národní vzdělávací centrum je nejvýznamnější institucí pro další vzdělávání učitelů. Mimo kurzů pro ředitele zde probíhají kurzy pro zkušené učitele (praxe více než 10 let). Také zde probíhá mnoho specificky zaměřených kurzů. Získaná kvalifikace na těchto kurzech má vysoký kredit a zájemců je výrazně více, než lze uspokojit, proto zájemce vybírají prefektury.

Většinu dalšího vzdělávání učitelů organizují prefektury a městské úřady, podle vymezení daného ministerstvem školství. Nejnákladnějším vládou nabízeným programem je roční praxe pro nově jmenované učitele na státních školách.

Univerzity nabízejí ve spolupráci s prefekturami učitelům kurzy, jejichž absolvováním mohou získat atestaci. Učitelé mají často možnost přerušit svou práci a věnovat se jeden až dva roky studiu.

Další vzdělávání učitelů je financováno japonskou vládou a prefekturami.⁶⁸

Na příkladech uvedených zemí vidíme odlišnosti jednotlivých systémů. Ve všech uvedených zemích se na financování dalšího vzdělávání učitelů podílí stát. Nejvýraznější rozdíly jsou v systému realizace dalšího vzdělávání učitelů, jak ukazuje následující tabulka.

Stát	Realizace DVU	Postavení DVU	Časová dotace	Financování
Německo	Centrální úroveň	Profesní povinnost	Není stanovena	Celkový rozpočet na další vzdělávání spravován nejvyšším školským úřadem
Anglie a Wales	Školní úroveň	Profesní povinnost	Minimálně 30 hodin ročně	Stát přiděluje finanční prostředky účelově školám
Švýcarsko	Regionální úroveň	Vzdělávání zaměřené na rozvoj školy	Není stanovena, další vzdělávání v době prázdnin	Financování na federální úrovni
Japonsko	Centrální úroveň	Profesní povinnost,	Při získání atestace	Vláda a prefektury

⁶⁸ KOHNOVÁ, J., Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj, s. 54-55

		atestace	možnost na 1 – 2 roky přerušit práci	
--	--	----------	--------------------------------------	--

Tabulka 1 Porovnání DVU ve vybraných zemích

1. 5 Úloha vedení školy v řízení dalšího vzdělávání učitelů

Vzdělávání pracovníků patří k základní personální činnosti. Ve školách se touto otázkou zabývá zpravidla ředitel školy, který zpracovává plán dalšího vzdělávání nejen učitelů, ale i ostatních pracovníků. Ředitel může tuto činnost i delegovat, ale on má odpovědnost za zpracování a plnění plánu dalšího vzdělávání.

Úloha vedení školy v oblasti organizování dalšího vzdělávání učitelů je velmi široká a úkolů s tímto souvisejících je celá řada. Šíře úkolů, výzev a odpovědnosti vedoucích pracovníků škol v oblasti řízení dalšího vzdělávání učitelů je rozmanitá.

Některé konkrétní činnosti vedoucích pracovníků škol při řízení dalšího vzdělávání:

- Distribuce nabídek vzdělávání – aktivní vyhledávání nabídek a jejich distribuce k učitelům.
- Spolupráce s vnějšími subjekty – spolupráce s lektory a organizátory dalšího vzdělávání, vyjednávání přímé zakázky programů pro školy.
- Plánování dalšího vzdělávání učitelů – vypracování plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, pomoc při identifikaci a reflexi potřeb jednotlivých učitelů, identifikace potřeb školy, harmonizace potřeb školy a jednotlivců.
- Motivování učitelů k dalšímu vzdělávání – zahrnutí dalšího vzdělávání do kritérií pro hodnocení učitelů, rozvoj možností oceňování učitelů, kteří se vzdělávají.
- Financování dalšího vzdělávání – stanovení pravidel a zajištění spravedlivosti pro rozdělování finančních prostředků, získávání financí z alternativních zdrojů na vzdělávací projekty, stanovuje pravidla pro finanční spoluúčast učitelů na dalším vzdělávání.
- Uvolňování učitelů – úpravy rozvrhů pro účely dalšího vzdělávání, zajištění suplování.
- Kontrolování dalšího vzdělávání učitelů – dokumentace dalšího vzdělávání, kontrola předávání poznatků z dalšího vzdělávání mezi kolegy, uplatňování poznatků v praxi.

- Podpora kultury učící se organizace a klimatu spolupráce ve škole – podpora spolupráce a kolegiálních forem učení, veřejná podpora hodnoty vzdělávání a celoživotního učení.

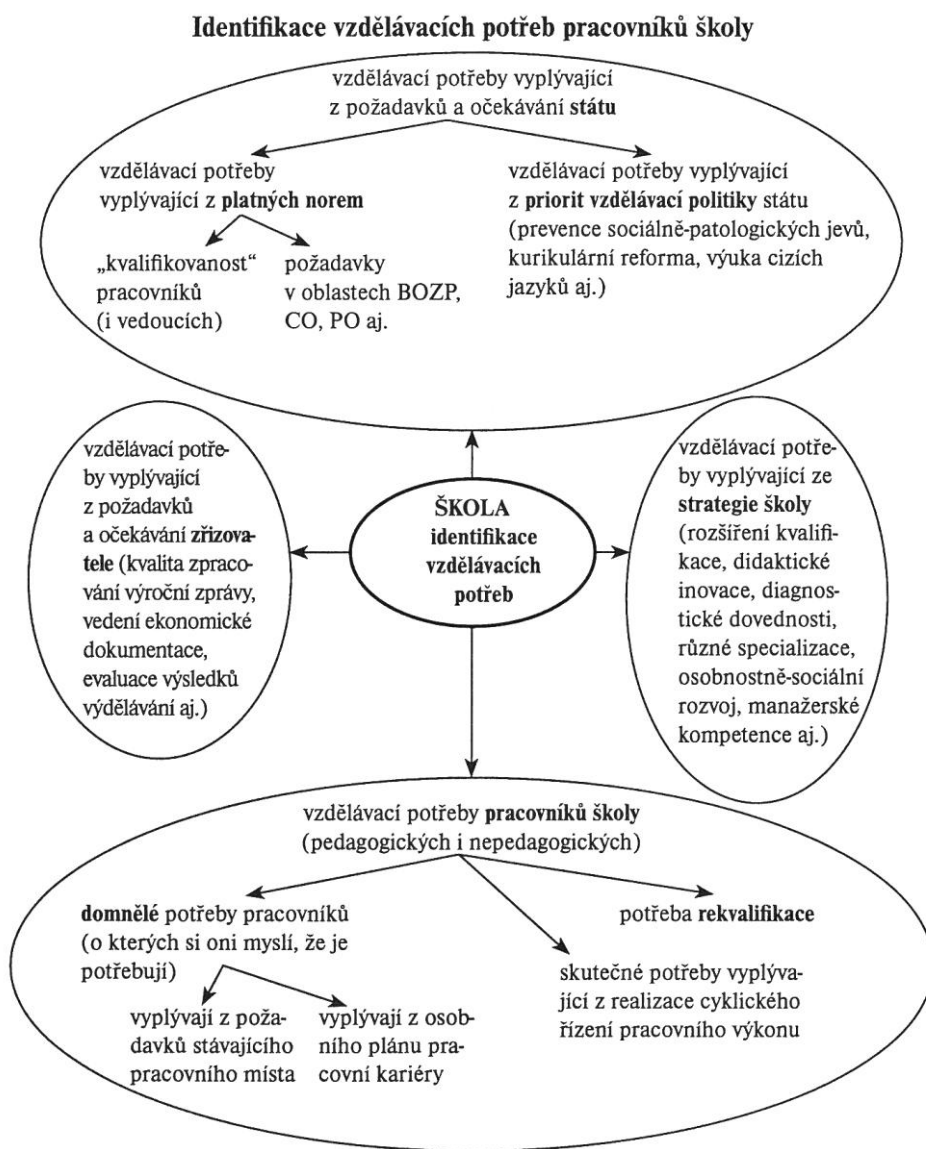
Tím jak vedoucí pracovníci škol naplňují úkoly při řízení dalšího vzdělávání učitelů, lze charakterizovat následující typy řízení dalšího vzdělávání učitelů:

- Živelné další vzdělávání učitelů – dalšímu vzdělávání učitelů není ze strany vedení školy věnována zvláštní pozornost. Plán dalšího vzdělávání se buď nevypracovává, nebo je zpracován pouze formálně. Učitelé si sami vyhledávají vzdělávací akce, vedení školy zajišťuje jen povinná školení. Další vzdělávání učitelů je považováno za samozřejmost a vlastní odpovědnost učitele, je sledováno neformálně a není nijak dokumentováno. Učitelé jsou omezeni pouze finančními prostředky školy, nejsou stanoveny nároky na čerpání financí. Dále jsou učitelé omezeni svým časem a rozvrhem přímé vyučovací povinnosti.
- Řízené další vzdělávání učitelů s preferencí individuálních vzdělávacích potřeb – učitelé mají od vedení školy naprostou volnost ve svém dalším vzdělávání. To je považováno za individuální věc každého učitele. Vedení školy další vzdělávání plánuje a dokumentuje. Od učitelů je žádána zpětná vazba a předávání zkušeností svým kolegům. Je preferováno vzdělávání mimo školu. Učitelé jsou omezeni osobním finančním přidělem, časem a rozvrhovými možnostmi.
- Řízené další vzdělávání s harmonizací vzdělávacích potřeb na všech úrovních – další vzdělávání učitelů je považováno za společnou věc školy a vedení školy vytváří atmosféru učící se organizace. V plánu dalšího vzdělávání učitelů jsou sladěny individuální vzdělávací potřeby učitelů, potřeby školy a vzdělávací politiky státu. Škola využívá všech forem dalšího vzdělávání, které je dokumentováno. Od učitelů je požadováno sdílení nových poznatků se svými kolegy a jejich uplatňování v praxi.
- Řízené další vzdělávání bez respektu ke vzdělávacím potřebám učitelů – v dalším vzdělávání učitelů jsou upřednostňovány vzdělávací potřeby školy a školních týmů. Individuální vzdělávání učitelů je plánováno a doporučováno učitelům podle vlastního uvážení, také je kontrolováno a dokumentováno. Téměř veškeré finance jsou směřovány ke společným vzdělávacím aktivitám školy.⁶⁹

⁶⁹ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 192-193

Důležitým nástrojem v řízení vzdělávání učitelů je plán dalšího vzdělávání (všech pracovníků školy, tedy i učitelů), který sestavuje ředitel s přihlédnutím ke studijním zájmům pedagogického pracovníka, potřebám a rozpočtu školy.⁷⁰

Tvorba plánu dalšího vzdělávání by měla s ohledem na hospodárné vynakládání prostředků vycházet ze zjištění (identifikace) vzdělávacích potřeb učitelů. Při uskutečňování analýzy vzdělávacích potřeb je třeba zohlednit následující skutečnosti uvedené na obrázku 2.

Obrázek 2 Identifikace vzdělávacích potřeb⁷¹

Z uvedeného schématu vyplývá, že ředitel musí přihlížet k:

⁷⁰ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

⁷¹ PRÁŠILOVÁ, M., Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky, s. 131

- požadavkům a očekávání státu
- požadavkům a očekávání zřizovatele
- potřebám vyplývajícím ze strategie školy
- vzdělávacím potřebám učitelů

Ke zjištění vzdělávacích potřeb je možné využít různé zdroje informací i různé metody jejich získávání.

- Zdroje informací – písemné materiály (např. legislativa, pracovní náplně, záznamy z kontrolní činnosti, autoevaluační zpráva školy, výroční zpráva), učitelé, klienti školy, média, zřizovatel, procesy probíhající ve škole a jiné.
- Metody k jejich získávání – rozhovor, diskuze, dotazník, pozorování, analýza SWOT, komparace, test a jiné.

Na základě identifikace všech vzdělávacích potřeb stanoví ředitel školy aktuální priority s ohledem na legislativu, čas, finance, dostupnost vzdělávání, které budou zapracovány do plánu dalšího vzdělávání. Při tvorbě plánu dalšího vzdělávání je možné počítat i s bezplatným vzděláváním přímo na pracovišti, např. instruktáž při výkonu práce, konzultování, pověření úkolem, stínování, hospitace.⁷²

Další vzdělávání učitelů je jednou z důležitých podmínek a zároveň součástí kvalitního rozvoje školy. Úloha vedení školy při řízení dalšího vzdělávání hraje nezastupitelnou a zásadní roli.⁷³

⁷² PRÁŠILOVÁ, M., Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky, s. 117 - 121

⁷³ LAZAROVÁ, B., Cesty dalšího vzdělávání učitelů, s. 194

2 Výzkumná část

V této části práce je specifikován hlavní cíl výzkumu a poté výzkumné otázky.

Další část se zabývá vlastním výzkumem, použitím výzkumného nástroje, určením výzkumného souboru, tvorbou dotazníku a sběrem údajů.

Poslední kapitola uvádí výsledky výzkumu, především zpracování dat, analýzu získaných údajů a interpretaci zjištěných výsledků.

2. 1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo naplnění předmětu výzkumu, který byl specifikován takto:

- **Vzdělávací potřeby učitelů základních škol v konkrétních formách a oblastech dalšího vzdělávání v určitých etapách jejich profesní dráhy.**

Jednalo se o deskriptivní výzkumný problém, kdy bylo zjišťováno, jaké formy a oblasti dalšího vzdělávání učitelé preferují v závislosti na své profesní dráze. K realizaci předmětu výzkumu byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- **Jaké formy vzdělávání učitelé preferují?**
- **V jakých oblastech mají učitelé potřebu se vzdělávat?**
- **Jaké formy a oblasti učitelé preferují v určitých etapách své profesní dráhy?**

2. 2 Vlastní výzkum

Před zahájením vlastního výzkumu bylo potřeba definovat základní pojmy, na jejichž základě mohlo pokračovat výzkumné šetření. Především se jednalo o vymezení forem a oblastí dalšího vzdělávání učitelů a definování etap profesní dráhy učitele.

Náplní činnosti v této části diplomové práce bylo nalezení vhodných výzkumných nástrojů výzkumu a určení spektra vhodných respondentů pro realizaci výzkumu. Další fází práce bylo vytvoření dotazníku pro respondenty. Součástí vlastního výzkumu byla pilotáž a následné rozeslání dotazníků vybraným respondentům, poté sběr získaných údajů.

2. 2. 1 Výzkumný nástroj

Vzhledem k tomu, že byl prováděn kvantitativně orientovaný výzkum, hlavním výzkumným nástrojem byl zvolen dotazník tvořený škálovými otázkami. Byly použity Likertovy škály, které jsou používány na určení míry souhlasu či nesouhlasu postojů a názorů respondentů. Vzhledem k dostupnosti počítačů s přístupem na internet byla zvolena forma elektronického dotazníku i s vědomím, že „*Návratnost elektronického dotazníku velmi kolísá. K. Sheehanová (2001), která shrnula údaje z 31 výzkumů, zjistila rozpětí návratnosti od 9 do 75 %, průměr byl 36 %.*“⁷⁴

Z technického hlediska rozlišujeme dva základní typy elektronických dotazníků:

- E-mailový – respondenti obdrží na e-mail dotazník např. formou textového dokumentu, který vyplní a odešlou.
- Webový – který funguje jako webová stránka, respondenti zde označují své odpovědi a odešlou.

K výzkumu byl pro jednodušší vyplňování využit webový dotazník.

Jako doplňující metoda bylo zvoleno polostrukturované interview pro okomentování výsledků výzkumného šetření. Interview bylo prováděno telefonicky. Vzhledem k tomu, že jde o doplňující metodu výzkumného šetření, byly respondentům položeny čtyři (ředitelé) a tři (učitelé) základní polouzavřené otázky.

2. 2. 2 Výzkumný soubor

Respondenty výzkumného šetření byli učitelé základních škol v České republice. Vzhledem k velkému počtu učitelů základních škol si bylo potřeba vytvořit výzkumný soubor. Ze základního souboru byl náhodným výběrem zvolen výběrový soubor respondentů. Při náhodném výběru byl využit stratifikovaný výběr, protože nebylo možné vzhledem k velkému počtu učitelů základních škol sestavit náhodný výběr ze základního souboru. Z tohoto důvodu byl základní soubor rozložen na základní školy. Z databáze základních škol,⁷⁵ ve které je zahrnuto 4 583 základních škol (všechny typy základních škol např. při nemocnici, speciální, základní umělecké školy) v České republice, bylo vyřazeno 436 základních uměleckých škol, z důvodu, že učitelé těchto škol, nebyli předmětem výzkumu. Do náhodného výběru bylo tedy

⁷⁴ GAVORA, P., Úvod do pedagogického výzkumu, s. 134

⁷⁵ <http://www.zakladniskoly.cz/seznam-skol/>

zařazeno 4 147 základních škol. Náhodným výběrem ⁷⁶ bylo vybráno 13 základních škol. Z toho deset škol jako výběrový soubor a tři školy jako možní náhradníci v případě odmítnutí spolupráce na výzkumném šetření.

K získání dalšího pohledu na danou problematiku byli pro interview vybráni dva ředitelé základních škol a tři učitelé podle délky pedagogické praxe. Ze škol, které se výzkumného šetření zúčastnily, byly náhodným výběrem ⁷⁷ zvoleny dvě školy. Na jedné škole proběhlo interview pouze s ředitelem školy, na druhé škole rovněž s ředitelem školy a třemi učiteli (dle délky pedagogické praxe 0-5, 5-10, 20 a více let), které vybral ředitel školy.

2. 2. 3 Tvorba dotazníku

Při vytváření dotazníku bylo vycházeno z cílů předmětu výzkumu. Z teoretické části, kde byla vymezena profesní dráha učitele a její etapy (kapitola 1. 3. 2 a 1. 3. 2. 1), formy dalšího vzdělávání (kapitola 1. 2. 3) a oblasti dalšího vzdělávání (kapitola 1. 2. 4), byly zvoleny konkrétní etapy profesní dráhy učitele, konkrétní formy a konkrétní oblasti dalšího vzdělávání učitelů, které byly do dotazníku zahrnuty.

Převážnou část dotazníku tvořily škálové otázky, kde škála byla stanovena takto: 1- „rozhodně ano“, 2 – „spíše ano“, 3 – „spíše ne“, 4 – „rozhodně ne“. Záměrně nebyla zařazena středová hodnota „nevím“, z důvodu zjištění přesnějšího postoje a jeho síly. Do dotazníku byly zařazeny i dvě polouzavřené otázky, které umožnily respondentům vyjádřit další možnosti, které nebyly v dotazníku uvedeny.

V úvodu dotazníku byli respondenti dotázáni na délku své pedagogické praxe. Dále byl dotazník utvořen dvěma základními okruhy otázek:

- formy průběžného dalšího vzdělávání učitelů v prostředí vlastní školy, organizované mimo školu a samostudium
- oblasti průběžného dalšího vzdělávání

Vytvořený dotazník je součástí příloh.

⁷⁶<http://czblog.cz/generator-nahodnych-cisel-online-a-zdarma/>

⁷⁷ <http://czblog.cz/generator-nahodnych-cisel-online-a-zdarma/>

2. 2. 4 Pilotážní průzkum

Pro pilotážní průzkum byli vybráni čtyři respondenti – dva ředitelé základní školy a dva učitelé základní školy.

Respondenti byli požádáni o vyplnění dotazníku, posouzení srozumitelnosti otázek, vhodnosti otázek a časové náročnosti.

Respondenti konstatovali, že dotazník je srozumitelný. V okruhu otázek týkajících se forem průběžného dalšího vzdělávání se respondenti vyjádřili, že otázka ohledně účasti na přednášce je zbytečná a stačí pouze otázka ohledně účasti na školení. Všichni účastníci respondenti mezi přednáškou a školením nevnímají výrazný rozdíl. Proto byla otázka ohledně účasti na přednášce vyřazena z finální verze dotazníku. V okruhu otázek zabývajících se oblastmi průběžného dalšího vzdělávání tři respondenti navrhli přiřadit otázku vztahující se k alternativním přístupům do oblasti vzdělávání v oblasti výuky. I tato změna byla do konečné podoby dotazníku zapracována.

Časovou náročnost udávali respondenti v rozmezí od 4 do 7 minut.

2. 2. 5 Sběr údajů

Při náhodném výběru bylo vybráno pět úplných základních městských škol, dvě úplné vesnické základní školy, dvě neúplné vesnické základní školy a jedna základní škola speciální.

Po náhodném výběru škol byli telefonicky osloveni ředitelé deseti vybraných škol. Ředitelé byli požádáni o umožnění provedení výzkumného šetření na jejich škole, s tím, že dotazování bude anonymní, respondenti budou uvádět pouze délku pedagogické praxe. Odmítl pouze jeden ředitel, proto byl z náhodného výběru osloven ředitel z možných náhradních škol, který již s provedením výzkumného šetření na škole souhlasil. Zároveň při tomto telefonickém kontaktu byli požádáni dva ředitelé vybraných škol k následné spolupráci na interview. S oběma řediteli byla domluvena další spolupráce.

Dotazníky byly rozeslány e-mailovou poštou učitelům vybraných základních škol začátkem prosince 2012. E-mail obsahoval průvodní dopis s odkazem na webové stránky, kde bylo možné dotazník vyplnit.

Z celkového počtu 152 možných dotazníků bylo navraceno celkem 79 vyplněných dotazníků, což činí 52% návratnost.

2. 3 Výsledky výzkumu

Při zpracování dat bylo pro větší přehlednost a názornost využito grafů a tabulek. Byla zpracována skladba respondentů, výsledky výzkumu byly zpracovány podle délky pedagogické praxe. Ve statistickém zpracování výsledků byl použit průměr, medián a směrodatná odchylka. U některých položek i procentuální podíl v jednotlivých položkách. Analýza dat poskytuje vzájemné porovnání podle délky pedagogické praxe – shoda, výrazné rozdíly, nejvyšší a nejnižší preference.

U interview byly porovnány výsledky šetření a názory vybraných respondentů.

Z interpretace zjištěných výsledků byly získány hlavní výstupy výzkumu pro naplnění cíle výzkumu a zpracování závěrů diplomové práce.

2. 3. 1 Zpracování dat

Data byla pro snadnější zpracování průběžně zpracovávána do tabulek (Excel) podle délky pedagogické praxe. Po zaznamenání všech získaných dat byl pomocí statistických funkcí u každé otázky vypočten průměr, medián a směrodatná odchylka.

Učitelé s délkou pedagogické praxe 0 - 5 let

Počet respondentů v této kategorii činil 11 z celkového počtu 79, což je 14%. Ve zpracování výsledků u učitelů s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let bylo pracováno s počtem 11.

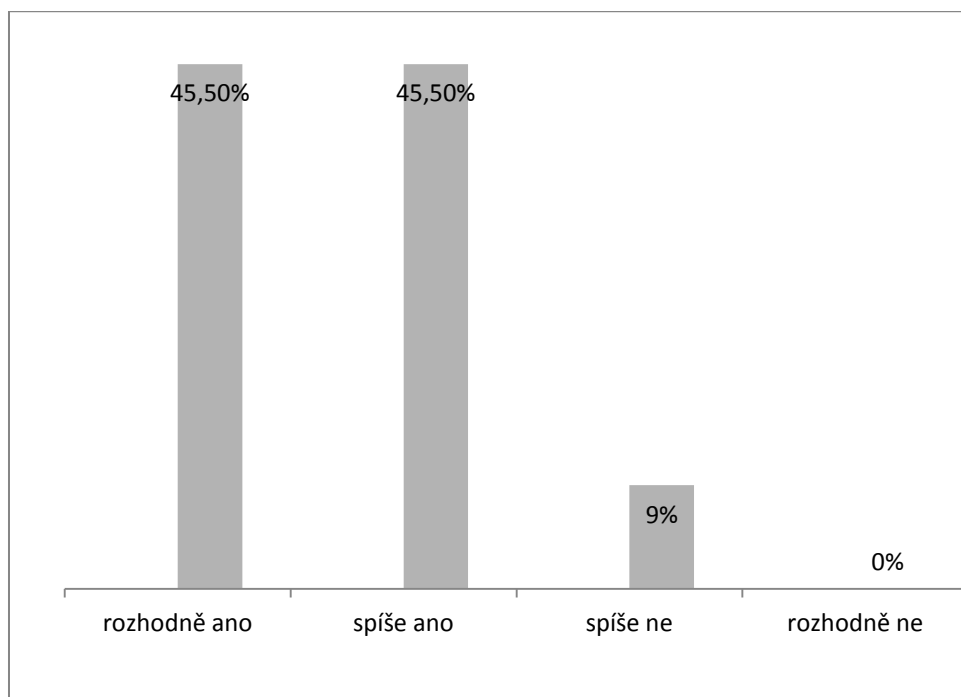
Formy dalšího vzdělávání

Učitelům nejvíce vyhovuje forma samostudia, kdy 91% učitelů uvedlo odpověď „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Pouze 9% učitelů uvedlo možnost „spíše ne“, tedy téměř desetině respondentů forma samostudia více či méně nevyhovuje. Možným důvodem odmítání samostudia touto skupinou je právě krátká či zanedbatelná délka praxe, respektive krátký časový odstup od ukončení studia, tedy pocit, že vědomosti a znalosti netřeba doplňovat, aktualizovat.

Na polouzavřenou otázku „Jaké možnosti samostudia využíváte?“ odpovědělo 8 respondentů, což je 73%. Učitelé uvedli tyto možnosti:

- internet (vzdělávací portály) – 8 respondentů
- odborná literatura – 4 respondenti
- odborné časopisy – 1 respondent
- sdělovací prostředky – 2 respondenti
- výstavy – 1 respondent

Z uvedených odpovědí vyplývá, že nejoblíbenějšími možnostmi při samostudiu jsou pro učitele internet (100%), poté odborná literatura (50%). Sdělovací prostředky (25%) tvoří sice významnou skupinu, ale protože jejich druh respondenti blíže nespecifikovali, nelze jednoznačně určit, zda jde o využívání odborně popularizačních pořadů v televizním nebo rozhlasovém vysílání, článků v denním tisku či jiný zdroj. Fakt, že učitelé při samostudiu jednoznačně preferují internet, není vzhledem k věkové kategorii respondentů překvapující. Opak by byl zářející. Polovina učitelů, uvádějících jako zdroj informací při samostudiu odbornou literaturu, svědčí do značné míry o vnitřní situaci přímo ve školách, respektive o dostupnosti této literatury přímo na pracovišti. Samozřejmě, že část učitelů využívá služeb knihoven, meziknihovní výpůjční služby.

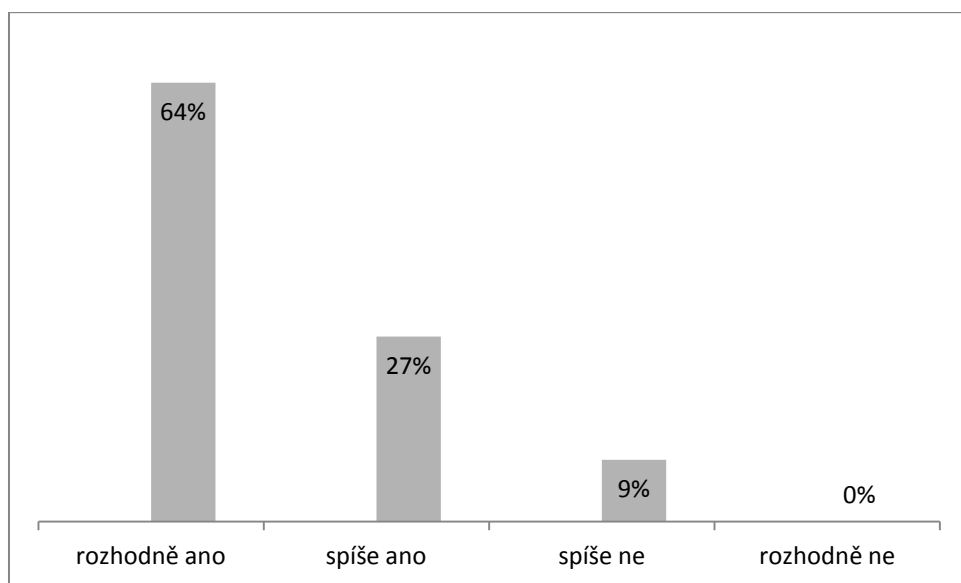

Graf 1 Samostudium 0 - 5 let

Učitelé dále upřednostňují vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy. Možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ uvedlo 82% učitelů. Zbývajících 18% učitelů uvedlo, že „spíše ne“. Většině vyhovuje konání vzdělávací akce přímo na pracovišti především z časových důvodů. Jistý vliv zde jistě také má fakt, že takto organizované akce často podporuje z finančních a organizačních důvodů i vedení školy.

Nejmenší zájem mají učitelé o vzdělávací aktivity organizované mimo školu, kdy 63,5% učitelů uvedlo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Možnosti „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 36,5% učitelů. Tento výsledek koresponduje s výše uvedeným, tedy s pochopitelnou nechtí učitelů ztrácet další čas přesuny stejně jako vynakládat další finanční prostředky s akcí mimo vlastní školu spojenými.

Z konkrétních forem mají učitelé největší zájem o vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole, kdy 64% učitelů uvedlo možnost „rozhodně ano“. I středová hodnota u této otázky je 1, také nízká směrodatná odchylka ukazuje, na poměrnou vyváženost odpovědí. Dále učitelé preferují návštěvy v hodinách kolegů a vzájemné diskuse s kolegy. U této odpovědi si 100% učitelů zvolilo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ o čemž vypovídá i velmi nízká směrodatná odchylka. Další preference ve formách dalšího vzdělávání jsou následující: vzdělávací aktivity spojené se setkáváním s kolegy s jiných škol a semináře organizované mimo školu. Zde však nebylo uváděno, zda se jedná o vzdělávání polodenní, celodenní, popř. vícedenní (víkendové či delší v době prázdnin) a v jakém prostředí je akce organizována.

Graf 2 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 0-5 let

Ze zkoumaných forem dalšího vzdělávání mají učitelé nejmenší zájem o účast na dílnách pořádaných mimo školu, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 45,5% učitelů. Dále mají učitelé malý zájem o účast na týmovém vzdělávání ve vlastní škole. Možnost „spíše ne“ uvedlo 36,5% učitelů. Malý zájem je i o účast na školení pořádaném mimo školu, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 45,5% učitelů. Evidentně nízký zájem o výše uvedené formy vzdělávání opět zřejmě pramení z časové náročnosti akcí.

V následující tabulce je uveden celkový přehled preferencí vzdělávacích forem i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních forem vzdělávacích aktivit.

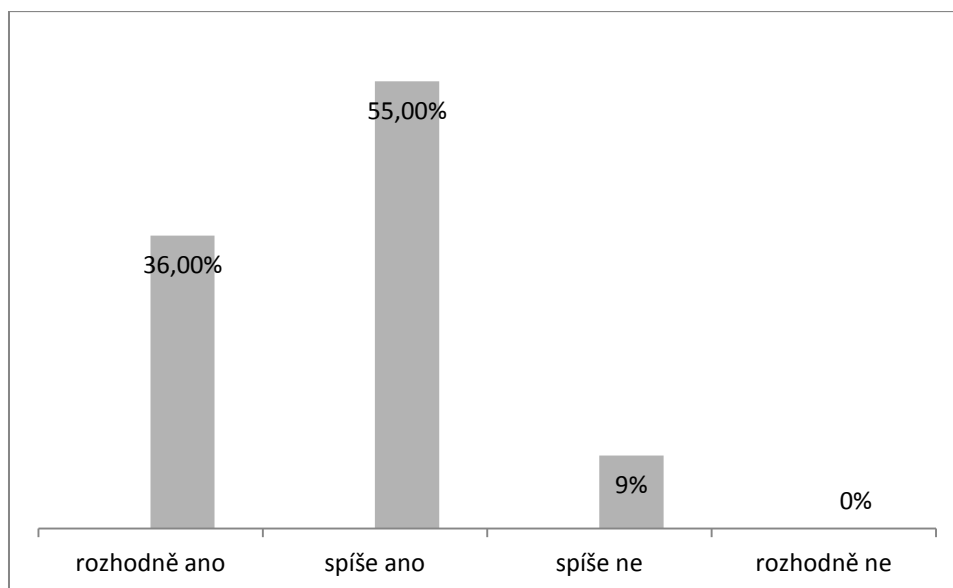
	průměr	medián	sm. odch.
1. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy	1,72	2	0,74
2. Chtěl bych se účastnit návštěvy v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy	1,54	2	0,49
3. Chtěl bych se účastnit vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem	1,45	1	0,65
4. Chtěl bych se účastnit týmového vzdělávání ve vlastní škole	2,18	2	0,71
5. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované mimo školu	2,09	2	0,99
6. Chtěl bych se účastnit vzdělávání spojené se setkáváním s kolegy jiných škol	1,72	2	0,44
7. Chtěl bych se účastnit školení mimo školu	2,18	2	1,02
8. Chtěl bych se účastnit seminářů mimo školu	2,00	2	0,85
9. Chtěl bych se účastnit dílen mimo školu	2,27	2	0,96
10. Využíváte v dalším vzdělávání možnosti samostudia	1,63	2	0,64

Tabulka 2 Preference forem vzdělávání 0 – 5 let

Oblasti dalšího vzdělávání

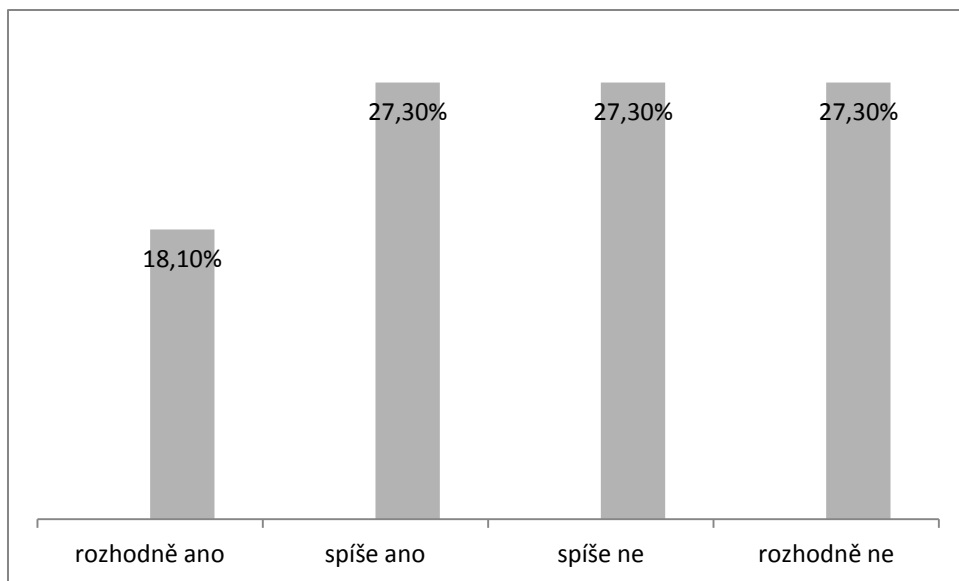
Z oblastí dalšího vzdělávání učitelé nejvíce preferují vzdělávání v oblasti výuky a oblasti profesního rozvoje, kdy si možnosti „rozhodně ano“ a „spíše ano“ zvolilo 91% učitelů. Tyto dvě oblasti jsou preferovány naprosto stejně, neboť došlo ke shodě ve všech třech sledovaných jevech – průměr, medián i směrodatná odchylka. I směrodatná odchylka je v těchto oblastech nízká. Dále jsou preference oblastí dalšího vzdělávání následující: didaktika výuky odborných předmětů, oblast pedagogicko-psychologické diagnostiky a oblast sociálních aspektů vzdělávání. Výsledky odrážejí fakt, že učitelé s praxí do 5 let výrazně upřednostňují osobní vzdělávání, které je v přímé návaznosti na další možný profesní, popř. kariérní, růst. Zároveň se zřejmě projevuje i jistá sebereflexe začínajících učitelů v tom

smyslu, že si postupně uvědomují, že sice mají studiem nabyté teoretické znalosti, ale chybí jim jejich aplikace v praxi.

Graf 3 Vzdělávání v oblasti výuky 0 – 5 let

Nejméně učitelé preferují vzdělávání v oblasti vzdělávací politiky. Možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 54,6% učitelů. Středová hodnota u této otázky je 3. Menší zájem je i o vzdělávání v oblasti managementu, kde je ovšem větší směrodatná odchylka. Učitelé se u této otázky vyjádřili pro možnost „rozhodně ne“ v 36% a „rozhodně ano“ v 27%. V tomto případě se reflektuje skutečnost, že řadového a začínajícího učitele v podstatě teoretické teze a vize vzdělávací politiky nezajímají. Ostatně nemají ani faktickou možnost ji ovlivnit. Zmiňovaná věková kategorie má spíše problémy s výukou jako takovou a je ve fázi učení se být učitelem. Z toho rovněž plyne nízký zájem o vzdělávání se v oblasti managementu, kdy navíc výstupy studia managementu jsou logicky určeny pro úzký okruh vedoucích zaměstnanců školy. Pro většinu učitelů je další vzdělávání v této oblasti prakticky nevyužitelné.

Graf 4 Oblast vzdělávací politiky 0 – 5 let

V uvedené tabulce je uveden celkový přehled preferencí v oblastech dalšího vzdělávání učitelů i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních oblastí vzdělávání.

	průměr	medián	sm. odch.
11. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti vzdělávací politiky (dlouhodobé záměry, výsledky ve vzdělávání)	2,63	3	1,06
12. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti managementu (legislativa, marketing školy, hodnocení školy, ŠVP)	2,54	2	1,23
13. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti profesního rozvoje (osobnostní kompetence, metody rozvoje-mentoring, sebereflexe)	1,72	2	0,61
14. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti výuky (plánování, metody, formy, alternativní přístupy)	1,72	2	0,61
15. Chtěl bych se vzdělávat v didaktice výuky odborných předmětů	1,90	2	0,79
16. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti sociálních aspektů vzdělávání (rizikové chování, patologické jevy)	2,36	2	0,88
17. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky (profesní orientace)	2,27	2	0,86

Tabulka 3 Preference oblastí vzdělávání 0 – 5 let

Na polouzavřenou otázku „Chtěl bych se vzdělávat v jiných oblastech?“ neodpověděl žádný respondent.

Učitelé s délkou pedagogické praxe 5 - 20 let

Počet respondentů v této kategorii byl 27 z celkového počtu 79, což je 34%. Ve zpracování výsledků u učitelů s délkou pedagogické praxe 5 –20 let bylo pracováno s počtem 27.

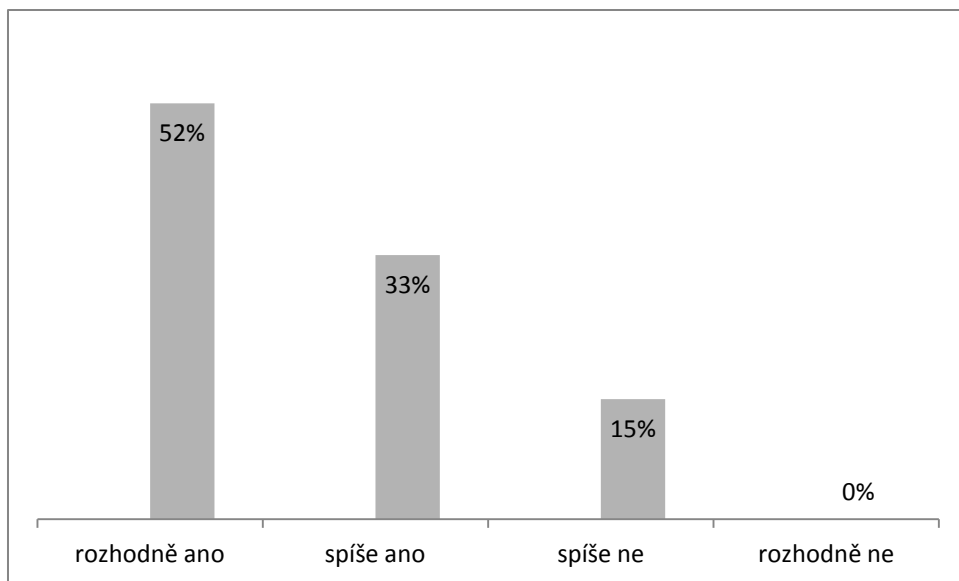
Formy dalšího vzdělávání

Učitelům nejvíce vyhovuje forma samostudia, kdy 85% učitelů uvedlo odpověď rozhodně ano a spíše ano. Pouze 15% učitelů uvedlo možnost spíše ne. Středová hodnota u této otázky je 1 a vykazuje i nízkou směrodatnou odchylku.

Na polouzavřenou otázku „Jaké možnosti samostudia využíváte?“ odpovědělo 18 respondentů, což je 67%. Učitelé uvedli tyto možnosti:

- elektronické encyklopedie – 1 respondent
- internet (vzdělávací portály) - 15 respondentů
- návštěva knihovny – 1 respondent
- odborné časopisy – 4 respondenti
- odborná literatura – 12 respondentů
- osobní kontakt a konzultace s odborníky a pracovníky v praxi – 2 respondenti
- sdělovací prostředky – 2 respondenti

Z uvedeného vyplývá, že nejoblíbenějšími možnostmi při samostudiu jsou pro učitele internet (83%), odborná literatura (67%) a odborné časopisy (22%). I v této kategorii učitelé při samostudiu jednoznačně preferují internet, i když procentuelní zastoupení je nižší než u kategorie s nejkratší praxí. Naopak je vyšší zastoupení u využití odborné literatury a odborných časopisů.

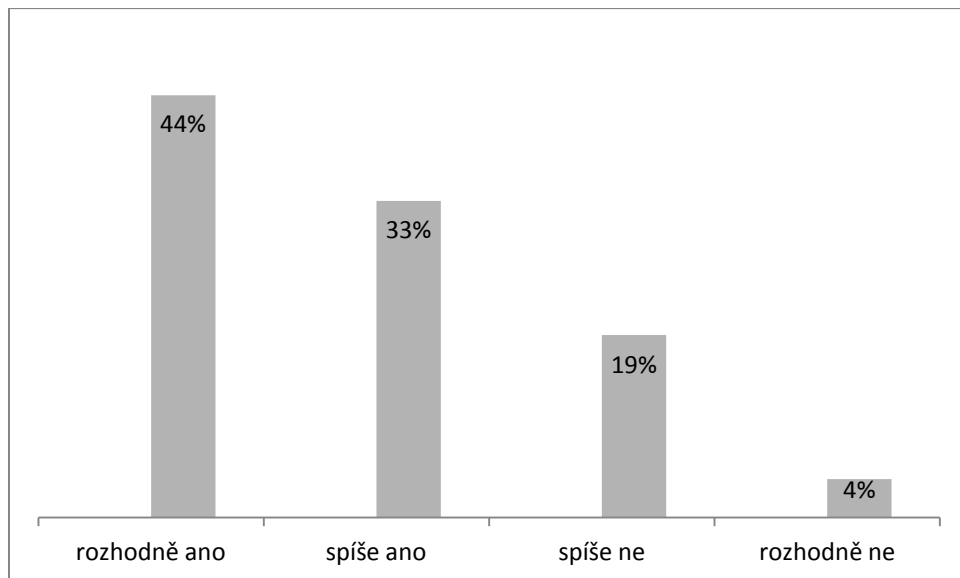

Graf 5 Samostudium 5 – 20 let

Na základě průměru vyhovují učitelům stejně akce pořádané v prostředí vlastní školy i akce organizované mimo školu. I středové hodnoty jsou stejné. Rozdíl je vidět u směrodatné odchylky, která je u vzdělávacích akcí v prostředí vlastní školy vyšší než u vzdělávacích akcí pořádaných mimo školu. U vzdělávacích akcí v prostředí vlastní školy uvedlo možnost „rozhodně ano“ 44% učitelů a možnost „rozhodně ne“ 19% učitelů. U vzdělávacích akcí organizovaných mimo školu uvedlo možnost „rozhodně ano“ 33% učitelů, ovšem možnost „rozhodně ne“ neuvedl ani jeden učitel. V tomto věkovém segmentu je zřetelnější adaptabilita učitelů vůči místu konání vzdělávací akce. Rozvrstvení výsledných hodnot je dáno i tím, že rozpětí praxe je oproti předchozí kategorii respondentů trojnásobné, čili souhrnné údaje směřují citelněji k průměru mezních názorů.

Z konkrétních forem mají učitelé největší zájem o vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole a stejně preferují návštěvy v hodinách kolegů a vzájemné diskuse s kolegy. Menší rozdíl je pouze u směrodatné odchylky, která je vyšší u vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem, kdy 77% učitelů uvedlo možnosti „rozhodně ano“ a „spíše ano“ a možnost „rozhodně ne“ uvedla jen 4% učitelů. U návštěvy v hodinách kolegů a vzájemné diskuse s kolegy uvedlo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ 85% učitelů, možnost „rozhodně ne“ neuvedl ani jeden učitel. Další preference ve formách dalšího vzdělávání jsou následující: semináře organizované mimo školu a vzdělávací aktivity spojené se setkáváním s kolegy z jiných škol. I zde se u respondentů projevuje zohlednění časového hlediska při vzdělávání.

Zároveň mizí ostych z možné přítomnosti kolegy ve vyučovací jednotce, projevuje se tendence k neformální výměně názorů a zkušeností.

Graf 6 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 5 – 20 let

Ze zkoumaných forem dalšího vzdělávání mají učitelé nejmenší zájem o účast na týmovém vzdělávání ve vlastní škole, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 41% učitelů. Dále mají učitelé malý zájem účastnit se školení mimo školu. Možnost „spíše ne“ uvedlo 30% učitelů. Malý zájem je i o účast na dílně pořádané mimo školu, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo také 30% učitelů. Malý zájem o hromadné vzdělávání, tedy formalizovanou formu, lze interpretovat jako věkem a praxí daný posun téměř poloviny učitelů směrem k preferenci úzce specializovaného vzdělávání vyhovujícímu individuálním potřebám. Toto spíše naplní individuální samostudium. Nižší zájem o vzdělávání mimo školu je zřejmě nadále dán vyšší časovou náročností, kterou učitelé neradi akceptují.

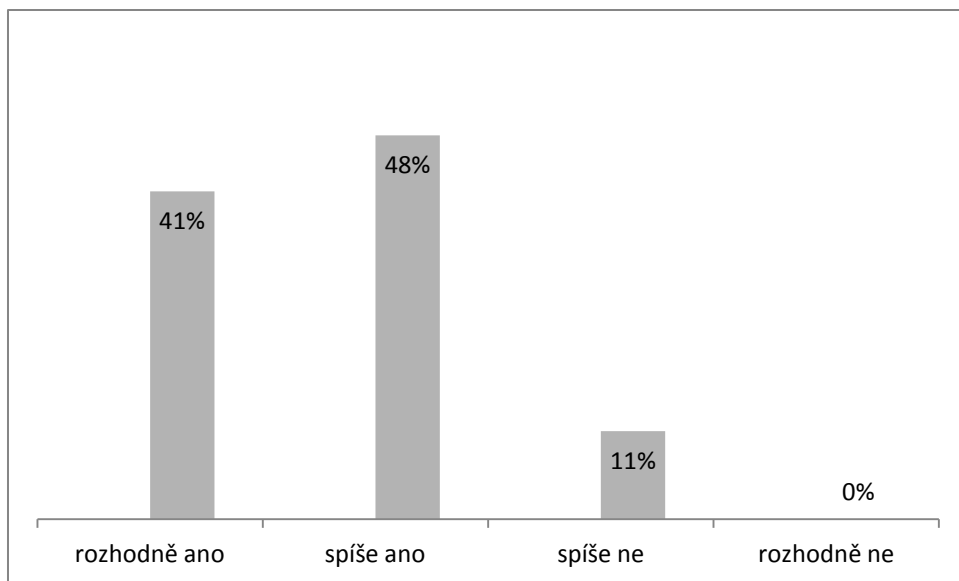
V následující tabulce je uveden celkový přehled preferencí vzdělávacích forem i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních forem vzdělávacích aktivit.

	průměr	medián	sm. odch.
1. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy	1,96	2	1,10
2. Chtěl bych se účastnit návštěvy v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy	1,81	2	0,66
3. Chtěl bych se účastnit vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem	1,81	2	0,86
4. Chtěl bych se účastnit týmového vzdělávání ve vlastní škole	2,33	2	0,90
5. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované mimo školu	1,96	2	0,79
6. Chtěl bych se účastnit vzdělávání spojené se setkáváním s kolegy jiných škol	1,88	2	0,83
7. Chtěl bych se účastnit školení mimo školu	1,96	2	0,79
8. Chtěl bych se účastnit seminářů mimo školu	1,85	2	0,64
9. Chtěl bych se účastnit dílen mimo školu	1,92	2	0,89
10. Využíváte v dalším vzdělávání možnosti samostudia	1,62	1	0,72

Tabulka 4 Preference forem vzdělávání 5 – 20 let

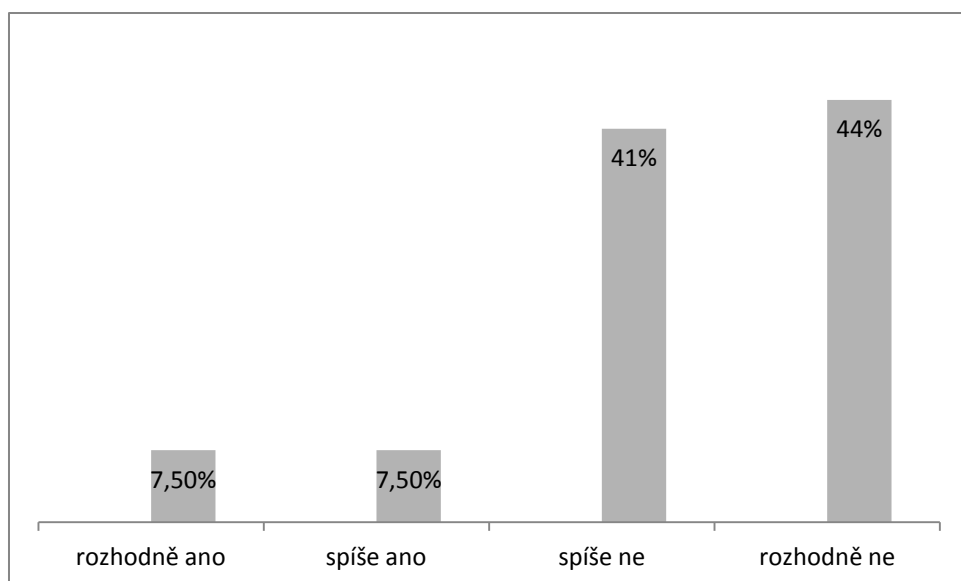
Oblasti dalšího vzdělávání

Z oblastí dalšího vzdělávání učitelé nejvíce preferují vzdělávání v oblasti výuky. Možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ uvedlo 89% učitelů. Směrodatná odchylka je u této otázky velmi nízká, což ukazuje vyváženost odpovědí. Dále učitelé preferují vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů, kdy si možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ zvolilo 85% učitelů. Další preference v oblastech dalšího vzdělávání jsou následující: oblast sociálních aspektů vzdělávání, oblast pedagogicko-psychologické diagnostiky a oblast profesního rozvoje. Preference vzdělávání v oblasti výuky jsou zřetelnější, učitelé si s přibývajícím praxí uvědomují nutnost inovace své činnosti.

Graf 7 Vzdělávání v oblasti výuky 5 – 20 let

Nejméně učitelé opět preferují vzdělávání v oblasti vzdělávací politiky. Možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 85% učitelů. Středová hodnota u této otázky je 3. Menší zájem je i o vzdělávání v oblasti managementu, kde se také vyskytla středová hodnota 3. Učitelé se u této otázky vyjádřili pro možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ v 78%. V tomto segmentu se v porovnání s předchozí kategorií délky praxe více než zdvojnásobil negativní postoj učitelů k dalšímu vzdělávání v oblasti vzdělávací politiky. Vzdělávání v této problematice je skutečně chápáno jako nadbytečné a neupotřebitelné v praxi. Zároveň klesá i úvodní tendence ke kariérnímu růstu, učitel si uvědomuje, že kariérní růst je v podstatě jen teoretickou fikcí, na kariérní postup většinou rezignuje. Vzdělávací politiku, do níž na rozdíl od každodenní přímé vyučovací praxe nemůže zasahovat a ani ji reálně ovlivnit, přenechává managementu školy.

Graf 8 Oblast vzdělávací politiky 5 – 20 let

V uvedené tabulce je uveden celkový přehled preferencí v oblastech dalšího vzdělávání učitelů i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních oblastí vzdělávání.

	průměr	medián	sm. odch.
11. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti vzdělávací politiky (dlouhodobé záměry, výsledky ve vzdělávání)	3,22	3	0,87
12. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti managementu (legislativa, marketing školy, hodnocení školy, ŠVP)	2,96	3	0,92
13. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti profesního rozvoje (osobnostní kompetence, metody rozvoje-mentoring, sebereflexe)	1,92	2	0,85
14. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti výuky (plánování, metody, formy, alternativní přístupy)	1,62	2	0,61
15. Chtěl bych se vzdělávat v didaktice výuky odborných předmětů	1,70	2	0,71
16. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti sociálních aspektů vzdělávání (rizikové chování, patologické jevy)	1,77	2	0,62
17. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky (profesní orientace)	1,88	2	0,83

Tabulka 5 Preference v oblastech vzdělávání 5 – 20 let

Na polouzavřenou otázku „Chtěl bych se vzdělávat v jiných oblastech?“ odpovědělo 8 respondentů, což je 30%. Učitelé uvedli tyto možnosti:

- genetika chování – 1 respondent
- jazyky – 1 respondent
- komunikace s rodiči – 1 respondent
- psychologie – 1 respondent
- speciální pedagogika – 1 respondent

Dále se vyskytla 1 odpověď nevím a dva respondenti odpověděli ne.

Učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let

Počet respondentů v této kategorii byl 41 z celkového počtu 79, což je 52%. Ve zpracování výsledků u učitelů s délkou pedagogické praxe 20 a více let bylo pracováno s počtem 41.

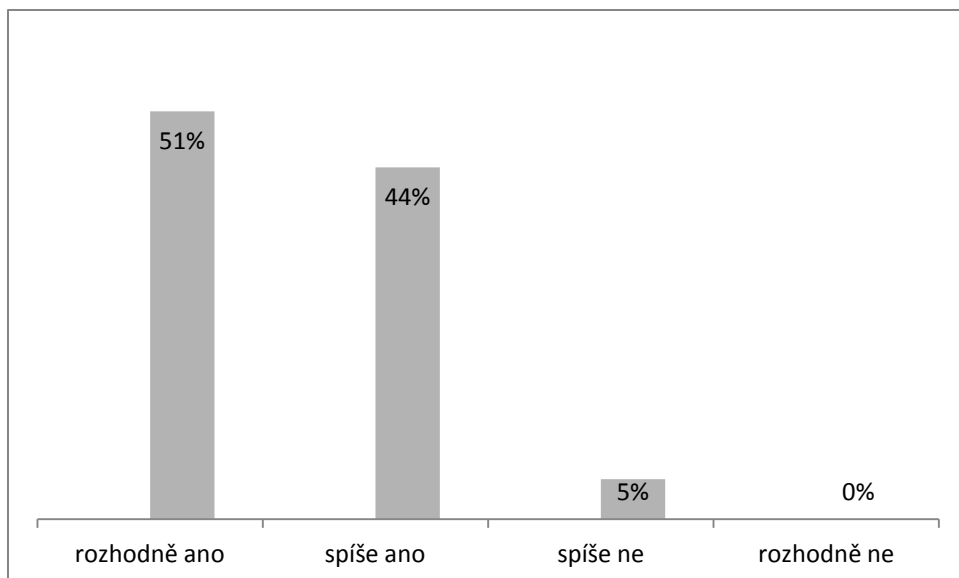
Formy dalšího vzdělávání

Učitelům nejvíce vyhovuje forma samostudia, kdy 95% učitelů uvedlo odpověď „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Pouze 5% učitelů uvedlo možnost „spíše ne“. Středová hodnota u této otázky je 1 a vykazuje i velmi nízkou směrodatnou odchylku.

Na polouzavřenou otázku „Jaké možnosti samostudia využíváte?“ odpovědělo 28 respondentů, což je 68%. Učitelé uvedli tyto možnosti:

- cestování - 1 respondent
- internet (vzdělávací portály) – 19 respondentů
- odborné časopisy – 10 respondentů
- odborná literatura – 14 respondentů
- osobní kontakt a konzultace s odborníky a pracovníky v praxi – 2 respondenti
- sdělovací prostředky – 3 respondenti
- výstavy – 1 respondent

Z uvedeného vyplývá, že nejoblíbenějšími možnostmi při samostudiu jsou pro učitele internet (68%), odborná literatura (50%) a odborné časopisy (36%). Také učitelé s nejdelší pedagogickou praxí preferují při samostudiu internet. Ovšem preference nejsou již tak výrazné. Oproti ostatním kategoriím se zvýšily preference ve využití odborných časopisů.

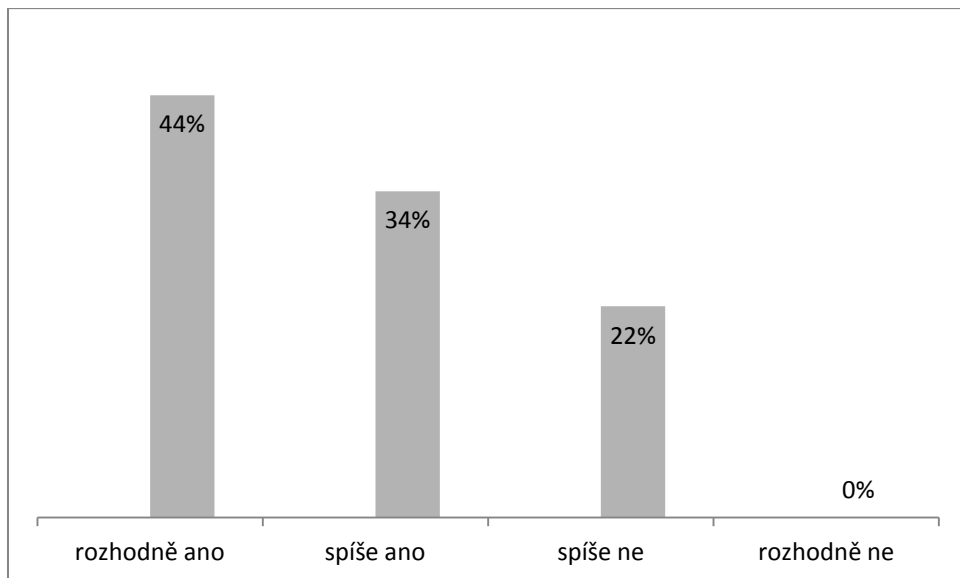
Graf 9 Samostudium 20 a více let

Učitelé dále upřednostňují vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy. Možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ uvedlo 88% učitelů. Zbývajících 12% učitelů uvedlo, že „spíše ne“ a „rozhodně ne“. Směrodatná odchylka je u této otázky nízká. Celkový trend posilování zájmu o konání dalšího vzdělávání přímo na pracovišti projevující již se u kategorií učitelů s kratší praxí nadále pokračuje.

Nejmenší zájem mají učitelé o vzdělávací aktivity organizované mimo školu, kdy 54% učitelů uvedlo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Možnosti „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 46% učitelů. V této otázce je středová hodnota 3 s nízkou směrodatnou odchylkou. I zde hrají roli aspekty popisované již v předchozích odpovídajících pasážích.

Z konkrétních forem mají učitelé největší zájem o vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole, kdy 78% učitelů uvedlo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“, zbývajících 22% pak uvedlo možnost „spíše ne“. Dále učitelé preferují vzdělávací aktivity spojené se setkáváním s kolegy jiných škol. U této odpovědi si 88% učitelů zvolilo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Další preference ve formách dalšího vzdělávání jsou následující: účast na týmovém vzdělávání ve vlastní škole, návštěva v hodinách kolegů a vzájemné diskuse s kolegy. Zkušenosti učitelé s dlouhou praxí tedy spíše inklinují k akceptaci vzdělávání externími lektory, ovšem se stále stejnou podmínkou realizace na vlastním pracovišti. Výrazně stoupá preference této věkové kategorie neformálních setkávání s kolegy jiných škol s cílem výměny zkušeností. Tedy zájem o formalizované vzdělávání kombinovaný s neinstituovalizovaným doplňováním

čistě pro praxi využitelnými a praxí ověřenými relevantními inovacemi kolegů z jiného školního prostředí.

Graf 10 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 20 a více let

Ze zkoumaných forem dalšího vzdělávání mají učitelé nejmenší zájem o účast na dílnách pořádaných mimo školu, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 59% učitelů. I středová hodnota u této otázky je 3. Dále mají učitelé malý zájem o účast na školení pořádaném mimo školu. Možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 49% učitelů. Malý zájem je i o účast na semináři pořádaném mimo školu, kdy možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 46% učitelů. Lze tudíž pouze konstatovat, že i zde pokračuje trend zachycený v předchozích věkových kategoriích respondentů.

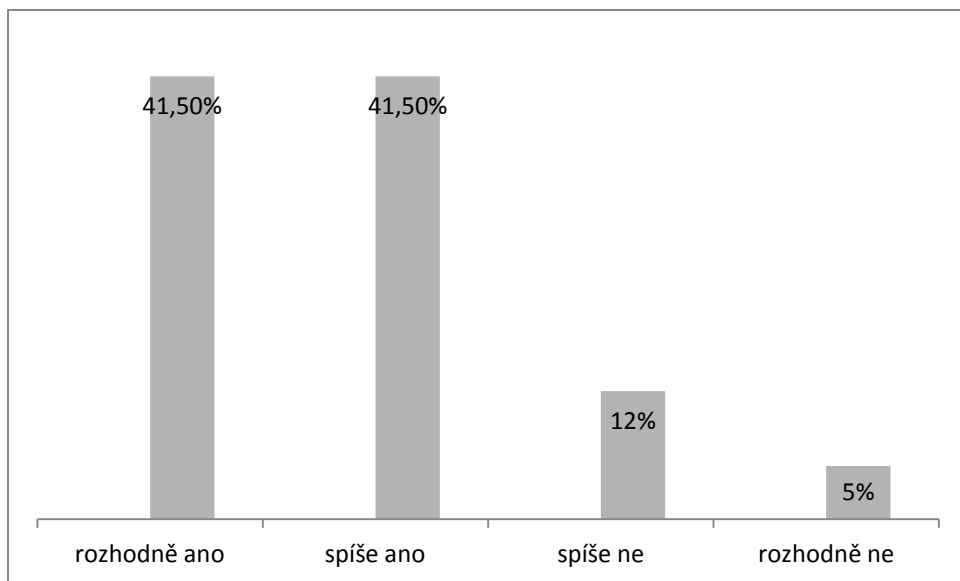
V následující tabulce je uveden celkový přehled preferencí vzdělávacích forem i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních forem vzdělávacích aktivit.

	průměr	medián	sm. odch.
1. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy	1,65	2	0,75
2. Chtěl bych se účastnit návštěvy v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy	2,07	2	0,74
3. Chtěl bych se účastnit vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem	1,78	2	0,78
4. Chtěl bych se účastnit týmového vzdělávání ve vlastní škole	2,04	2	0,76
5. Vyhovují vám vzdělávací akce organizované mimo školu	2,46	2	0,66
6. Chtěl bych se účastnit vzdělávání spojené se setkáváním s kolegy jiných škol	1,85	2	0,60
7. Chtěl bych se účastnit školení mimo školu	2,41	2	0,69
8. Chtěl bych se účastnit seminářů mimo školu	2,39	2	0,76
9. Chtěl bych se účastnit dílen mimo školu	2,58	3	0,79
10. Využíváte v dalším vzdělávání možnosti samostudia	1,53	1	0,58

Tabulka 6 Preference forem vzdělávání 20 a více let

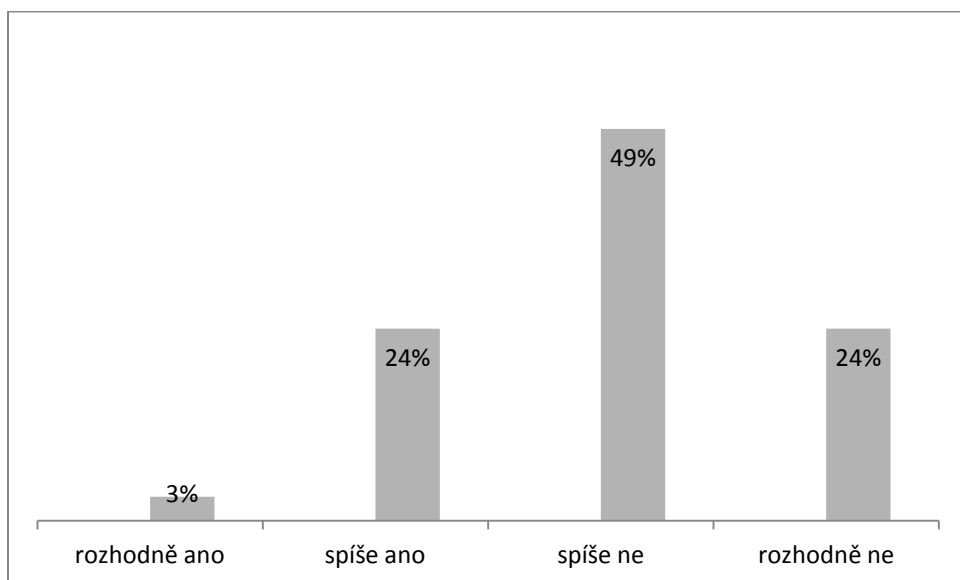
Oblasti dalšího vzdělávání

Z oblastí dalšího vzdělávání učitelé nejvíce preferují vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů. Možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ uvedlo 83% učitelů. Směrodatná odchylka je u této otázky větší, což ukazuje nevyváženost odpovědí. Možnost „rozhodně ano“ uvedlo 41,5% učitelů a možnost „rozhodně ne“ pak uvedlo 5% učitelů. Dále učitelé preferují vzdělávání v oblasti výuky, kdy si možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“ zvolilo 76% učitelů. Další preference v oblastech dalšího vzdělávání jsou následující: oblast sociálních aspektů vzdělávání, oblast pedagogicko-psychologické diagnostiky a oblast profesního rozvoje. Výsledky vypovídají, že učitelé s delší dobou praxe se znatelněji zaměřují na oblast „jak učit“, náplň vyučovaných předmětů mají již vžitou. Na rozdíl od kolegů s kratší dobou praxe se více věnují způsobům předávání znalostí a snaží se zvýšit efektivitu výchovně vzdělávacího procesu.

Graf 11 Vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů 20 a více let

Nejméně učitelé preferují vzdělávání v oblasti vzdělávací politiky. Možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ uvedlo 73% učitelů. Středová hodnota u této otázky je 3. Menší zájem je i o vzdělávání v oblasti managementu, kde se také vyskytla středová hodnota 3. Učitelé se u této otázky vyjádřili pro možnost „spíše ne“ a „rozhodně ne“ v 69%. Zájem, či spíše evidentní nezájem o tuto oblast koresponduje se situací předchozích kategorií délky praxe. Lze se domnívat, že důvody jsou identické jako u předchozí kategorie.

Graf 12 Oblast vzdělávací politiky 20 a více let

V uvedené tabulce je uveden celkový přehled preferencí v oblastech dalšího vzdělávání učitelů i s vyznačením nejnižších a nejvyšších preferencí u konkrétních oblastí vzdělávání.

	průměr	medián	sm. odch.
11. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti vzdělávací politiky (dlouhodobé záměry, výsledky ve vzdělávání)	2,95	3	0,76
12. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti managementu (legislativa, marketing školy, hodnocení školy, ŠVP)	2,82	3	0,79
13. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti profesního rozvoje (osobnostní kompetence, metody rozvoje-mentoring, sebereflexe)	2,09	2	0,75
14. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti výuky (plánování, metody, formy, alternativní přístupy)	1,87	2	0,70
15. Chtěl bych se vzdělávat v didaktice výuky odborných předmětů	1,80	2	0,83
16. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti sociálních aspektů vzdělávání (rizikové chování, patologické jevy)	2,00	2	0,69
17. Chtěl bych se vzdělávat v oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky (profesní orientace)	2,07	2	0,80

Tabulka 7 Preference oblastí dalšího vzdělávání 20 a více let

Na polouzavřenou otázku „Chtěl bych se vzdělávat v jiných oblastech?“ odpovědělo 9 respondentů, což je 22%. Učitelé uvedli tyto možnosti:

- jazyky – 4 respondenti
- speciální pedagogika – 1 respondent
- syndrom vyhoření – 1 respondent
- výpočetní technika – 2 respondenti

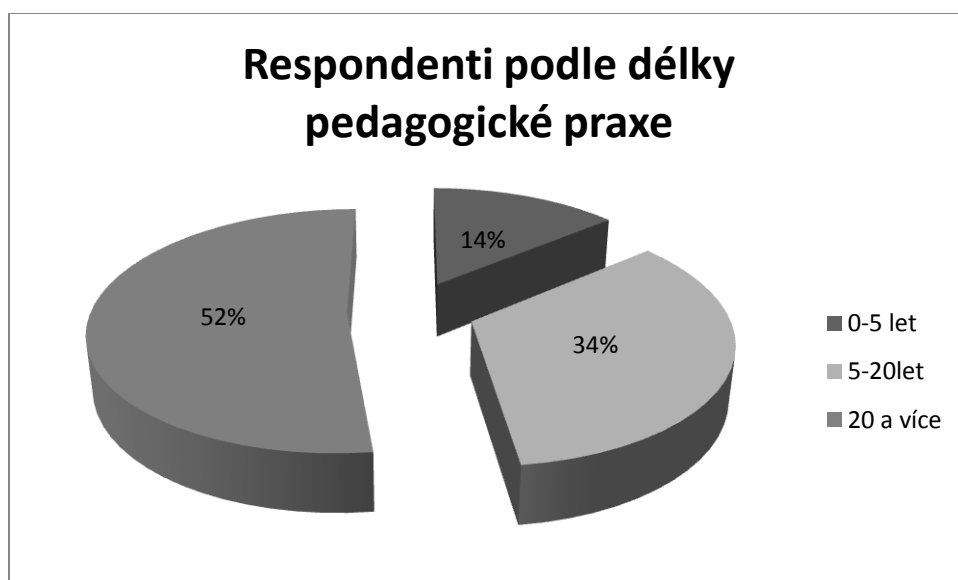
Dále se vyskytla 1 odpověď, že den má pouze 24 hodin.

2. 3. 2 Analýza získaných údajů

Respondenti

Počet respondentů v prováděném výzkumném šetření byl sedmdesát devět. Z celkového počtu respondentů bylo jedenáct respondentů s pedagogickou praxí 0 – 5 let, dvacet sedm respondentů s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. Nejpočetněji byli zastoupeni respondenti s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Jejich počet byl čtyřicet jedna. I tyto údaje

nasvědčují stárnutí populace učitelů, jak je uváděno i v odborné literatuře: „V mezinárodních dokumentech EU a OCDE se konstatuje, že v posledních několika desetiletích se v různých zemích objevuje shodná tendence: Populace učitelů stárne, tj. přibývá učitelů ve vyšších věkových kategoriích a naopak klesá podíl nejmladších učitelů. Také v ČR se projevuje tato tendence, tj. počet učitelů starších než 50 let je vyšší než počet nejmladších učitelů ve věku do 30 let, a to především v základním školství.“ ⁷⁸

Graf 13 Respondenti podle délky pedagogické praxe

Formy dalšího vzdělávání

Preference učitelů podle průběhu dalšího vzdělávání učitelů:

Vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy preferují nejvíce učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Poté akce organizované ve vlastní škole vyhovují učitelům s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Nejméně potom akce organizované ve vlastní škole vyhovují učitelům s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let, kde se však vyskytla vyšší směrodatná odchylka, což značí nevyváženost odpovědí. Nevyváženost může být dána především značným rozpětím mezi stanovenou dolní a horní hranicí praxe respondentů. Rozhodně je zde značný rozdíl mezi etapami soukromého života učitelů, kdy na začátku období drtivá většina učitelů (tím spíše učitelek) zakládá vlastní rodinu se všemi nejen časovými problémy, které to přináší, a v následujícím mnoholetém období přinášet bude. Na

⁷⁸ PRŮCHA, J., Pedagogická encyklopedie, s. 398

konci rozpětí, tedy 17 – 20 let praxe je situace podstatně jiná. Dalším aspektem je rovněž více či méně se projevující princip vyhoření učitele a jeho více či méně úspěšné překonání. Bezpochyby se soukromý život a životní situace dynamicky přenáší i do pracovní činnosti a postojů vůči dalšímu vzdělávání.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,72	1,96	1,65
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,74	1,10	0,75

Tabulka 8 Vzdělávání ve vlastní škole – porovnání kategorií

Vzdělávací akce organizované mimo školu nejvíce vyhovují učitelům s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. Akce organizované mimo školu poté vyhovují učitelům s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Nejméně akce organizované mimo školu preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let, což je logické a příčiny jsou již popsány výše.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,09	1,96	2,46
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,99	0,79	0,66

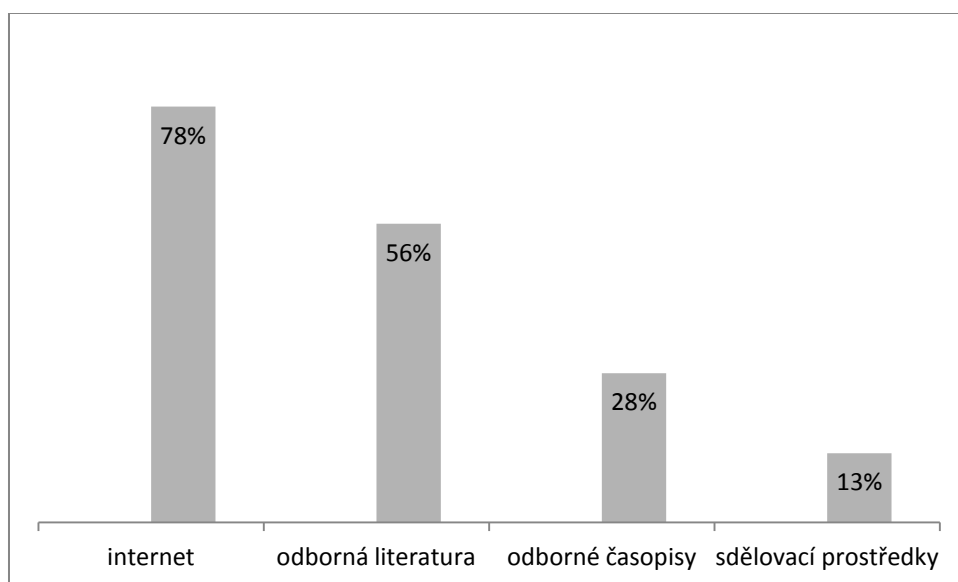
Tabulka 9 Vzdělávání mimo školu - porovnání kategorií

Možnost samostudia při svém dalším vzdělávání nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Možnost samostudia vyhovuje dále učitelům s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. U obou kategorií se vyskytla středová hodnota 1 a poměrně nízká směrodatná odchylka. Nejméně vyhovuje samostudium učitelům s praxí 0 – 5 let. Rozdíl mezi všemi kategoriemi je velmi malý a došlo zde k výrazné shodě v preferencích samostudia. Příčiny shody (s výjimkou učitelů s nejkratší praxí) vyplývají z textu uvedeného v příslušných tematicky odpovídajících předchozích pasážích.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,63	1,62	1,53
Medián	2	1	1
Sm. odch.	0,64	0,72	0,58

Tabulka 10 Možnost samostudia - porovnání kategorií

K využití samostudia v dalším vzdělávání učitelů, byla respondentům poskytnuta i polouzavřená otázka: „Jaké možnosti samostudia využíváte?“. Na tuto otázku odpovědělo celkem 54 respondentů, což bylo 68%. Nejčastější uváděné možnosti byly: internet, odborná literatura, odborné časopisy, sdělovací prostředky. Dále bylo uváděno: návštěva výstav, knihovny, elektronická encyklopedie, cestování, konzultace s odborníky v praxi. Nejčastěji uváděné možnosti lze vidět v následujícím grafu.

Graf 14 Možnosti samostudia

Návštěv v hodinách kolegů, vzájemných diskusí s kolegy by se nejvíce chtěli účastnit učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let, kde je i poměrně nízký průměr a velmi nízká směrodatná odchylka, což naznačuje velkou vyváženost odpovědí. Dále možnost návštěvy v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy preferují učitelé s praxí 5 – 20 let, nejméně pak tuto možnost preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Rozdíl mezi začínajícími učiteli a zkušenými je celkem logický, neboť začínající učitelé ve svých začátcích často navštěvují hodiny zkušených kolegů. V některých případech tyto náslechy vedení školy začínajícím učitelům přímo ukládá jako povinnost a prakticky vždy stanovuje uvádějícího učitele či garanta. Učitelé s delší pedagogickou praxí spíše inklinují k neformálním výměnám názorů a zkušenostem mimo přímý výchovně vzdělávací proces.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,54	1,81	2,07
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,49	0,66	0,74

Tabulka 11 Návštěvy v hodinách kolegů - porovnání kategorií

Vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let, kde je i středová hodnota 1 a nízká směrodatná odchylka. O vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole mají dále zájem učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let, poté učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. V této položce byl poměrně nízký průměr i směrodatná odchylka u všech kategorií. U této položky došlo ke shodě vyšších preferencí u všech kategorií. Zdůvodnění této situace je opět uvedeno v příslušných tematicky odpovídajících předchozích pasážích. V podstatě zde není velký rozdíl v postojích učitelů vůči tomuto typu vzdělávání bez ohledu na délku praxe. Lze říci, že tento model vzdělávání respondenti chápou jako nejpohodlnější a nejefektivnější.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,45	1,81	1,78
Medián	1	2	2
Sm. odch.	0,65	0,86	0,78

Tabulka 12 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole - porovnání kategorií

Týmového vzdělávání ve vlastní škole by se nejraději účastnili učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let, dále pak učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let a poté 5 – 20 let. V této položce byl poměrně vyrovnaný průměr a učitelé všech kategorií mu přisuzovali v této položce poměrně shodné preference.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,18	2,33	2,04
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,71	0,90	0,76

Tabulka 13 Týmové vzdělávání ve vlastní škole - porovnání kategorií

Vzdělávání, které je spojené se setkáváním s kolegy jiných škol, nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Velmi vyrovnané preference jsou u učitelů s délkou pedagogické 20 a více let a 5 – 20 let. V této položce došlo k nejvíce vyrovnaným preferencím ve všech kategoriích. Neformální výměna zkušeností je napříč věkových kategorií učitelů jimi chápána jako nejpříjemnější, rychlá a smysluplná.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,72	1,88	1,85
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,44	0,83	0,60

Tabulka 14 Setkávání s kolegy jiných škol - porovnání kategorií

Školení pořádané mimo školu by se nejraději chtěli účastnit učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. Méně pak již učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Nejméně tuto vzdělávací aktivitu preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let, kde se vyskytuje i nižší směrodatná odchylka, což vypovídá o poměrné vyváženosti odpovědí a vysoké míře souladu názorů a postojů učitelů bez ohledu na délku pedagogické praxe v této oblasti.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,18	1,96	2,41
Medián	2	2	2
Sm. odch.	1,02	0,79	0,69

Tabulka 15 Školení mimo školu - porovnání kategorií

Semináře, které probíhají mimo školu, nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let. Dále jsou to učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Nejmenší preference opět uvádějí učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let. V této položce je větší rozdíl v preferencích učitelů s délkou pedagogické praxe 5 – 20 a 20 a více let, což odpovídá i rozdílu v preferencích o průběhu vzdělávacích aktivit, kdy učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let podstatně více preferují vzdělávací akce pořádané mimo školu než učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Proč tomu tak je, souvisí patrně s jistou mírou osobní únavy a menší ochotou učitelů s nejdelší praxí obětovat vlastnímu vzdělávání čas, jehož značná část je neproduktivní.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,00	1,85	2,39
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,85	0,64	0,76

Tabulka 16 Semináře mimo školu - porovnání kategorií

Dílny uskutečňované mimo školu nejraději navštěvují učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let, dále pak učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let pedagogické praxe. Nejméně tuto vzdělávací aktivitu preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let, kde se vyskytla i středová hodnota 3. U učitelů s pedagogickou praxí 20 a více let je i velký rozdíl v preferencích účasti na akcích pořádaných ve vlastní škole, kterých se zúčastňují raději než akcí mimo školu. Opět zde hraje roli akceptovatelnost místa konání a vynaloženého času. S přibývajícím délkou praxe také jistě klesá ochota být součástí či spíše objektem dnes prosazovaného „zážitkového“ vzdělávání. Bližší důvody bychom možná mohli hledat i v oblasti vývojové psychologie.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,27	1,92	2,58
Medián	2	2	3
Sm. odch.	0,96	0,89	0,79

Tabulka 17 Dílky mimo školu - porovnání kategorií

Oblasti dalšího vzdělávání

O vzdělávání v oblasti vzdělávací politiky (dlouhodobé záměry, výsledky ve vzdělávání) mají nejvíce zájem učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Menší zájem je u učitelů s délkou pedagogické praxe 20 a více let. Nejméně tato oblast zajímá učitele s délkou praxe 5 – 20 let. Celkově tuto oblast preferují málo všechny kategorie, neboť i středová hodnota dosáhla u všech kategorií 3, čímž došlo ke shodě u všech kategorií. Vzdělávací politika je obecně učiteli chápána jako odtažitě téma, pro praxi nadbytečná znalostní nadstavba, teorie související pouze s vizemi, často bez respektování školské reality. Navíc běžný učitel si je vědom, že vzdělávací politiku reálně nedokáže ovlivnit, tedy má už a priori vůči tématu, které považuje za zprofanované, negativní postoje.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,63	3,22	2,95
Medián	3	3	3
Sm. odch.	1,06	0,87	0,76

Tabulka 18 Oblast vzdělávací politiky - porovnání kategorií

V oblasti managementu (legislativa, marketing školy, hodnocení školy, ŠVP) by se nejraději vzdělávali opět učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let. Následně pak učitelé s délkou praxe 20 a více let a 5 – 20 let. V obou kategoriích se vyskytla středová hodnota 3. I vzdělávání v oblasti managementu učitelé preferují méně. Nepopíratelnou roli zde hraje do jisté míry oprávněný názor, že vzdělávání se v oblasti managementu je smysluplné pouze pro úzký okruh vedení školy.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,54	2,96	2,82
Medián	2	3	3
Sm. odch.	1,23	0,92	0,79

Tabulka 19 Oblast managementu - porovnání kategorií

Další vzdělávání v oblasti profesního rozvoje (osobnostní kompetence, metody rozvoje-mentoring, sebereflexe) nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let a nejméně pak učitelé s délkou praxe 20 a více let. Zde se ukazuje, že začínající učitelé mají o profesní vzdělávání poměrně velký zájem, naopak učitelé v závěru své profesní dráhy již mají o další profesní vzdělávání zájem menší. Učitel v závěru své profesní dráhy se již méně soustřeďuje na rozvoj své vlastní osobnosti, po dlouhých letech praxe je již osobnostně zralým, respektive ustáleným, a z hlediska psychologického ví, že se ve svém chování, jednání a přístupu v podstatě nedokáže změnit. Orientuje se v zásadě na žáky a na jejich výsledky, ne na rozvoj sebe samotného.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,72	1,92	2,09
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,61	0,85	0,75

Tabulka 20 Oblast profesního rozvoje - porovnání kategorií

O vzdělávání v oblasti výuky (plánování, metody, formy, alternativní přístupy) mají největší zájem učitelé s pedagogickou praxí 5 – 20 let. Dále ji preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let a poté učitelé s praxí 20 a více let. Z uvedeného vyplývá, že učitelé velmi preferují vzdělávání v této oblasti, došlo zde k výrazné shodě u všech kategorií a také k nižší směrodatné odchylce, což ukazuje vyváženost odpovědí. O něco vyšší vykazovaný zájem

učitelů s praxí v rozmezí 5 – 20 let vyplývá z faktu, že v tomto období je většina učitelů kreativnější, více ochotna hledat možnosti zefektivnění jimi řízeného výchovně vzdělávacího procesu.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,72	1,62	1,87
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,61	0,61	0,70

Tabulka 21 Oblast výuky - porovnání kategorií

V didaktice výuky odborných předmětů se chtějí nejvíce vzdělávat učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let, poté učitelé s praxí 20 a více let. Nejmenší zájem pak mají učitelé s praxí 0 – 5 let. I zde jsou výsledky u jednotlivých kategorií poměrně vyrovnané a učitelé dávají vzdělávání v této oblasti vyšší preference. Jak je již výše v příslušné pasáži popsáno, začínající učitelé vzhledem k nedávnému ukončení vysokoškolského studia mají pocit, mnohdy sice neoprávněný, že didaktiku ovládají. Spíše se tudíž na počátku své pedagogické praxe zabývají problémem „co učit“.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	1,90	1,70	1,80
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,79	0,71	0,83

Tabulka 22 Didaktika výuky odborných předmětů - porovnání kategorií

Další vzdělávání v oblasti sociálních aspektů vzdělávání (rizikové chování, patologické jevy) nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 5 -20 let, nejméně pak učitelé začínající. U této oblasti vzdělávání je téměř největší rozdíl v preferencích u začínajících a zkušených učitelů. Stěžejním důvodem, proč začínající učitelé mají nízké preference vzdělávání v této oblasti, je vysoká pravděpodobnost, že dosud nejsou schopni rozpoznat náznaky projevů sociálně patologického závadového chování žáků v prvotní fázi. Chybí jim zkušenost a tyto jevy, stejně jako např. bezpečnost a ochranu zdraví žáků, poněkud podceňují. Dalším faktorem, proč tento typ dalšího vzdělávání není začínajícími pedagogy vyhledávaný, je skutečnost, že pouze málokdy vedení školy určí začínajícího učitele do funkce třídního učitele. Tudíž učitel „pouze“ učí svůj předmět, ale nezabývá se tak dalece vnitřním klimatem

třídy, spoluprací s rodiči, nemá žáky sociálně „přečtené“ a ani nepocituje nutnost se touto problematikou zabývat.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,36	1,77	2,00
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,88	0,62	0,69

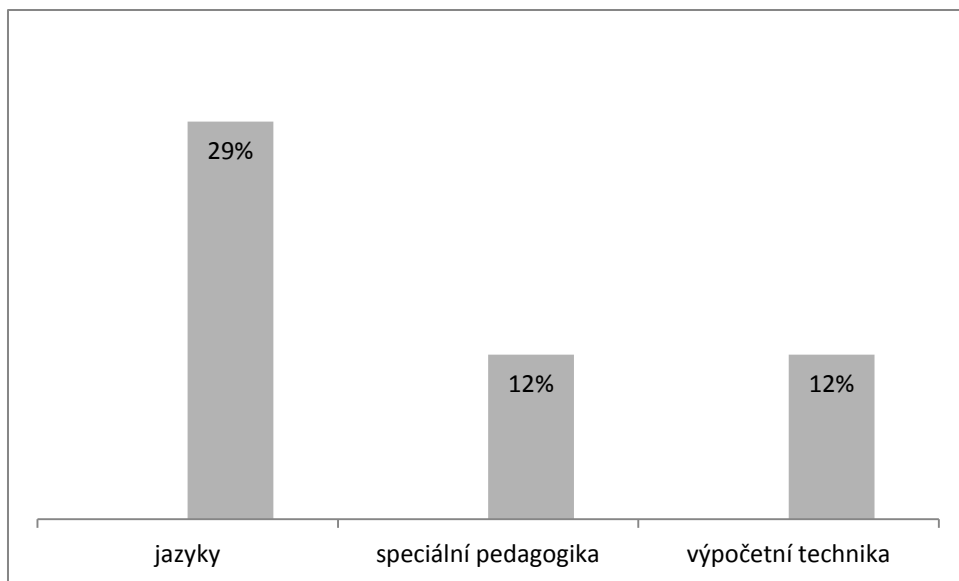
Tabulka 23 Sociální aspekty vzdělávání - porovnání kategorií

V oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky (profesní orientace) by se chtěli nejvíce vzdělávat učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let, poté pak učitelé s praxí 20 a více let. Nejméně pak začínající učitelé. Poměrně vyrovnaná nižší směrodatná odchylka vypovídá o vyváženosti odpovědí. Opět nižší zájem učitelů s nejkratší pedagogickou praxí pramení z jejich jiných, pro ně na začátku profesního působení aktuálních problémů spojených s uvědoměním si prostého faktu, že se především učí, jak vlastně učit.

	0-5	5-20	20 a více
Průměr	2,27	1,88	2,07
Medián	2	2	2
Sm. odch.	0,86	0,83	0,80

Tabulka 24 Pedagogicko-psychologická diagnostika - porovnání kategorií

Respondentům byla poskytnuta i polouzavřená otázka: „Chtěl bych se vzdělávat v jiných oblastech?“ Na tuto otázku odpovědělo celkem pouze 17 respondentů, což bylo 22%. Poměrně malé množství odpovědí naznačuje, že uvedené oblasti dalšího vzdělávání byly pro učitele dostačující. Nejčastěji uváděné možnosti byly: jazyky, speciální pedagogika, výpočetní technika. Dále byly uvedeny tyto oblasti: genetika chování, komunikace s rodiči, psychologie, syndrom vyhoření. Nejčastěji uváděné možnosti lze vidět v následujícím grafu.

Graf 15 Jiné oblasti dalšího vzdělávání

2. 3. 3 Interview

Polostrukturované interview bylo zvoleno jako doplňující metoda pro okomentování výsledků výzkumného šetření. Na dotazy odpovídali dva ředitelé základní školy – ředitelka s praxí 5 let a ředitel s praxí 13 let. Dále byly dotazovány tři učitelky s pedagogickou praxí 2 roky, 14 a 31 let. Dotazování proběhlo telefonickou formou, kdy byly ředitelům postupně pokládány čtyři polouzavřené otázky a učitelům tři polouzavřené otázky, které byly vytvořeny na základě výsledků výzkumného šetření. V některých rozhovorech byly položeny i otázky doplňující k rozšíření pohledu na danou problematiku. U otázek pro ředitele šlo o jejich pohled na danou problematiku a zkušenosti z jejich vlastní školy. Učitelé byli dotazováni podle délky pedagogické praxe, kdy dvě otázky byly společného znění a šlo o jejich názor na danou problematiku. Třetí otázka byla vytvořena na základě výsledků výzkumného šetření, kde měli učitelé vyjádřit názor na dané výsledky.

Polouzavřené otázky k interview a přesný přepis rozhovorů s respondenty jsou součástí příloh.

Shrnutí zjištěných poznatků u ředitelů

Ředitelé uvádějí, že „Učitelé mají možnost na jejich škole vzdělávat se podle svých vlastních potřeb. Na jedné škole se pedagogové účastní dalšího vzdělávání podle svého výběru minimálně 1x za školní rok, na druhé škole je vzdělávání podle jejich vlastních potřeb limitováno zájmem učitelů a finančními prostředky.“ Ředitelka uvedla, že „Kromě vzdělávání

dle svého výběru další vzdělávání učitelů probíhá na jejich škole podle plánu DVPP. Škola organizuje během školního roku dva semináře pro celý pedagogický sbor, že jsou pedagogům nabízeny vybrané semináře podle potřeb školy.“ Ředitel uvedl, že „Plán vzdělávání má, jen protože musí, neboť neví, kolik bude mít financí, jaké budou nabídky, takže je těžko může zařadit do plánu. Kantoři si u něj průběžně vybírají sami a on jim to podle stavu financí (cena, počet suplování) schvaluje.“

Ředitel vidí rozdíl v zájmu o další vzdělávání a shodli se, že: „S délkou pedagogické praxe většinou klesá zájem o další vzdělávání. Pedagogové s kratší praxí mají zájem o vzdělávání větší, ale také učitelé do cca 3 let praxe zájem o vzdělávání nemají. Zájem také nemají učitelé pár let před důchodem.“

Jaké formy a oblasti dalšího vzdělávání si učitelé volí nejčastěji, ředitelé uvedli: „Učitelé s pedagogickou praxí 0 – 5 let upřednostňují e-learning, přednášky, semináře a aktivity nabízené mimo školu. Z oblastí dalšího vzdělávání pak oblast profesního rozvoje, sociální aspekty a vzdělávání v souvislosti se svojí aprobační zaměřenou na novinky, inovaci. Učitelé s pedagogickou praxí 5 – 20 let upřednostňují semináře nabízené vzdělávacími agenturami nebo jednorázová školení přímo ve škole. Upřednostňují vzdělávání v didaktice výuky v souvislosti se svojí aprobační. Učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let si nejraději vybírají semináře a jednorázová školení pořádané ve vlastní škole a vzdělávání v oblasti sociálních aspektů vzdělávání a vzdělávání v souvislosti se svojí aprobační zaměřenou na novinky, inovace.“

Shrnutí zjištěných poznatků u učitelů

Učitelé na dotaz, zda se mají možnost dalšího vzdělávání podle svých potřeb, uvedli, že: „Ano a většinou ano, ale někdy nejsou peníze.“

Učitelé odpovídali, jakou oni sami upřednostňují formu a oblast v dalším vzdělávání. Učitelka s praxí dva roky odpověděla, že: „Internet a semináře mimo školu, zajímá ji vše, co se týká výuky, jak zvládat žáky a jak je zaujmout.“ Učitelka, která pedagogickou praxi vykonává 14 let, uvedla, že jsou to: „Semináře pořádané mimo školu zaměřené na novinky v předmětech, které vyučuje.“ Učitelka s nejdelší praxí 31 let upřednostňuje: „Vzdělávací akce pořádané ve škole nebo jejím blízkém okolí, většinou se účastní akcí zaměřených na předměty, které vyučuje.“

Podle názoru učitelky s praxí 2 roky učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole „Asi kvůli času.“ Nejčastěji si volí oblast profesního rozvoje a výuky učitelé proto, že: „Ve škole se nedozvěděli praktické poznatky týkající se profesního rozvoje a organizace vyučovací hodiny – praktické využití různých metod a forem výuky, pedagogická praxe byla velmi krátká.“

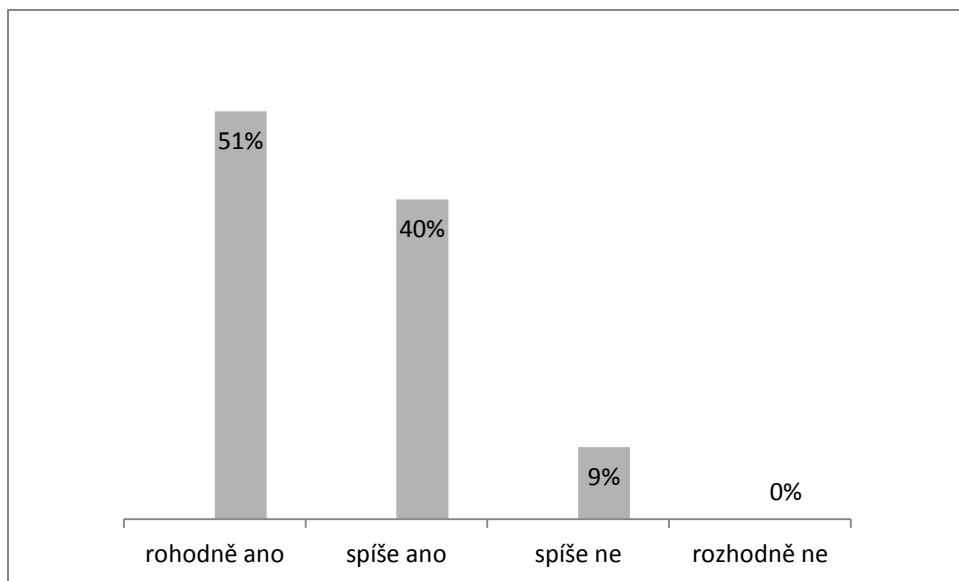
Učitelka s praxí 14 let se domnívá, že učitelé upřednostňují vzdělávání mimo školu „Kvůli navazování kontaktů, konzultování poznatků a neformální výměně zkušeností.“ V oblasti výuky a didaktiky výuky odborných předmětů pak chtějí: „Poznat nové formy a metody výuky, které by mohli ve výuce používat, a chtějí získávat novinky ze svého oboru.“

Názor učitelky s praxí 31 let proč učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole a vzdělávací oblast v didaktice odborných předmětů, že: „Nemusí nikam jezdit a nechtějí zůstat pozadu ve svém oboru.“

2. 3. 4 Interpretace zjištěných výsledků

Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že u učitelů dochází ve formách i oblastech k určité shodě bez ohledu na délku jejich pedagogické praxe, ale dochází i k výrazným rozdílům v postojích vůči preferenci některých segmentů dalšího vzdělávání, což není zase až tak překvapivý jev vzhledem k širokému rozpětí délky praxe.

U průběhu dalšího vzdělávání, kde došlo k výrazné shodě s velmi vysokými preferencemi, je možnost využití samostudia. Jak ukazuje následující graf, tak 91% všech respondentů uvedlo možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Výsledek jednoznačně svědčí o vysoké míře zodpovědnosti pedagogů vůči kvalitě výkonu svého povolání. Drtivá většina pedagogů skutečně niterně chápe nutnost celoživotního vzdělávání, bere jej jako svou automatickou povinnost a je dobrovolně ochotna se jej účastnit, pokud jsou jí vytvářeny vyhovující podmínky a dostává se jí podpory ze strany státu, zřizovatele či vedení školy. Přitom je dobré si uvědomit, že v oblasti dalšího vzdělávání v podstatě neexistuje nebo jen minimálně, symbolicky hmotná motivace učitelů k účasti na sebevzdělávání (na rozdíl od řady jiných profesí, které rovněž vyžadují vysokoškolské vzdělání). Chybí kariérní řád pro učitele, který by zohledňoval, mimo jiné, angažovanost pedagoga v celoživotním vzdělávání. Kariérní řád a jeho problematika však není předmětem této práce.

Graf 16 Celkové preference učitelů u využití možnosti samostudia

U využití možnosti samostudia byly zkoumány možnosti, jakých využívají učitelé při samostudiu. Jednoznačně největší preference měl u všech kategorií internet, poté odborná literatura, odborné časopisy a sdělovací prostředky. Následující tabulka ukazuje pořadí v možnostech samostudia.

pořadí	0 – 5 let	5 – 20 let	20 a více let
1.	internet	internet	internet
2.	odborná literatura	odborná literatura	odborná literatura
3.	sdělovací prostředky	odborné časopisy	odborné časopisy

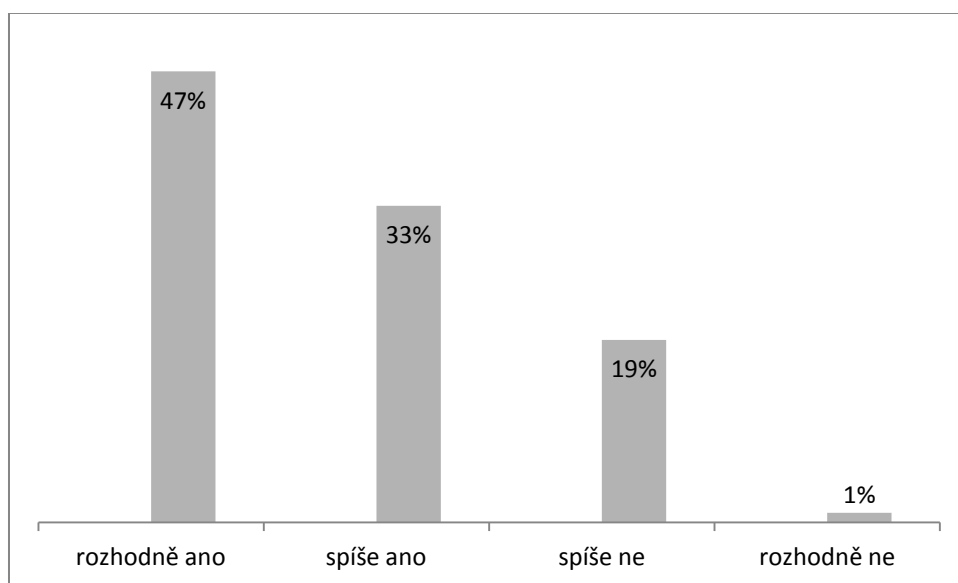
Tabulka 25 Pořadí u možností samostudia

Učitelé dále upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole, ale u jednotlivých kategorií jsou výrazné rozdíly. Učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let mu dávají stejné preference jako vzdělávání mimo školu. U učitelů s nejkratší pedagogickou praxí je rozdíl mezi vzděláváním ve vlastní škole a mimo školu poměrně malý, ale preference mimo školu jsou o něco menší. Nejvíce preferují vzdělávání ve vlastní škole učitelé s nejdelší praxí, kde preference u vzdělávání ve vlastní škole jsou poměrně vysoké a u vzdělávání mimo školu naopak poměrně nízké. Toto potvrdilo i další dotazování, kdy ředitelé uvedli, že učitelé s nejdelší praxí si volí nejčastěji vzdělávání ve vlastní škole. Totéž uvedla i učitelka s nejdelší praxí. Pořadí ukazuje následující tabulka.

pořadí	0 – 5 let	5 – 20 let	20 a více let
1.	samostudium	samostudium	samostudium
2.	vzdělávání vlastní škola	vzdělávání vlastní škola, vzdělávání mimo školu	vzdělávání vlastní škola
3.	vzdělávání mimo školu	vzdělávání vlastní škola, vzdělávání mimo školu	vzdělávání mimo školu

Tabulka 26 Pořadí v průběhu vzdělávání

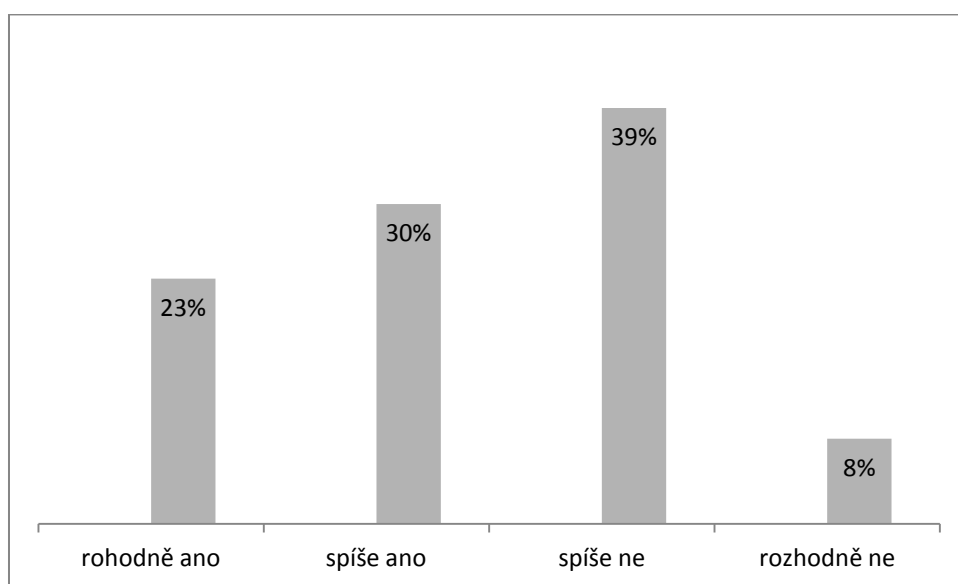
Z forem dalšího vzdělávání došlo ke shodě u všech kategorií, kdy učitelé nejvíce preferují vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem. Nejvíce tuto formu vzdělávání preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let, poté učitelé s nejdelší pedagogickou praxí. Nakonec pak učitelé s délkou praxe 5 – 20 let, kteří dávají stejné preference ještě možnosti návštěvy v hodinách kolegů. Uvedený graf ukazuje, že 80% učitelů uvedlo u položky vzdělávání externím lektorem ve vlastní škole možnost „rozhodně ano“ a „spíše ano“.

Graf 17 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole celkově

U jiných forem dalšího vzdělávání již ke shodě nedošlo, přesto nejmenší preference učitelé uvádí u dílen pořádaných mimo školu. Nejméně tuto formu preferují učitelé s nejkratší a s nejdelší pedagogickou praxí. Učitelé s praxí 5 – 20 let ji preferují na pátém (ze sedmi) místě. Dílny jsou sice hojně nabízené vzdělávacími institucemi, lze dokonce říci, že jsou mnohdy až dominantní položkou nabídky, ale u učitelů je jejich obliba malá. Dílny dle názoru učitelů mají svůj nepopíratelný význam spíše v oblasti výchovných předmětů. Často je však tato forma dalšího vzdělávání až násilně roubována na všechny předměty. Učitelé po určité délce

praxe jsou spíše orientováni na přijímání informací s doplňkem ukázky než na vlastní přímou účast v roli žáků. Řadu činností, které jsou na dílnách prezentovány, nelze z různých důvodů v běžné výuce aplikovat. Dílny ve své podstatě nabízejí pouze náměty, což v mnohých případech dokáže nabídnout i dobrá metodická příručka. Samotná účast na dílnách je navíc časově náročnější než účast v jiných formách. Nabídky kreativních činností jsou pak často nabízeny (z pohledu organizátorů správně) v období prázdnin, což samo o sobě snižuje zájem o účast. Často vynaložené finanční prostředky neodpovídají výsledkům. Preference odpovědí ukazuje následující graf.

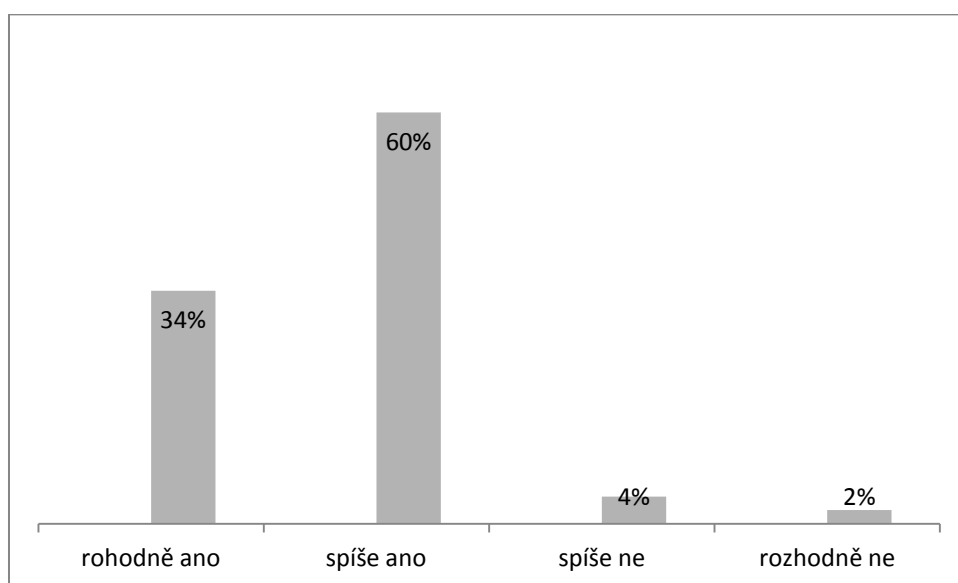
Graf 18 Dílny celkově

U forem dalšího vzdělávání se v preferencích odráží i průběh dalšího vzdělávání. Zejména patrné je to u učitelů s praxí 20 a více let. Tito učitelé jednoznačně preferují vzdělávání ve vlastní škole a také větší preference dávají akcím, které ve vlastní škole probíhají. Nejméně preferencí dávají téměř všem akcím pořádaných mimo školu. Větší rozdíl je u návštěvy v hodinách kolegů, kdy učitelé s praxí 0 – 5 let a 5 -20 let ji dávají poměrně vyšší preference na rozdíl od učitelů s nejdelší pedagogickou praxí. Pořadí preferencí ve formách dalšího vzdělávání ukazuje následující tabulka.

poř.	0 – 5 let	5 – 20 let	20 a více let
1.	externí lektor ve vlastní škole	externí lektor ve vlastní škole, návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy	externí lektor ve vlastní škole
2.	návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy	externí lektor ve vlastní škole, návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy	vzdělávání spojené se setkáním s kolegy jiných škol
3.	vzdělávání spojené se setkáním s kolegy jiných škol	seminář mimo školu	týmové vzdělávání ve vlastní škole
4.	seminář mimo školu	vzdělávání spojené se setkáním s kolegy jiných škol	návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy
5.	školení mimo školu	dílny mimo školu	seminář mimo školu
6.	týmové vzdělávání ve vlastní škole	školení mimo školu	školení mimo školu
7.	dílny mimo školu	týmové vzdělávání ve vlastní škole	dílny mimo školu

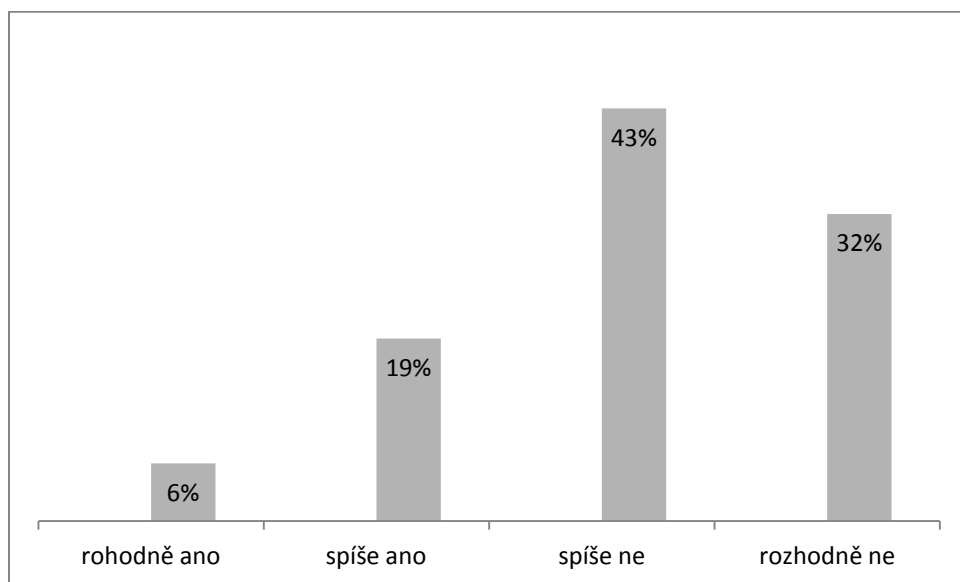
Tabulka 27 Pořadí preferencí u forem vzdělávání

V oblastech dalšího vzdělávání ke shodě s největšími preferenci nedošlo, přesto však nejvíce učitelé preferují vzdělávání v oblasti výuky, kdy nejvíce ji preferují učitelé s nejkratší praxí a učitelé s pedagogickou praxí 5 – 20 let. Učitelé s nejdelší praxí ji preferují na druhém místě. Toto se potvrdilo i u dalšího dotazování, kdy učitelé ve všech kategoriích upřednostňují vzdělávání v oblasti výuky. Došlo zde i k největší vyváženosti odpovědí. Z následujícího grafu můžeme vidět poměrně velkou jednoznačnost odpovědí, kdy 93% učitelů uvedlo odpověď „rozhodně ano“ a „spíše ano“.

Graf 19 Celkové vzdělávání v oblasti výuky

Výrazná shoda se projevila v oblasti vzdělávací politiky, kdy všechny kategorie ji preferují nejméně. Další shoda se vyskytla u vzdělávání v oblasti managementu, kdy opět všechny kategorie ji preferují méně. Důvody, proč tato oblast vzdělávání zajímá menší část respondentů, jsou dány především nízkou měrou použitelnosti výsledků vzdělávání v běžné každodenní praxi běžného řadového učitele. Preference odpovědí ukazuje následující graf.

Graf 20 Celkově oblast vzdělávací politiky

V oblastech dalšího vzdělávání již k dalším výrazným shodám nedošlo. Učitelé ještě dávají větší preference vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů. Nejvíce ji preferují učitelé s nejdelší pedagogickou praxí. Nejméně pak učitelé s nejkratší praxí. Největší rozdíl se vyskytl v oblasti profesního rozvoje, kterému začínající učitelé dávají velmi vysoké preference na rozdíl od učitelů expertů a učitelů s nejdelší pedagogickou praxí. Projevují se zde i vcelku logické rozdíly přímo související s množstvím zkušeností z praxe, stejně jako i pouhé mentální odlišnosti dané samotným aktuálním věkem respondentů. Pořadí preferencí v oblastech dalšího vzdělávání učitelů ukazuje následující tabulka.

Poř.	0 – 5 let	5 – 20 let	20 a více let
1.	Oblast výuky Oblast profesního rozvoje	Oblast výuky	Didaktika výuky odborných předmětů
2.	Oblast výuky Oblast profesního rozvoje	Didaktika výuky odborných předmětů	Oblast výuky
3.	Didaktika výuky odborných předmětů	Sociální aspekty vzdělávání	Sociální aspekty vzdělávání
4.	Pedagogicko- psychologická diagnostika	Pedagogicko- psychologická diagnostika	Pedagogicko- psychologická diagnostika
5.	Sociální aspekty vzdělávání	Oblast profesního rozvoje	Oblast profesního rozvoje
6.	Oblast managementu	Oblast managementu	Oblast managementu
7.	Oblast vzdělávací politiky	Oblast vzdělávací politiky	Oblast vzdělávací politiky

Tabulka 28 Pořadí preferencí v oblastech vzdělávání

U oblastí studia byly zkoumány i možnosti, v jakých jiných oblastech by se učitelé chtěli vzdělávat. I přes malé množství odpovědí (u učitelů s délkou pedagogické praxe 0 -5 let neodpověděl ani jeden respondent) nejčastěji uváděnou možností byly: jazyky, poté shodně speciální pedagogika a výpočetní technika. To ovšem vyplývá z logiky současné situace ve školství, tedy z faktu, že učitelé s delší pedagogickou si plně uvědomují svůj hendikep jak v oblasti užívání ICT, tak často nedostatečné vybavenosti v komunikaci v cizích jazycích. Zároveň právě učitelé s delší pedagogickou praxí si citelněji uvědomují markantní nárůst počtu žáků, ke kterým musí i „běžný“ učitel přistupovat s alespoň elementární znalostí speciální pedagogiky.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo určit vzdělávací potřeby učitelů základních škol v konkrétních formách a oblastech dalšího vzdělávání v určitých etapách jejich profesní dráhy. Aby byl hlavní cíl práce naplněn, byly postupně naplňovány cíle dílčí.

Nejprve byly teoreticky vymezeny oblasti a formy dalšího vzdělávání učitelů, poté jednotlivé etapy profesní dráhy učitele. V další fázi byly zvoleny konkrétní etapy profesní dráhy učitele, konkrétní oblasti a formy v oblasti dalšího vzdělávání učitelů, které byly následně zkoumány dotazníkem a doplňujícími rozhovory.

Na základě zpracování dat, analýzy dat a následné interpretace zjištěných výsledků je možno odpovědět na výzkumné otázky, které byly stanoveny k realizaci předmětu výzkumu:

Jaké formy vzdělávání učitelé preferují?

- Učitelé bez ohledu na délku pedagogické praxe dávají velké preference možnosti samostudia. Nejčastější možností ve využití samostudia je internet a odborná literatura.
- Učitelé spíše preferují vzdělávání ve vlastní škole, pouze učitelé s pedagogickou praxí 5 – 20 let preferují více i vzdělávání mimo vlastní školu, což potvrdily i doplňující rozhovory s řediteli a učiteli.
- Učitelům nejvíce vyhovuje forma vzdělávání s externím lektorem realizovaná ve vlastní škole, kde došlo ke shodě bez ohledu na délku pedagogické praxe.
- Nejméně oblíbené jsou dílny pořádané mimo školu pro učitele s pedagogickou praxí 0 – 5 let a 20 a více let. I učitelé s praxí 5 – 20 této vzdělávací aktivitě dávají menší preference.
- Větší rozdíly v preferencích podle délky pedagogické praxe jsou například u týmového vzdělávání ve vlastní škole, u návštěv v hodinách kolegů.

V jakých oblastech mají učitelé potřebu se vzdělávat?

- Učitelům nejčastěji vyhovuje vzdělávání v oblasti výuky, nejvyšší preference má u učitelů s pedagogickou praxí 0 – 5 a 5 – 20 let. Učitelé s nejdelší praxí dávají preference menší. Nejvíce preferují vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů. Z doplňujících rozhovorů s učiteli vyplynulo, že oblast výuky a výuky předmětů považují za nejdůležitější oblast dalšího vzdělávání. I ředitelé uvedli, že si učitelé bez ohledu na délku pedagogické praxe nejčastěji vybírají vzdělávací akce zaměřené na vzdělávání v souvislosti se svojí aprobací, zaměřené na novinky, inovace.

- K naprosté shodě bez ohledu na délku pedagogické praxe došlo v oblasti vzdělávací politiky a managementu. Preference jsou zde velmi nízké.
- Větší rozdíly v preferencích podle délky pedagogické praxe jsou u vzdělávání v oblasti profesního rozvoje, kterou nejvíce preferují učitelé s délkou praxe 0 – 5 let a sociálních aspektů vzdělávání, kde větší preference uvádí učitelé s délkou praxe 5 – 20let a 20 a více let.

Jaké formy a oblasti učitelé preferují v určitých etapách své profesní dráhy?

- Učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let v dalším vzdělávání silně akcentují možnost samostudia. Nejvíce využívanou možností samostudia je internet. Dále preferují vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy, především vzdělávání s externím lektorem. Z dalších forem upřednostňují návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy a vzdělávání spojené se setkáním s kolegy jiných škol. Nejčastěji preferují v dalším vzdělávání oblast výuky a profesního rozvoje, poté vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů.
- Učitelé s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let také dominantně preferují v dalším vzdělávání možnost samostudia. Nejvíce využívanou možností samostudia je internet. Stejně preferují vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy i akce organizované mimo školu. Nejčastěji preferují vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole a návštěvy v hodinách kolegů, diskuse s kolegy. Poté pak semináře organizované mimo školu. Z oblastí dalšího vzdělávání nejvíce preferují oblast výuky, poté vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů a sociální aspekty vzdělávání.
- Učitelé s délkou pedagogické praxe 20 a více let opět velmi v dalším vzdělávání preferují především možnost samostudia. I zde je nejvíce využívanou možností samostudia internet. Poté následují preference vzdělávacích akcí organizované v prostředí vlastní školy. Přednost je dávana vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole, dále pak vzdělávání spojené se setkáním s kolegy jiných škol a týmové vzdělávání ve vlastní škole. Prioritu v oblastech dalšího vzdělávání učitelé dávají vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů, poté oblasti výuky a sociálních aspektů vzdělávání.

Z uvedených závěrů lze vyvodit určitá doporučení a návrhy pro management školy, především pro ředitele, ale i další vedoucí pracovníky škol.

- Využívat oblíbenosti samostudia u učitelů, nabízet a doporučovat zajímavé

internetové stránky týkající se novinek ve vzdělávání, upozorňovat na odbornou literaturu, popřípadě ji zajistit pro školu.

- Realizovat vzdělávací akce v prostředí vlastní školy, především vzdělávání s externím lektorem pro celý pedagogický sbor.
- Nabízet a doporučovat učitelům vzdělávací aktivity týkající se oblasti výuky a didaktiky výuky odborných předmětů.
- Při plánování dalšího vzdělávání učitelů zohlednit délku pedagogické praxe, neboť i přes některé shody se potřeby učitelů v závislosti na délce pedagogické praxe liší. U učitelů s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let nabízet především aktivity spojené s profesním rozvojem a oblastí výuky, učitelům s délkou praxe 5 – 20 let nabízet vzdělávací akce týkající se oblasti výuky a didaktiky výuky odborných předmětů. Učitelům s nejdelší praxí doporučovat vzdělávací akce zaměřené na didaktiku výuky odborných předmětů a oblast výuky.

Výsledky, závěry a návrhy je možné prakticky využít jak pro samotný rozvoj učitelů, tak pro vhodnou motivaci učitelů k dalšímu vzdělávání a v neposlední řadě také při zpracovávání plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Především řídicí pracovníci škol mohou výstupy využít při tvorbě konkrétního plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků na svých školách. Výsledky a závěry práce mohou být využity i pracovníky institucí, které další vzdělávání pro učitele nabízejí a vytvářejí nabídku vzdělávacích akcí.

Seznam použité literatury a informačních zdrojů

LITERATURA:

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0

KASPER, T. *Aktuální koncepty a možnosti dalšího vzdělávání učitelů – interdisciplinární přístupy*. Liberec: Technická univerzita – Katedra pedagogiky a psychologie, 2011. ISBN 978-80-7372-734

KOCIÁNOVÁ, R. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2497-3

KOHNOVÁ, J. *Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj*. Praha: Univerzita Karlova-Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-148-6

KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 4., rozš. a dopl. vyd. Praha : Management Press, 2007. ISBN 987-80-7261-168-3

LAZAROVÁ, B. *Cesty dalšího vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-114-6

LAZAROVÁ, B. *O práci zkušených učitelů*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-206-2

Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe. Eurydice, the information network on education in Europe, 2008. ISBN 978-92-79-08898-8

PRÁŠILOVÁ, M. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. Olomouc: PFUP v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1415-5

Problémy učitelské profese ve světě. PFUK Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997 (publikace s finanční podporou programu PHARE Evropské unie)

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2

PRŮCHA, J. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém: výstup projektu rezortního výzkumu MŠMT ČR č. LS 20007 Podpora práce učitelů. 2. díl: sborník z celostátní konference [19. září 2001] / [redaktorka Eliška Walterová]. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2001. ISBN 80-7290-059-5

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Databanka dalšího vzdělávání [online]. Česká republika: Andromedia. Posl. úpravy 8. 03. 2013; 23:33:08 [cit. 2013-03-08]. Samostudium. Dostupné na WWW: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/samostudium>>.

Databanka dalšího vzdělávání [online]. Česká republika: Andromedia. Posl. úpravy 8. 03. 2013; 23:40:01 [cit. 2013-03-08]. Profesní dráha. Dostupné na WWW: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/profesni-draha>>.

LUKAS, J. Vývoj učitele: přehled relevantních teorií a výzkumů (2. část). *Josef Lukas* [online]. *Pedagogika*, Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, 2008, LVIII, 1, od s. 36-49, 14 s. ISSN 0031-3815. Posl. úpravy 31. 07. 2010; 18:31:39 [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.jlukas.cz/doc/pedagogicka/vyvoj_ucitele_prehled_2.pdf>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. Praha : MŠMT. Posl. úpravy 08. 03. 2013; 12:04:49 [cit. 2013-03-08]. Vyhláška č. 263 /2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-263-2007-sb-kterou-se-stanovi-pracovni-rad-pro-zamestnance-skol-a-skolskych-zarizeni-zrizenych-ministerstvem-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-krajem-obci-nebo-dobrovolnym-svazkem-obci>>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. Praha : MŠMT. Posl. úpravy 08. 03. 2013; 12:14:10 [cit. 2013-03-08]. Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/predpoklady-a-vzdelavaci-potreby-pedagogu>>.

Národní institut pro další vzdělávání [online]. Praha : NIDV. Posl. úpravy 18. 09. 2012; 21:09:17 [cit. 2013-03-08]. Elektronický zpravodaj NIDV, 2012, I, 1. Dostupné na WWW: <http://www.nidv.cz/cs/download/bulletin/09_2012.pdf>.

Národní institut pro další vzdělávání [online]. Praha : NIDV. Posl. úpravy 31. 05. 2012; 8:15:37 [cit. 2013-03-08]. Výroční zpráva 2011. Dostupné na WWW: <http://www.nidv.cz/cs/download/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_NIDV_2011.pdf>.

Sbírka zákonů [online]. Česká republika: MŠMT. Posl. úpravy 01. 01. 2006; 1:01:00 [cit. 2013-03-08]. 563. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Dostupné na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>.

Sbírka zákonů [online]. Česká republika: MŠMT. Posl. úpravy 08. 03. 2013; 11:55:15 [cit. 2013-03-08]. 317. Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisy a kariérním systému pedagogických pracovníků. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-317-2005-sb>>.

TROJAN, V. Ředitel školy – rozhodující činitel v procesu rozvoje učitelů. In *Sborník příspěvků: Profesní rozvoj učitelů: konference 23. a 24. dubna 2012* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012 [cit. 2013-03-16]. Dostupné na WWW: <http://tarantula.ruk.cuni.cz/UPRPS-1-version1-SBORNIK_CD_Profesni_rozvoj_ucitelu.pdf>.

Úřední věstník Evropské unie [online]. EU. Posl. úpravy 8. 03. 2013; 23:41:24 [cit. 2013-03-08]. Závěry Rady a zástupců vlád členských států v Radě dne 15. listopadu 2007 o zlepšování kvality vzdělávání učitelů. Dostupné na WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:300:0006:0009:CS:PDF>>.

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Grafy

Graf 1 Samostudium 0 - 5 let	49
Graf 2 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 0-5 let	50
Graf 3 Vzdělávání v oblasti výuky 0 – 5 let.....	52
Graf 4 Oblast vzdělávací politiky 0 – 5 let.....	53
Graf 5 Samostudium 5 – 20 let.....	55
Graf 6 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 5 – 20 let.....	56
Graf 7 Vzdělávání v oblasti výuky 5 – 20 let	58
Graf 8 Oblast vzdělávací politiky 5 – 20 let.....	59
Graf 9 Samostudium 20 a více let	61
Graf 10 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole 20 a více let	62
Graf 11 Vzdělávání v didaktice výuky odborných předmětů 20 a více let	64
Graf 12 Oblast vzdělávací politiky 20 a více let	64
Graf 13 Respondenti podle délky pedagogické praxe	66
Graf 14 Možnosti samostudia.....	68
Graf 15 Jiné oblasti dalšího vzdělávání.....	75
Graf 16 Celkové preference učitelů u využití možnosti samostudia	78
Graf 17 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole celkově	79
Graf 18 Dílky celkově	80
Graf 19 Celkově vzdělávání v oblasti výuky	81
Graf 20 Celkově oblast vzdělávací politiky	82

Obrázky

Obrázek 1 Postavení DVU 2006/2007	34
Obrázek 2 Identifikace vzdělávacích potřeb	42

Tabulky

Tabulka 1 Porovnání DVU ve vybraných zemí.....	40
Tabulka 2 Preference forem vzdělávání 0 – 5 let	51
Tabulka 3 Preference oblastí vzdělávání 0 – 5 let.....	53
Tabulka 4 Preference forem vzdělávání 5 – 20 let.....	57
Tabulka 5 Preference v oblastech vzdělávání 5 – 20 let.....	59
Tabulka 6 Preference forem vzdělávání 20 a více let.....	63
Tabulka 7 Preference oblastí dalšího vzdělávání 20 a více let	65
Tabulka 8 Vzdělávání ve vlastní škole – porovnání kategorií.....	67
Tabulka 9 Vzdělávání mimo školu - porovnání kategorií	67
Tabulka 10 Možnost samostudia - porovnání kategorií	67
Tabulka 11 Návštěvy v hodinách kolegů - porovnání kategorií.....	68

Tabulka 12 Vzdělávání s externím lektorem ve vlastní škole - porovnání kategorií	69
Tabulka 13 Týmové vzdělávání ve vlastní škole - porovnání kategorií.....	69
Tabulka 14 Setkávání s kolegy jiných škol - porovnání kategorií	70
Tabulka 15 Školení mimo školu - porovnání kategorií	70
Tabulka 16 Semináře mimo školu - porovnání kategorií	70
Tabulka 17 Dílny mimo školu - porovnání kategorií	71
Tabulka 18 Oblast vzdělávací politiky - porovnání kategorií	71
Tabulka 19 Oblast managementu - porovnání kategorií	72
Tabulka 20 Oblast profesního rozvoje - porovnání kategorií.....	72
Tabulka 21 Oblast výuky - porovnání kategorií.....	73
Tabulka 22 Didaktika výuky odborných předmětů - porovnání kategorií	73
Tabulka 23 Sociální aspekty vzdělávání - porovnání kategorií.....	74
Tabulka 24 Pedagogicko-psychologická diagnostika - porovnání kategorií.....	74
Tabulka 25 Pořadí u možností samostudia.....	78
Tabulka 26 Pořadí v průběhu vzdělávání	79
Tabulka 27 Pořadí preferencí u forem vzdělávání.....	81
Tabulka 28 Pořadí preferencí v oblastech vzdělávání	83

Přílohy

Příloha 1 Dotazník k výzkumnému šetření	93
Příloha 2 Dotazy k interview	94
Příloha 3 Přepis interview	95

Příloha 1 Dotazník k výzkumnému šetření

Pedagogická praxe: 0 – 5 let 5 – 20 let 20 a více let

odpověď: rozhodně ano – 1 spíše ano – 2 spíše ne – 3 rozhodně ne - 4

1.	Vyhovují vám vzdělávací akce organizované v prostředí vlastní školy	1	2	3	4
2.	Chtěl bych se účastnit návštěvy v hodinách kolegů, vzájemné diskuse s kolegy	1	2	3	4
3.	Chtěl bych se účastnit vzdělávání ve vlastní škole s externím lektorem	1	2	3	4
4.	Chtěl bych se účastnit týmového vzdělávání ve vlastní škole	1	2	3	4
5.	Vyhovují vám vzdělávací akce organizované mimo školu	1	2	3	4
6.	Chtěl bych se účastnit vzdělávání spojené se setkáváním s kolegy jiných škol	1	2	3	4
7.	Chtěl bych se účastnit školení mimo školu	1	2	3	4
8.	Chtěl bych se účastnit seminářů mimo školu	1	2	3	4
9.	Chtěl bych se účastnit dílen mimo školu	1	2	3	4
10.	Využíváte v dalším vzdělávání možnosti samostudia	1	2	3	4

Jaké možnosti samostudia využíváte?

.....

11.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti vzdělávací politiky (dlouhodobé záměry, výsledky ve vzdělávání)	1	2	3	4
12.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti managementu (legislativa, marketing školy, hodnocení školy, ŠVP)	1	2	3	4
13.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti profesního rozvoje (osobnostní kompetence, metody rozvoje-mentoring, sebereflexe)	1	2	3	4
14.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti výuky (plánování, metody, formy, alternativní přístupy)	1	2	3	4
15.	Chtěl bych se vzdělávat v didaktice výuky odborných předmětů	1	2	3	4
16.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti sociálních aspektů vzdělávání (rizikové chování, patologické jevy)	1	2	3	4
17.	Chtěl bych se vzdělávat v oblasti pedagogicko- psychologické diagnostiky (profesní orientace)	1	2	3	4

Chtěl bych se vzdělávat v jiných oblastech?

.....

Ředitel - délka praxe v řídicí funkci:

1. Mají učitelé ve vaší škole možnost se vzdělávat podle svých vlastních potřeb? Pokud ano, jak velkou?
2. Vidíte rozdíl v zájmu o další vzdělávání v závislosti na délce pedagogické praxe?
3. Jaké formy vzdělávání si nejčastěji volí učitelé s délkou praxe 0 – 5, 5 – 20, 20 a více let?
4. Jaké oblasti vzdělávání nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe 0 – 5, 5 – 20, 20 a více let?

Učitel s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let - délka pedagogické praxe:

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?
2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?
3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole a vzdělávání v oblasti profesního rozvoje a výuky?

Učitel s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let - délka pedagogické praxe:

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?
2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?
3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání mimo školu a vzdělávání v oblasti výuky a didaktiky výuky odborných předmětů?

Učitel s délkou pedagogické praxe 20 a více let - délka pedagogické praxe:

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?
2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?
3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole a vzdělávání v oblasti didaktiky výuky odborných předmětů?

Ředitelka – praxe: 5 let

1. Mají učitelé ve vaší škole možnost se vzdělávat podle svých vlastních potřeb? Pokud ano, jak velkou?

„DVPP probíhá podle plánu DVPP, pedagogům jsou nabízeny prioritně vybrané semináře podle potřeb školy, dalšího vzdělávání se pedagogové účastní podle svého výběru (min. 1 x za školní rok).“

Organizujete ve škole vzdělávání s externím lektorem?

„Škola organizuje ve školním roce minimálně dva semináře pro celý pedagogický sbor.“

Vyhovuje tato forma učitelům?

„Ano, patří k nejoblíbenějšímu vzdělávání.“

2. Vidíte rozdíl v zájmu o další vzdělávání v závislosti na délce pedagogické praxe?

„Rozhodně, pedagogové s delší praxí si vybírají semináře podle předchozích zkušeností s lektorem a agenturou, s délkou pedagogické praxe většinou klesá zájem o DVPP. Pedagogové s kratší praxí mají zájem o vzdělávání větší.“

3. Jaké formy vzdělávání si nejčastěji volí učitelé s délkou praxe:

0 – 5: *„e-learning a semináře nabízené vzdělávacími agenturami“*

5 – 20: *„semináře nabízené vzdělávacími agenturami“*

20 a více let: *„semináře pořádané ve škole“*

4. Jaké oblasti vzdělávání nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe:

0 – 5: *„profesní rozvoj, sociální aspekty“*

5 – 20: *„didaktika výuky odborných předmětů“*

20 a více let: *„sociální aspekty“*

Ředitel – praxe: 13 let

1. Mají učitelé ve vaší škole možnost se vzdělávat podle svých vlastních potřeb? Pokud ano, jak velkou?

„Ano, limitováno jen jejich zájmem a finančními prostředky.“

Máte zpracovaný plán DVPP?

„Osobně plán vzdělávání mám, protože musím. Těžko plánovat, když nevím, kolik financí budu mít a jaké budou nabídky. Ty nejzajímavější chodí průběžně tak 1 – 2 měsíce předem. U mě si kantorů vybírají průběžně sami a já jim to podle stavu financí, což je cena a počet suplování, schvaluji. A funguje to. Plán vzdělávání se v zásadě týká doplňování aprobace, studia pro výchovného poradce, preventivy, ICT – to se dá naplánovat. U mě se to týká 2 lidí z 27 kantorů.“

Organizujete ve škole vzdělávání s externím lektorem?

„Spíše příležitostně, když je zajímavá nabídka.“

Vyhovuje tato forma učitelům?

„Většinou ano.“

2. Vidíte rozdíl v zájmu o další vzdělávání v závislosti na délce pedagogické praxe?

„S délkou praxe klesá zájem, zájem nemají ani začínající do 3 let praxe.“

Můžete se vyjádřit konkrétněji?

„V podstatě je to tak, že úplný začátečník se nic moc vzdělávat nechce, protože má brzy po fakultě. Má problém vůbec zvládnout učení a přípravy. Poté tak do patnácti až dvaceti let praxe se chce vzdělávat a to mimo školu. Pár let před důchodem nechtějí nic a stříhají metr.“

3. Jaké formy vzdělávání si nejčastěji volí učitelé s délkou praxe:

0 – 5: *„Vzdělávání mimo školu, přednášky, semináře.“*

5 – 20: *„Semináře mimo školu nebo jednorázová školení přímo ve škole.“*

20 a více let: „*Jednorázová školení přímo ve škole.*“

4. Jaké oblasti vzdělávání nejvíce preferují učitelé s délkou pedagogické praxe:

0 – 5, 5 – 20, 20 a více let:

„*Všichni v souvislosti se svojí aprobačí zaměřené na novinky, inovaci.*“

Učitelka s délkou pedagogické praxe 0 – 5 let: praxe 2 roky

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?

„*Ano.*“

2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?

„*Nejraději využívám ke svému vzdělávání internet. Zajímá mě vše, co se týká výuky a jak zvládat žáky, jak je zaujmout.*“

A kromě internetu?

„*Seminář mimo školu.*“

3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole, vzdělávací oblast profesního rozvoje a výuky?

„*Asi kvůli času, ale můj případ to není.*“

„*Ve škole jsme se nedozvěděli praktické poznatky týkající se profesního rozvoje a organizace vyučovací hodiny – praktické využití různých metod a forem výuky, pedagogická praxe byla velmi krátká*“

Učitelka s délkou pedagogické praxe 5 – 20 let: praxe 14 let

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?

„*Většinou ano, někdy nejsou peníze.*“

2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?

„Semináře NIDV, VISK a podobně mimo školu.“

A v jaké oblasti se nejraději vzděláváte?

„Vše, kde jsou novinky v předmětech, které učím.“

3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání mimo školu, vzdělávací oblast výuky a oblast didaktiky výuky odborných předmětů?

„Kvůli setkávání s kolegy z jiných škol, konzultaci poznatků, navazování nových kontaktů a neformální výměně zkušeností. Kvůli poznání nových forem a metod výuky, které mohou využít při výuce. Pak také k získávání novinek ze svého oboru.“

Učitelka s délkou pedagogické praxe 20 a více let: praxe 31 let

1. Máte možnost se účastnit dalšího vzdělávání podle svých potřeb?

„Ano.“

2. Jakou upřednostňujete formu a oblast v dalším vzdělávání?

„Semináře pořádané ve škole a v blízkém okolí školy, to je jedno, když jdu na školení, chci získat nové poznatky z předmětů, které učím.“

3. Proč myslíte, že učitelé upřednostňují vzdělávání ve vlastní škole a vzdělávací oblast v didaktice výuky odborných předmětů?

„Nemusí nikam jezdit, jsou ve známém prostředí a nechtějí zůstat pozadu ve svém oboru.“